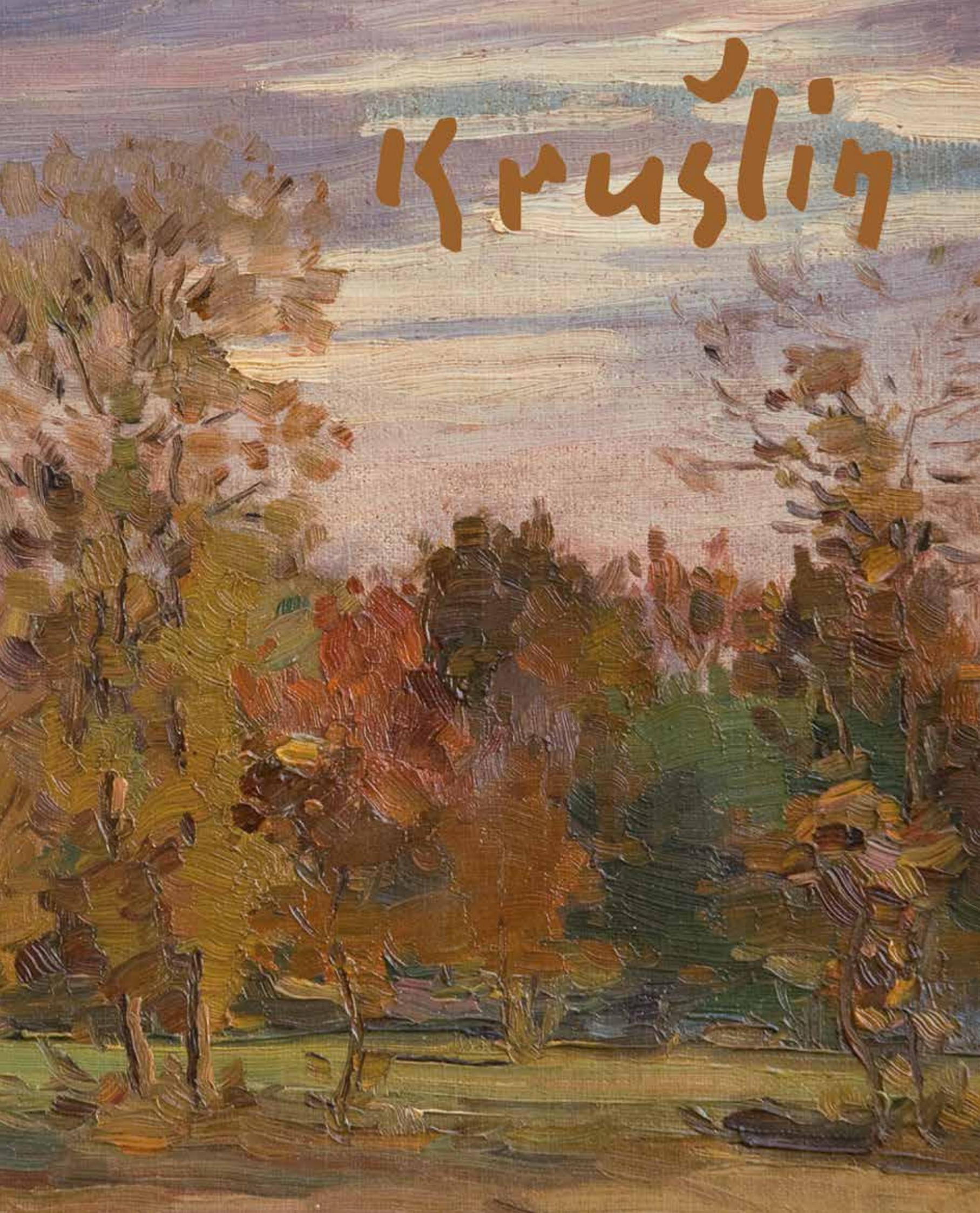

ԻՐԱՎՈՒՆ

Mihovil Krušlin

Mihovil Krušlin

riječ suizdavača

Biserka Rauter Plančić

predgovor

Nikola Albaneže

život i djelo

Maja Hunjak

kritike

Kosta Strajnić

Antun Gustav Matoš

Jerolim Miše

Antun Branko Šimić

Milutin Cihlar Nehajev

Matko Peić

Vladimir Maleković

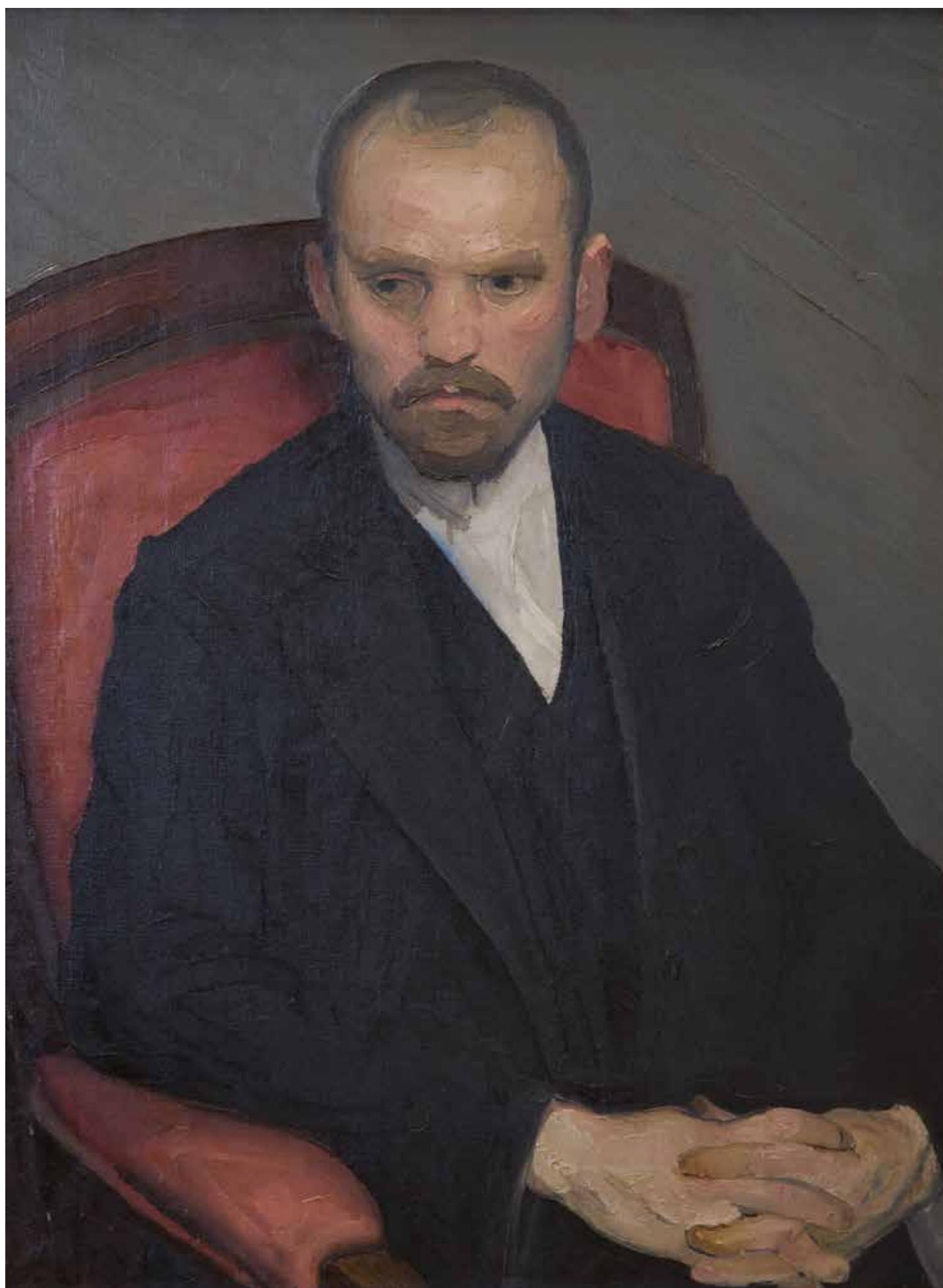
Grgo Gamulin

Moderna galerija

Galerija Mona Lisa

2010.

Miroslav Kraljević
PORTRET MIHOVILA KRUŠLINA
1912., ulje na platnu, 80 x 60 cm
Stalni postav Moderne galerije

Nakladnici
MODERNA GALERIJA
GALERIJA MONA LISA

Za nakladnike
BISERKA RAUTER PLANČIĆ
MARTIN HENC

Urednik
MARTIN HENC

Predgovor
NIKOLA ALBANEŽE

Život i djelo
MAJA HUNJAK

Izbor slika
NIKOLA ALBANEŽE
MAJA HUNJAK

Fotografije
MARTIN HENC
GORAN VRANIĆ

Tisak i uvez
PRINTERA

CIP zapis dostupan u računalnom katalogu
Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu
pod brojem 745611

©
Moderna galerija Zagreb
Andrije Hebranga 1
www.moderna-galerija.hr
&
Galerija Mona Lisa Zagreb
Tkalčićeva 77
www.galerija-mona-lisa.com
Zagreb, 2010.

ISBN 978-953-7352-14-1

Sva prava pridržana

Osim citata kratkih odlomaka u svrhu kritike i
recenzije nijedan dio ove publikacije ne smije
biti reproduciran, pohranjen u bazu podataka ili
prenošen u bilo kojem obliku ili bilo kojim putem,
elektroničkim, mehaničkim, fotokopiranjem, sni-
manjem ili drugačije, bez prethodnog pisanog odo-
brenja nakladnika.

SADRŽAJ

	<i>strana</i>
Biserka Rauter Plančić RIJEČ SUIZDAVAČA	10-13
Nikola Albaneže TRENUCI I TRAJANJA MIHOVILA KRUŠLINA	14-31
Iz zbirke slikarstva Moderne galerije	32-47
Iz zbirki muzejsko-galerijskih ustanova i privatnih kolekcija u Hrvatskoj	48-177
Kritike	
Kosta Strajnić	42-44
Antun Gustav Matoš	50-52
Jerolim Miše	66
Antun Branko Šimić	70-72
Milutin Cihlar Nehajev	88
Matko Peić	122-125
Vladimir Maleković	134-136
Matko Peić	148-149
Grgo Gamulin	164-166
Matko Peić	208-209
Maja Hunjak	
ŽIVOT I DJELO MIHOVILA KRUŠLINA	178-233
Životopis	181-211
Autobiografija	212-215
Krušlinova pisma Antunu Ulrichu (1912-1927.)	216-227
Pjesme Mihovila Krušlina	228-229
Popis izložaba	230-231
Bibliografija	231-233
Katalog djela	234-239

RIJEČ SUIZDAVAČA

Značaj galerija, velikih i malih, nacionalnih i privatnih gradi se izložbama, a uspjeh odmjerava prema tragu koji ostavljaju na likovnoj sceni i prema popedbini koju pružaju suvremenicima i budućim naraštajima publike. Uprizorenja pojedinih opusa ili pokreta sjajne su likovne priredbe, ali su prostorno i vremenski ograničene, pa djela umjetnika brzo nestaju iz vidokruga. Katalozi koji ih prate nasreću ostaju. Kad pak oni dosegnu monografske razmjere, što je mahom slučaj s katalozima Galerije „Mona Lisa“, popedbina izložbe čini važnu kariku u lancu spoznaja o likovnim umjetnostima i mjeri se kao dragocjeni prinos afirmaciji nacionalnog likovnog stvaralaštva na širem kulturnom planu. Rijetke su privatne galerije danas za koje možemo kazati da ih odlikuje postojan i zamašan angažman u afirmiranju nacionalnog slikarskog stvaralaštva. Još su rjeđe, i u nas i u svijetu bogatijem od našeg, one koje ulažu vlastiti prihod u tiskanje monografija o slikarima koji nisu više među nama i koji ne mogu uzvratiti ustupanjem svoje jednogodišnje produkcije, što je najčešći zahtjev privatnih galerista. Zagrebačka Galerija „Mona Lisa, koju su osnovali i vode Zlatko i Martin Henc, jedna je od *reliquiae reliquiarum* kulturološkog djelovanja privatnih galerista, a u današnje vrijeme takvo nam je djelovanje potrebno više no ikad. Filantropskim odnosom galerista Henca spram slikara, marom za ostavštine kojima prijeti zaborav te izložbama i naročito nakladničkim programom ova se Galerija izdvaja ne samo u zagrebačkoj sredini nego i na nacionalnom te širem regionalnom planu. Valja pod-

sjetiti da je od 2002. do danas tu priredeno niz izložbi i da su one redovno popraćene opsežno ilustriranim katalozima i monografijsama. Primjerice, *Hrvatsko slikarstvo od Šulentića do Stančića* s predgovorom povjesničara umjetnosti Stanka Špoljarića i s bogatom dokumentarnom građom o 26 eminentnih hrvatskih slikara. Zatim *Erotika u pjesništvu Dragutina Tadijanovića i slikarstvu Nikole Reisera* s esejom akademika Tonka Maroevića, pa knjiga naslovljena *5. godina Galerije „Mona Lisa“* u kojoj su revalorizirani opusi desetorice slikara čija stvaralaštva Galerija zastupa i promiče. O 90. rođendanu slikara Mladena Veže publicirala je luksuznu monografiju o njegovu cijelokupnom opusu. Slijedile su monografije slikara Ljudevita Šestića, Nikole Reisera, Zlatka Price, Vilima Svečnjaka i Lea Juneka te bogato opremljeni katalozi izložbi recentnih djela Dragice Cvek-Jordan i Vasilija Josipa Jordana - svi iz pera eminentnih hrvatskih likovnih kritičara. Izložbama *Hundertwasser* i *Salvador Dali* Galerija „Mona Lisa“ dokazala se i na međunarodnom planu, kako u pogledu postava tako i opsežne kataloške prezentacije na hrvatskom jeziku.

Očito je da nakladnički program Galerije „Mona Lisa“ poglavito smjera slikarskom segmentu likovnih umjetnosti nacionalnog predznaka. Da majstor Mihovil Krušlin i univerzalna ljepota njegova slikarstva ne bi nepovratno nestali iz našeg vidokruga, galerista Henc angažirao je tim stručnjaka koji su istražili slikarov opus, sakupili i fotografirali djela te naposljetku izložbom i bogato ilustriranim katalogom učinili njegovo djelo dostupnim suvremenoj publici.

Riječju, uspio je u svom naumu kao i mnogo puta dosad da izložbom pobudi živje zanimanje za slikarstvo Mihovila Krušlina, a katalogom pruži nove spoznaje o umjetniku koji u korpusu hrvatskog slikarstva prve polovice 20. stoljeća zauzima istaknuto mjesto. Monografski koncipiran katalog Krušlinove izložbe nije sva povijest njegova stvaralaštva, ali tekstualnim prilozima te brojem reproduciranih djela rječito govori o prilikama u kojima se školovao, o sudioništvu u pariškom kružoku hrvatskih slikara tijekom 1911. i 1912. godine prošloga stoljeća, o prijelomnom doživljaju Afrike koja je rasvijetlila njegovu paletu te o slikarskim vrhuncima koje je dosegao i kojima je ostavio mnogo dublji trag u hrvatskom slikarstvu trećeg i četvrtog desetljeća 20. stoljeća negoli su to likovna praksa i publicistika dosad uvažavale.

Na kraju i umjesto zaključka o slikarovu djelu, značaj kojega smo tek počeli otkrivati, želim zahvaliti Galeriji „Mona Lisa“ na inicijativi za suizdavanjem ove knjige koje je rezultiralo cjelovitim objavlјivanjem iznimno vrijedne slikarske grade Mihovila Krušlina koju čuvamo u fundusu Moderne galerije. U vremenu poput našeg, nesklonom financiranju nakladničkih programa mujejsko-galerijskih institucija, ponuda Galerije „Mona Lisa“ bio je dar s neba koji smo sa zahvalnošću i radošću prihvatili.

Krušlin u stalnom postavu Moderne galerije.

Moje zahvale upućene su i autorima tekstualnih priloga Nikoli Albanežu i Maji Hunjak te fotografima Goranu Vraniću i Martinu Hencu koji su istražili i zasvjedočili opseg slikarova stvaralaštva te ga smjestili u vrhunce hrvatskog pejzažnog i portretnog slikarstva između dva rata. Mjesto je to koje je Mihovil Krušlin, istančani portretist prisavskih i primorskih krajobrazova, svojim suptilnim akvarelima i sofisticiranim uljima zavrijedio, a nakladnici opravdano zajamčili monografijom.

Biserka Rauter Plančić
ravnateljica Moderne galerije
U Zagrebu, 10. listopada 2010.

TRENUCI I TRAJANJA MIHOVILA KRUŠLINA

Među omiljenim motivima Mihovila Krušlina - a naš autor doista jest slikar koji se pojedinim motivima višekratno vraćao i varirao ih - jedan se napose izdvaja. To je motiv stabla jablana (učestalost pojavljivanja tog motiva ipak nije tolika kao vrbe kod Ferde Kovačevića ili vrijesovi kod Mate Celestina Medovića, ali opet dovoljna da možemo govoriti o 'Krušlinovim jablanima'). Na njegovim slikama jablani su kao treperavi plamičci koji u prigušenom kolorističkom luku - od prevladavajućeg zelenila drveća, preko zlaćanih i smeđih do crvenkastih tonova, na pozadini nebeskog plavetnila - zatvaraju, zajedno s drugim motivima, blago pokrenute, dinamičke, ali zapravo spokojne kompozicije. Vitki i vretenasti jablani transcendiraju utonuli, zamišljeni pogled (*oni, sami, gordi, dršću u visini, // muče žednu zjenu ili revnu opnu* - kako nam razotkriva Tin Ujević u stihovima „Visoki jablani“). Prenose takav pounutarnjeni zor na druga mjesta, u neka druga vremena. I tako - ispunjujući duh sjećanjem, zavaravaju našu želju za nepoznatim, još neviđenim... (*što ne mogu, što ne mogu da nas u vis popnu* - iz iste pjesme). Čine to jablani na Krušlinovim slikama dok ih promatramo u trajnosti zabilježenih trenutaka.

* * *

Prizori mirnoga krajolika, svejedno je li utihnuo pod snježnim pokrivačem, otežao u ljetnoj omari ili zastao sjetan u plodonosnoj jeseni - karakteristične su odlike Krušlinova pejzaža.

Nema tu nijedne guščarice ili pastirice da naglasi idilu (kao kod Nikole Mašića), nijednog lovca da imalo naruši red u prirodi (kao što ga nalazimo kod Otona Ivezovića), zapravo nikakvog bića da poremeti spokoj (premda ljudske gradevine nerijetko zauzimaju prostor na njegovim scenama). Nema dramatičnosti pred naponom nadolazećih prirodnih sila ili tragova netom minule nepogode. Međutim, pogrešno bi bilo zaključiti kako je pred nama tek još jedan slikar ugodaja. Za razliku od Ferde Kovačevića, majstora „atmosfere (...) začuđujuće senzibilnosti“¹, Krušlin je učinio korak dalje prema „čistom slikarstvu“ u smislu da mu elementi pejzaža i njihov međuodnos - u njegovim najsmjelijim i stoga najzanimljivijim slikama - služe tek kao povod za rješavanje likovne problematike. Dakako, to nipošto ne treba shvatiti u apsolutnim kategorijema, već isključivo u relativnim odnosima. Morfološko-stilski raspon njegova u osnovi realističkog pristupa obuhvaća s jedne strane pažljivo, vrlo precizno i gotovo minuciozno bilježenje faktografskih predložaka, bilo topografije ili, najčešće, ruralnih objekata (prigorskih, pokupskih i inih seoskih kurija, hiža, kuća), pa sve do, već natuknutih, slobodnih realizacija - ne naročito brojnih - vehementnog rukopisa koji, međutim, nikada nije prešao u ekspresionizam jer mu slobodnije tretiranje kolorizma nije bilo blisko; uvijek je ostao unutar tonskoga slikarstva. Jednako tako, ni oblast simboličnog nije dotakla našega autora ni u kojem vidu aktualnom tijekom prvih desetljeća 20. stoljeća (simbolizam, secesija, art-deco).

¹Vera Kružić Uchytil, Ferdo Kovačević, Zagreb, 1986, str 162

Pa ipak, takva usredotočenost na likovnost nije mu pomogla u recepciji djela. Baš naprotiv. Time je izbio kroničarima iz ruku mnogi materijal. O čemu pisati, ako nema asocijativnog u temama (odnosno, ima ga malo, premalo)? Premda se zaklinjemo kako sadržaj u slici i idejnost nisu važni, verbalni konstrukt teško može bez njih ili je barem lakše s njima. Za razliku od njega, Krušlinov školski kolega i sudrug - u vrijeme dok su obojica 1909/10. asistirala svojem profesoru Menciju Clementu Crnčiću - Ljubo Babić, ne samo da je vrstan slikar, nego je i svojim radom dotakao mnoge grane modernosti, socijalnu aktualnost, nacionalnu problematiku, simbolizam, raznoraznu stilizaciju itd. Zar je Krušlin bio tako lišen svake dvojbe ili je, 'slijep kod zdravih očiju', naprosto zatvoren za suvremenost, za zbivanja oko sebe?

Da tome nije tako, već da je Krušlin svjestan pitanja kvalitete vidljivo je iz njegova komentara utemeljenog na pariškom iskustvu. Opisujući izložbu na kojoj je izloženo 1600 slika, a „nema ni jedne gdje bi se čovjek mogao zaustaviti“, Krušlin vrlo kritički sudi o umjetnicima koji tu izlažu, uspoređujući ih s 'našim Au-erom i Crnčićem' te zaključuje: „Kod nas se to ne opaža jer nemamo boljih, ali kad čovjek vidi dobrih umjetnina, onda istom vidi kako je ono naše loše“ (iz pisma Ullrichu od 14. veljače 1912.). I još, odlučno dodaje: „Ja imam svoj put“ (isto).

Poluzaboravljeni slikar

Unutar korpusa hrvatske likovne umjetnosti, korpusa koji je tek parcijalno istražen i valoriziran, gdje i neka od vodećih imena koja tvore središnju povjesnu maticu nemaju kritički katalogizirane opuse ili su propitani tek jednom retrospektivnom izložbom tijekom tri, četiri ili više desetljeća, odnosno kao referentna publikacija predstavlja ih monografija, često nedovoljno kritički analitična, nerijetko možemo čuti kako je pojedini opus „do sada bio nepoznat“, kako je to „nezasluženo“ i kako „ga sada otkrivamo“. U takvom kontekstu isticati zaboravljenost, odnosno nepoznavanje opusa Mihovila Krušlina, zvučat će kao izlizani frazem. Pa ipak, čini se neizbjegnim upravo to ustvrditi za našega slikara.

Premda pripada prvoj generaciji polaznika zagrebačke Akademije, dapače onoj nekolicini koja je uspješno završila obrazovanje 1911. (s pohvalom, „s osobitim uspjehom“), i premda je s ponekim djelom uвijek bio i jest prisutan na postavima Moderne galerije, a isto tako i u jedinom sveobuhvatnom pregledu hrvatskoga slikarstva, onome Grge Gamulina, Mihovil Krušlin još uвijek nije predstavljen u cjelovitosti koja bi omogućila potpuniji uvid u njegovo djelo. U takvim okolnostima on nam se pokazuje istodobno kao konstanta i nepoznanica.

Dakako, nije riječ o potpunoj nepoznanici, premda smo svjesni kako uvid u dvjestotinjak radova od pretpostavljene „dvije tisuće - kako je u svom iskazu ustvrdio sam autor - što većih što manjih radova razasutih u Zagrebu i provinciji, a nešto i u inozemstvu“ (iz autobiografskog zapisa), čini tek deset posto produkcije. Iako se čini utemeljenim pretpostaviti kako neka velika iznenadenja ne treba očekivati (premda se slika Seoski krajolik (Na Savi), iz fundusa Moderne galerije, doista u ovome trenutku izdvaja kao zasebna, potpuno nova kvaliteta), iscrpniji uvid u djelo nedvojbeno bi izoštio sliku, a nakon toga je moguće i sa vrlo sažetim izborom primjereno predstaviti djelo umjetnika. Upravo iz tog razloga, mišljenja sam kako se ne radi samo o otkrivanju jednoga od zaboravljenih opusa - jer u načelu s pozicije povijesti umjetnosti svaki je opus zaslužio obradu i prezentaciju - već je naglasak na utvđivanju njegove kvalitete kao bitnom elementu u krajoliku hrvatskog slikarstva.

Razlozi nedovoljnog vrednovanja

U nastojanju da shvatimo razloge zbog kojih je Krušlin ostao relativno nisko na ljestvici hrvatskoga slikarstva - nužna pretpostavka za ocjenu je, dakako, vrijednost slikarske realizacije - valja pokušati komparativnom metodom uočiti sličnosti i razlike u odnosu na druge, njemu suvremene opuse i izdvojiti upravo za njega specifične osobitosti koje su do toga dovele. Prvo se nameće njegov socijalni

status kojim su obilježene njegove formativne godine, ali i kasnije trajanje na domaćoj likovnoj sceni (premda se svojim školovanjem izdvojio iz seoske sredine svoga djetinjstva, taj pomak na socijalnoj ljestvici nije bio previše izražen: „prehranjivao sam se svojim radom“ (iz „Životopisa“), a svojoj ruralnoj sredini, rodnom selu, vraća se trajno 1940.). Čitav mu je život, dakle, u znaku izrazite skromnosti. Međutim, ne radi se samo o siromaštvu u kojemu je odrastao i školovao se, već i određenoj društvenoj sputanosti u odnosu prema etabliranim slojevima, a pritom moramo imati u vidu kako on nipošto svojim svjetonazorskim habitusom i psihološkim profilom ne pripada boemi (bilo je i drugih umjetnika na zagrebačkoj Akademiji iznimno siromašnih; legendarna je priča o neimaštini Lea Juneka, ali ustroj ličnosti je drukčiji). S iznimkom dugotrajnoga poslovno-prijateljskog odnosa s galeristom Antunom Ullrichom, ostao je nekako po strani od zbivanja pa tako nije sudjelovao na izložbama Proljetnog salona niti stekao profesorski ugled. Istina, epizoda s portretom kralja Aleksandra, odlaskom u Beograd kako bi kao nagradu dobio putovnicu, pokazuje ga kao snalažljivu osobu u situacijama koje to zahtijevaju. Pa ipak, on svemu tome pretpostavlja boravak u prirodi i trajan odnos s njom. Upravo u takvu njegovu „značaju (kojim je) čitava svog stvaralačkog vijeka nastojao jedino na izgradnji samostalnog slikarskog svijeta i rukopisa“² biograf vidi još jedan, subjektivni razlog, zapostavljanja Krušlinova opusa. Time smo sa socijalnog učinili pomak k psihološkim razlozima.

²Vladimir Maleković, Predgovor u katalogu retrospektivne izložbe Mihovila Krušlina, Muzej Brdovec, 1976.

Međutim, osim tematiziranja socijalnoga statusa (i s njime povezana psihološkog profila), valja spomenuti i veliku produkciju kojom je Krušlin zadovoljavao zagrebačko tržište umjetnina. Uz takvu produkciju prisutna je i oscilacija kvalitete (ali nikad ispod razine solidne izvedbe), odnosno čini se da je na djelu bilo priklanjanje ukusu publike. Podaci o izložbama u galeriji Ullrich, na kojima su ne jednom pokupovane sve slike koje je Krušlin izložio, jasno na to ukazuju. S jedne strane skromnost uvjeta života, s druge dobra prodaja - naizgled kontradikcija koja bi trebala isključiti zaključak o oskudici. Objasnjenje leži u, očito, vrlo niskim cijenama. Kontinuitet uspostavljen među ondašnjim ljubiteljima i kolekcionarima koji nisu mogli kupovati radove uglednijih umjetnika, poput profesora Mencija Clementa Crnčića i Ferde Kovačevića (da ostanemo u sadržajnoj blizini), i koji su kupovali radove njihova mlađeg kolege, ostao je, nažalost, u neku ruku prisutan do danas. Nedovoljno na tržištu vrednovan, ostao je i u kritičkoj recepciji zapostavljen; barem u onom dijelu kritike koja je formirala vladajuću sliku povijesti hrvatskog slikarstva. Činjenica da je, moguće, „u to vrijeme najpopularniji zagrebački slikar, (jer) izložbe su mu odlično posjećene, a i kritika mu je naklonjena“ - kako opravdano zaključuje Maja Hunjak u Životopisu, pripremljenom za ovu monografiju - samo je kontraindikativna za određenu kritiku, suprotstavljenu onoj dnevnoj koja mu je bila ‘naklonjena’.

Drugi razlog je tematsko-motivska orientacija u kojoj ne samo da nema izravne, to jest izričite simbolike, kao što smo već napomenuli, nego nema ni angažiranosti, socijalnog bunta ili traženja i iskazivanja nekoga „našega izraza“ u babićevskome smislu. Također nema ni izrazitijih nastojanja za stilskom i likovnom modernošću za kojom je bila zainteresirana mlađa generacija slikara i u kojoj je bilo čitavo ozračje u kojem se odvijala „nagla promjena duhovnih i stilskih tendencija u prvoj polovici stoljeća“.³

Napokon, ma koliko god bio težak Krušlinov život, u njegovu životopisu nedostaje drame; teška sudsibina nije još tragična sudsibina, nedostaje tamna sjena kobne bolesti i/ili nesreće te smrti koja zakriljuje mladost pa da se općinstvo ‘zabavlja’ i razvija kult genijalnih prokletnika (najeklatantniji primjeri u nas su Josip Račić i Slava Raškaj).

Krivulja recepcije za života i nakon smrti

Oduševljenje Antuna Gustava Matoša pojavom Mihovila Krušlina, na samom početku njegova stvaralaštva, razumljivo je tek ako znamo za nacionalni kriterij, odnosno za izrazito domoljubnu motivaciju koja je pored estetskih prosudbi bila uvijek prisutna kod toga iznimno važnoga hrvatskoga pjesnika i esejista. Ističući kako su Krušlinove „slike i nacrti u socijalnom pogledu prva

³isto

hrvatska djela u kojima se hrvatski radnik osjetio umjetnikom, u kojima je seljački zagorski sin posvjedočio svjesnost odnošaja svoje duše prema duši hrvatske zemlje⁴, Matoš ukazuje na njihovu „veliku dokumentarnu vrijednost“ pa čak u njima vidi kako „sirotinja bode oči iz tih pejzaža“(!). Mogli bismo zamjetiti kako pjesnik vidi ono što želi vidjeti, međutim on također nepokolebljivo zapaža Krušlinovo „samouštvo“ koje je „u umjetnosti originalnost, individualnost, primanje samo onoga što pristaje individualnosti i što je može tek potencirati“.⁵

Povodom iste izložbe slikar i likovni kritičar Jerolim Miše ima posve drukčiju optiku. Njemu je jasno da „na svaku njegovu izložbu ideš s nekom sigurnošću da se nećeš ni razočarati ni oduševiti“, pa zaključno docira: „jedino savjesniji i ekonomičniji rad bit će kadar da stvori od darovitog Krušlina dobrog umjetnika“.⁶

I komentar Koste Strajnića savjetodavnog je karaktera, ali ipak dobrohotan. On Krušlina naziva impresionistom koji nakon kratkog boravka u Parizu i upoznavanja s francuskom Modernom „pomalo napušta svoje staro shvatanje: raditi po monotonom receptu u pogledu kompozicije, kolorita i crteža (što je bio utjecaj M. Cl. Crnčića) i svidjati se svakomu“. Kritičar nastavlja: „Još pred godinu dana bilo se bojati da će Krušlin sve manje napredovati, da će se, kao njegovi učitelji, neprestano ponavljati i raditi samo po narudžbi“. Međutim, „nekoliko najnovijih izloženih ra-

⁴A. G. Matoš, Krušlinova izložba, u „Hrvatska sloboda“ IV/1911, br. 248

⁵isto

⁶Jerolim Miše, Val, 1911, br. 4, str. 42-43

dova dokazuje sasvim protivno“ jer tu Strajnić vidi ‘svježi i mek kolorit’, motive uhvaćene ‘s puno života i elastičnosti’, nalazi ‘blagu, karakterističnu intimnost naših krajeva’, pa zaključuje: „on pokazuje od svih naših slikara najviše smisla i osjećaja za domaći pejzaž“. Pa ipak, zamjera mu fragmentarnost koja nije prisutna samo u skici i u studiji, nego i velikoj slici, zbog čega: „dosad nije dao ni u jednoj radnji sve što može“. Opravdanje pak nalazi u slikarevim ‘materijalnim prilikama’ zbog kojih je „bio prisiljen, da bi se nekako prehranio, udovoljavati ukusu široke publike“ te je „izrađujući marine i pejzaže za najmanji honorar slabo dospijevao raditi po svojoj volji i želji“.⁷

Sa svoje izrazito antitradicijske pozicije, Antun Branko Šimić nije, dakako, nalazio ništa pohvalno u slikarstvu suzdržanosti i blagosti u kojem se „svaki kutić prirode pretvara u idilu“ (M. C. Nehajev). Zato nimalo ne iznenadjuje Šimićevo zajedljiva ironija: „Naši slikari impresionisti! Doista impresionisti i ništa više.“ U jednom zamahu trpa zajedno u isti koš tadašnje hrvatske pejzažiste „svejedno je da li su g. Kovačević ili Crnčić više slavni, a g. Bužan i Krušlin manje slavni“ (...) „svi su oni loši slikari, ili u svojim retkim časovima tek *stimmungsmoleri*.“⁸

⁷Kosta Strajnić, Izložba Mihovila Krušlina, Savremenik, VIII/1913, br 3, str. 201 - 202

⁸A. B. Šimić, Naš impresionizam, Vijavica I, 1917/1918, br 2

Milutin Cihlar Nehajev stavlja „Krušlinovu osjećajnu umjetnost daleko više nad cijelo idejno slikarstvo, nad cijelu tu ‘meta-umjetnost’ koja je tužna, jer se bori sama u sebi!“.

Za razliku od takvoga ‘idejnog slikarstva’, ‘Krušlin je slikar *par excellence*’ i ‘sretnik čovjek’ jer „njemu priroda nije ni odmor ni čežnja, njemu je ona dom i život“. Nehajev visoko ocjenjuje umjetničke dosege našega slikara koji je „osjetio prirodu onako kako je mogu osjetiti samo oni koji su našli najveću sreću, sreću vedre smirenosti“: „Akvareli Krušlinovi kod Ullricha bez sumnje su najfinije stvari ne samo njegove, nego i čitave naše akvarelske umjetnosti“ te se pita: „hoće li tko za našu galeriju spasiti ove Krušlinove radeve koji su cijenjeni tako jeftino“.⁹

U takvim amplitudama, kako estetski tako i ideološki motiviranim, kretala se recepcija Krušlinova rada do Drugoga svjetskog rata. To, međutim, ipak nije bio snažnije izkazan interes za njegovu umjetničku produkciju, a zanimljivo da glavni arbitar u međuratnom razdoblju hrvatske umjetnosti, Ljubo Babić, u svojoj dugoročno utjecajnoj studiji i prvom sumarnom pregledu naše likovne povijesti¹⁰, za Krušlina (koji je bio ne samo njegov kolega sa Slikarskoga smjera na Privremenoj višoj školi za umjetnost i umjetni obrt, već i sudrug dok su obojica pomagala svojem profesoru Crnčiću u izradi golemog triptiha „Pogled s Plasa“ 1909.) kaže: „Istog shvaćanja, u neku ruku kao kombinacija Crnčića i Kovačevića čini se rad M. Krušlina, koji prolazi utrtim stazama obojice naših prvih izrazitih pejzažista“¹¹. I još na jednom mjestu, govoreći o Crnčiću, usput spominje: „njegova (Crnčićeva, op. aut.) paleta poslije odlaska Bukovčeva

⁹M. C. Nehajev, Slikarske izložbe, Jutarnji list XIV/1925, br. 4960, str. 5

¹⁰Ljubo Babić, Umjetnost kod Hrvata u XIX. stoljeću, Zagreb, 1934 (autor periodizaciju XIX. stoljeća završava Četvrtim dobom koje, potpuno opravданo, obuhvaća od 1890. do 1914. godine).

¹¹isto, str. 124

iz Zagreba bila je i najutjecajnija; nesumnjivo je djelovala na F. Kovačevića i na Tomislava Krizmana u početku njegova rada, da ne spominjem druge mnogo mlađe, kao M. Krušlina¹². Krušlin, dakako, ne da nije mnogo mlađi, nego je vršnjak Krizmanov (ne zaboravimo, rođen je 1882, Ferdo Kovačević 1870, a T. Krizman 1882.). Istina, Krizman s izlagačkom djelatnošću počinje malo ranije, već sa svojih dvadeset godina, dok je Krušlinov početak, dijelom i uslijed njegovih životnih okolnosti, nešto kasniji - 1905. na skupnom nastupu (Jubilarna izložba društva umjetnosti, Zagreb).

Ako je takav odnos prema Krušlinu - jer s njegovim djelom nije bilo 'štifa' za slikarsku problematiku - bio prije Drugoga svjetskog rata, pogotovo je nakon 1945. postao za kritiku potpuno nezanimljiv. Potvrda je tomu i njegova posljednja izložba u Salonu Ullrich, održana u proljeće 1953, četrnaest godina nakon prethodne, koja nije pobudila apsolutno nikakav odjek. Tek 1962, u povođu smrti Mihovila Krušlina, Matko Peić, povjesničar koji je 'otkrivao' čitav niz poluzaboravljenih ili zapostavljenih umjetnika, odnosno onih kojima se naša povijest umjetnosti nije željela baviti, dijelom iz nemara, u Vjesniku lapidarno konstatira kako se naš slikar „u prirodu povukao odmah poslije akademije i u prirodi je umro“ te je,

¹²isto, str. 122

tobože, „zbog toga ostao nedovoljno poznat (premda ga u drugoj rečenici istoga članka naziva ‘poznatim slikarom našeg sjevernog i južnog pejzaža’, op. aut.) i još nedovoljnije ocijenjen“.¹³

Peić je iskoristio ‘slučaj Krušlin’ kako bi se obračunavao - a to je činio kad god bi mu se ukazala prilika - sa svojim *kunsthistoričarskim* oponentima te je, stavljajući riječi u usta Vladimira Becića, povodom otvorenja Retrospektivne izložbe slika Mihovila Krušlina u Muzeju Brdovec, u listopadu 1987. zapisao: „Becić (...) mi ga je (Krušlina, op. aut.) opisivao kao prirodna, pametna čovjeka koji se uklonio od zagrebačkog likovnog mudrovanja: što je slika i koji je njezin odnos prema modernom shvaćanju vremena“, te još: „Krušlin (...) je svojim punim ljudskim životom spasio mnogošta u našem slikarstvu od mnogočeg što se pokazalo, već danas, u praksi - kako bi rekao veliki Maurice de Vlaminck - kao ‘put koji ničem ne vodi’“.¹⁴

Ta konstatacija - ‘spasio je mnogošta u našem slikarstvu’ - osobito je zanimljiva i nadovezuje se na razmišljanje Vladimira Malekovića, izneseno prigodom Krušlinove retrospektive 1976. Tada je povjesničar umjetnosti, prvo navodeći što Krušlin nije, dakle negativno ga definirajući: „nikada nije težio izrazu koji estetizira niti literarno-simboličkoj slici; zaobišao je neoromantička raspoloženja Kroatischumeleia koja su se njegovala u krugu ‘medulićevaca’ kao i meštirovićijansku vidovdansku alegoriju“,

¹³ Matko Peić, Umro je slikar Mihovil Krušlin, *Vjesnik*, lipanj 1962.

¹⁴ Matko Peić, Slikati prema osjećaju, *Vjesnik*, 15. XI. 1988.

uzgred spomenuo: „dosad još nije procijenjeno koliko je dobra učinio time za svoje, i naše, slikarstvo“; time, naime, što je „Krušlinov plenerizam bio i ostao rasterećen od torture ‘ideja’“.¹⁵

Malekovićev sažeti i nadasve pregnantni esej predstavlja svakako najbolji do sada prikaz i ocjenu Krušlinova opusa. Tek zbog pozitivnog utvrđivanja činjenica spominjem dvije nepreciznosti: nabrajajući tko je sve istaknuo Krušlinovu darovitost, navodi u ‘blistavoj plejadi literata, kritičara i esteta’ među ostalima i Jerolima Mišu - koji nije bio naročito naklonjen našemu slikaru, te Antuna Branka Šimića koji, kako smo se mogli uvjeriti - to nikako i nipošto nije bio. Na drugom mjestu Maleković konstatira kako je Krušlinov „opus sastavljen uglavnom od akvarela i tempera i tek nekoliko ulja“¹⁶ što svakako nije točno; ulja doista ima nemali broj.

Dostignuća prostodušnog slikara

Godine 1910. ulazak na javnu scenu za mladoga slikara kojemu tek predstoji završetak studija, teško da je mogao biti istaknutiji od svečanog događaja - izložbe veličanstvenoga „Pogleda s Plaza“ u Umjetničkom paviljonu u Zagrebu 1910. godine - kojeg je svojim najdarovitijim učenicima - Ljubi Babiću i Mihovilu Krušlinu - omogućio njihov profesor Menci Clement Crnčić.

¹⁵Vladimir Maleković, Predgovor u katalogu retrospektivne izložbe Mihovila Krušlina, Muzej Brdovec, 1976.

¹⁶isto

Koncentriramo li se na taj trenutak u njihovu formiranju, zapazit nam je vrlo zanimljive stvari. Dakako da su obojica mladića pod utjecajem svoga mentora, ali i pored toga njihove osobnosti odmah dolaze do izražaja. Tako je već na Babićevu radu iz 1910. zapažena „strukturalistička“ komponenta u smislu rukopisa¹⁷, a još godinu ranije „zajednička putovanja s učiteljem Crnčićem i saučenikom Mihovilom Krušlinom u Primorje bila su, čini se, pri tome presudna (što je na liniji zagrebačke šarene škole ‘posve ograničio kromatske registre na sive, srebrne i žućkaste tonove’ op. aut.), a ljubičasto je plava „Morska uvala“ (1909) nastala u doslugu s Krušlinom“. ¹⁸

I nakon te epizode, jedan se učenik (Babić) okreće drukčijim izazovima - secesiji, dok drugi (Krušlin) nastavlja dosljedno, a moglo bi se reći i prostodušno, rabiti više-manje jednaku paletu tijekom čitave karijere. Međutim, tehnika miješanja pigmenata i tehnika nanošenja se ponekad u njega mijenjaju znatno, kako se razumijevanje slikarstva produbljuje. Rukopis se također mijenja, ponekad sinkrono, a ne samo u dijakroniji (možda zato izbjegava dataciju). U svakom slučaju, Krušlin je izgradio vlastiti jezik, ne tek likovni prostor, kao ekvivalent prenošenja osjećaja.

U rasponu od impresionističko treperavih kompozicija (kojima nije bio previše sklon) do jasno ocrtnih oblika slikar postojano slijedi nenapadno bogatstvo tonova, lagano razasutih...

¹⁷Grgo Gamulin, Hrvatsko slikarstvo na prijelazu iz XIX. u XX. stoljeće, Zagreb, 1995, str. 120

¹⁸isto

Dakako, postoje i slike ugodaja, ali svakako je bliži čistom slikarstvu u smislu da ga prvenstveno zanimaju likovne vrijednosti i ta razlika u odnosu na Ferdu Kovačevića nije nedostatak kako čitatelju daje do znanja Ferdova biografkinja: „Kovačevićeva impresija znatno se odrazila u hrvatskom pejzažnom slikarstvu; prvenstveno je otvorio put još jednom dobrom slikaru pejzaža - Mihovilu Krušlinu, dobrom samo u pikturalnom smislu, jer u Krušlinu nema Kovačevićeve atmosfere“.¹⁹ Pa ipak, valja navesti misao povjesničarke umjetnosti Vere Kružić-Uchyttil kako je „magistralna linija hrvatskog pejzažnog slikarstva tekla u slijedu Mašić-Kovačević-Krušlin“.²⁰ Na tu ‘magistralnu liniju’ - zahvaljujući svojim odlikama, na temelju posebnih dostignuća i individualnih vrijednosti - mora biti vraćen i u svijesti onih koji se nisu pobliže njime bavili. I dok je Mašić ponajprije u tematsko-motivskom smislu nastojao prikazati naše ljude i krajeve, pritom ih idealizirajući akademskom manirom, a Kovačević tome domaćem prikazu pridonio ostvarivanjem specifične atmosfere, zapravo je upravo Krušlin najviše svoj, a time ujedno i naš; na samo po odabiru motiva i pružanju karaktera i naravi, već i po odmaku od akademizma i impresionizma u samosvojan izraz.

* * *

¹⁹Vera Kružić Uchyttil, isto

²⁰isto

Premda je u pripremama za izložbu u Galeriji Mona Lisa koja u sažetom obliku reprezentira monografiju pregleđano dvjestotinjak radova, huda kob Krušlinova i dalje traje. Još ćemo morati čekati na trenutak kada će na jednom mjestu biti okupljena dovoljna kritička masa kvalitetnih radova te izložena na uvid javnosti. Pokušaj da se to učini 2007. godine (kada se navršavalo 45 godina od Krušlinove smrti i 125 godina od rođenja) neslavno je završio. Tada naše ustanove (ponajprije Umjetnički paviljon, a zatim i Klovićevi dvori) nisu pokazale zanimanje za slikara 'građanske tradicije štafelajnoga slikarstva'.

Obrazloženje projekta u kojem sam naglašavao kako je Krušlin ostao relativno slabo zapažen kako od stručne zajednice tako i od širega kruga javnosti, premda je svaka ozbiljnija analiza ukazivala kako je to veliki propust, nije bilo dostatno uvjerljivo. I tada sam izdvojio konstataciju kako je doista vrijeme da se taj svojevrsni „slikar dobrovoljnog egzodusa“ (Vladimir Maleković, Grgo Gamulin) - a čemu je uzrok „njegova ustrajnost u vlastitom izrazu, tek u nijansama specifičnom postimpresionističkom akademskom realizmu, zbog čega nije prihvatio stilske promjene trećega i četvrtog desetljeća 20. stoljeća, pored njegove 'skromnosti i povučenosti'“ - pažljivije istraži (poznavanje Krušlinova rada, Maje Hunjak, kustosice retrospektive u Brdovcu 1976, pogotovo uvida u mjesta gdje se djela nalaze, činilo je i tada temelj za predloženi projekt).

Tako je zazivanje Grge Gamulina kako bi „uskoro trebalo proveсти antologisku selekciju Krušlinova djela“²¹ ostalo do daljnjega neuslišano.

Tim više valja odati priznanje privatnoj inicijativi, točnije Galeriji Mona Lisa (a također zahvaliti i podršci suizdavača Modernoj galeriji Zagreb) čijim nastojanjem dolazi do realizacije čitavog projekta. Uz osjećaj kako je to najviše što se je uspjelo napraviti, ali da priča još nipošto nije dovršena.

* * *

²¹Grgo Gamulin, isto, str. 347

Iako zavičajno vezan za sjevernjački krajolik, Mihovil Krušlin je potpuno uvjerljivo i bez zadrške posvojio i južnjačke vizure, jednako uspješno interpretirajući marine, lučice, morsku površinu, hridi i primorsku floru. Efekt duboke perspektive vješto je gradio u kontrastu s bliskim prvim planom stabla kroz čiju krošnju i između grana naziremo udaljenu planinu s gradićem u podnožju - kao što je to slučaj, primjerice, s Omišom, ili sa snažno ocrtanom formom školja Sv. Marka, formom koja se izdvaja na modroj pozadini neba i mora kao čvrsta struktura dok ujedno čitavu površinu odlikuje iznimna tonalna tankoćutnost.

U akvarelu je zasigurno najviše došla do izražaja istodobna konzistentnost i elegancija, sažetost nanosa rastopljenih pigmenata i sigurno vladanje tom eluzivnom materijom. Već je zapaženo kako u tehnici akvarela Krušlin ne ustupa ni pred legendarnim akvarelima Slave Raškaj - „njegovi akvareli (...) stoje, u najmanju ruku, na razini akvarelističke kulture jedne Slave Raškajeve“²². Doista, kada uzmemo u obzir količinu i kvalitetu te obuhvaćeni vremenski raspon, možemo uvjerljivo ustvrditi kako je upravo Mihovil Krušlin šampion te tehnike u hrvatskome slikarstvu. Bogat je niz blistavih trenutaka koja je Krušlin suvereno bilježio i ostavio nam u zadaću da ih utvrđujemo i zbog vlastite - a ne samo slikareve - trajnosti.

Nikola Albaneže
Zagreb, 2010.

²²Vladimir Maleković, u naveđenom eseju

Iz zbirke slikarstva Moderne galerije

1

GLIBODER

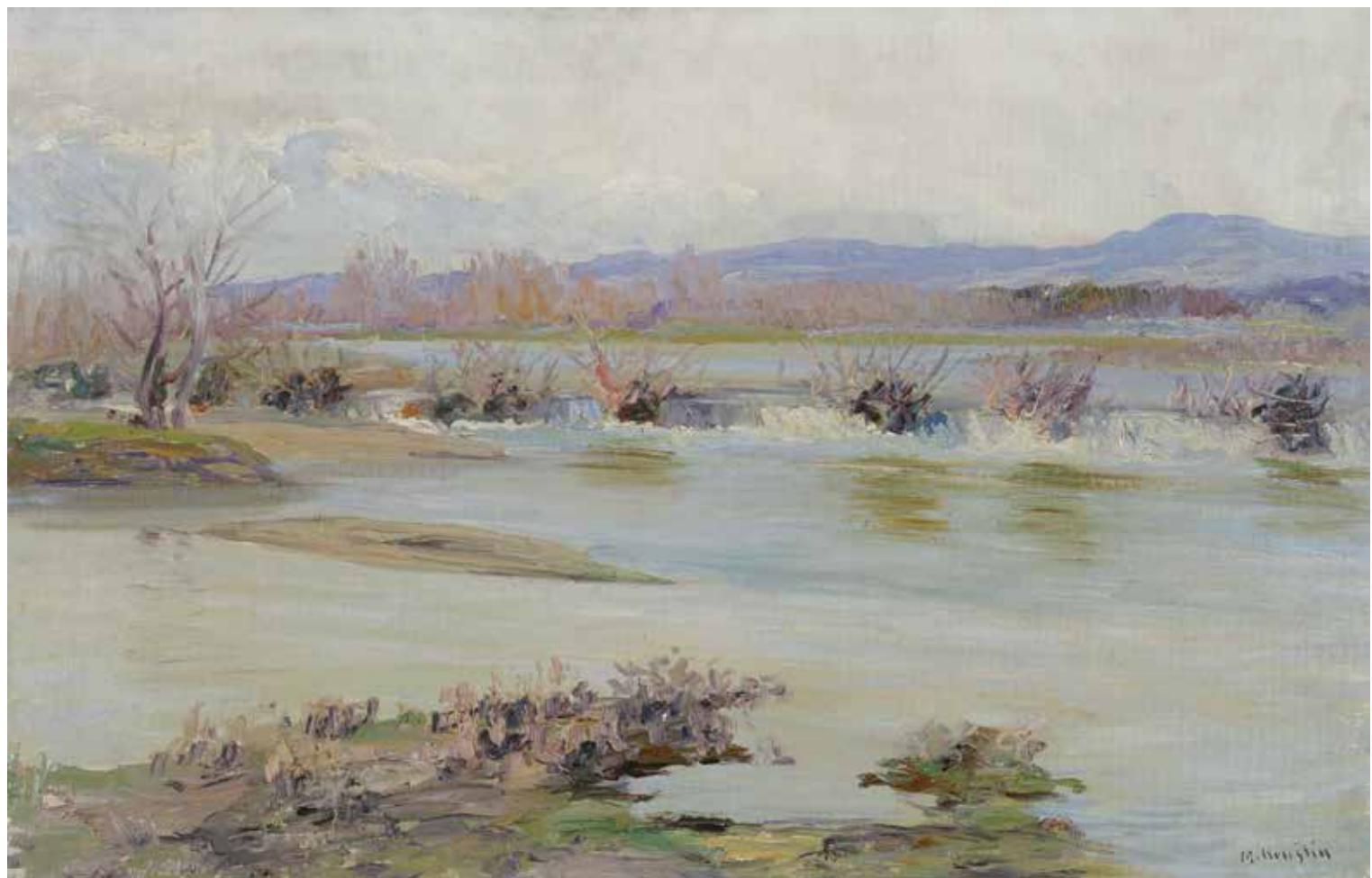
1922., akvarel, 30.5 x 43.3 cm

<

2

PEJZAŽ SA SAVE

1955., ulje na platnu, 41 x 55 cm

3

KRAJ SAVE

oko 1940., ulje na platnu, 47.1 x 72.4 cm

4

ZIMA

1931., ulje na platnu, 60 x 79 cm

5
NA SAVI

1930., ulje na platnu, 56.2 x 78.5 cm

6
NA SAVI
1936., ulje na platnu, 42 x 56 cm

7

SEOSKI KRAJOLIK (Na Savi)
1953., ulje na platnu, 33 x 58.6 cm

8

MASLINE

oko 1940., akvarel, 33.5 x 47 cm

9

KLINOVO

1928., akvarel, 28.5 x 41 cm

10
MORE

1913., ulje na platnu, 44.5 x 77.3 cm

KOSTA STRAJNIĆ

Savremenik, VIII/1913. br. 3 str. 201-202

Sredinom februara priedio je u Ulrichovom Umjetničkom Salonu Mihovil Krušlin izložbu svojih radova. Izložio je marine, pejzaže, akvarele i crteže. Ovo je za kratko vrijeme od jedva tri godine, već treća kolektivna izložba toga marljivoga i popularnoga slikara. M. Krušlin je u posljednje vrijeme najviše slikao marine, a manje naše pejzaže. Neko vrijeme posvadjao se sa M. Cl. Crnčićem, kojega je bio jedan od najmarljivijih djaka. Crnčićev se utjecaj najbolje vidio prigodom njegove druge kolektivne izložbe. Veći je dio marina bio izведен po stalnom monotonom receptu u pogledu kompozicije, kolorita i crteža. Odviše se vidjelo nastojanje, da publika bude zadovoljena. Prošle je godine M. Krušlin boravio kratko vrijeme u Parizu, gdje se upoznao s francuskim Modernom. Na nj su, bez sumnje najviše djelovali pariski impresionistički pejzažisti. Vrativši se u Zagreb, on je pomalo napuštao svoje staro shvatanje: raditi po receptu i svidjati se svakomu. Na posljednjoj, februarskoj, izložbi, iako je bilo na njoj i radova sa starim odlikama, ipak ih je bilo dosta, koji prikazivahu autora u novom svjetlu. Još pred godinu dana bilo se bojati, da će Krušlin sve manje napredovati, da će se, kao njegovi učitelji neprestano ponavljati i raditi samo po narudžbi. Nekoliko najnovijih izloženih radova dokazuje sasvim protivno. Studija "Kraj Novoga" ima svježi i mek kolorit kao ni jedna njegova marina dosad. Marina "Jutro" radjena je opet na drugi način. Osjeća se utjecaj francuskih impresionista. Voda nije, kao prije u Krušlina, uhvaćena površno i suho, nego s puno života i elastičnosti. Sasvim posebni kolorit treće studije "Sa zadarske obale" ima nešto od Kovačićeve poezije. Studija "Zaljev u Rabu" podsjeća malo na autorovo staro shvaćanje, ali iznenadjuje solidnom tehnikom i mirnim koloritom. Na njoj nema traga onoj površnosti i netačnosti, koje smetaju mnogim

ranijim Krušlinovim slikama. Ova su četiri navedena primjera dokaz autrova lijepoga i prostranoga talenta, koji se, bez sumnje, najbolje ispoljuje u domaćim pejzažima. Izložene studije "Fužine" i "Ličko polje", te akvareli "Breze" i "Iz Fužina" odlikuju se blagom karakterističnom intimnošću naših krajeva. M. Krušlin trebao bi našem pejzažu posvetiti najviše pažnje. Rodjen u slikovitom Zagorju, sin seljačkih roditelja, on pokazuje od svih naših slikara najviše smisla i osjećaja za domaći pejzaž. Krušlin se je u početku, kada se pojavio u javnosti, istakao najviše domaćim pejzažima. Kasnije valjda radi slaboga interesa publike, koja ne shvata ljepote rođene grude i obično je zapostavlja i najlošijoj imitaciji "modrog mora", i M. Krušlin se dao sve više na marine. Bolju i savršeniju stranu njegove februarske izložbe ne sačinjavaju marine, nego uljne studije i akvareli iz Podravine, Zagorja i Gorskog Kotara, kojih je bilo u priličnom broju. Željeti je po tom, da M. Krušlin uvidi, kako ima najviše sposobnosti i osjećaja za svoj domaći kraj, za kraj Antuna Kovačića i Šandora Gjalskog.

M. Krušlin je impresionist. Impresionisti, doduše ne izradjuju detalje do pedanterije i ne rade akademski, ali to ne znači, da oni ne mogu u slici postići potpuni izraz. Obično se misli, da impresionist ne treba vladati tehnikom, da on tehniku prezire, da je ne priznaje itd. Naprotiv. Svi su veliki impresionisti i te kakovi tehničari i crtači (Pissaro, Sisley, Degas i Monet). Što je slikar kadar prikazati svoje osjećaje jače i izrazitije, tehnika mu je bolja i savršenija. Ovi su umjetnikovi osjećaji u škici ili studiji nepotpuni i fragmentirani, a u slici moraju biti potpuni, inače ona nije umjetničko djelo. M. Krušlin je fragmentiran i u škici i u studiji i u velikoj slici. Dosad nije dao ni u jednoj radnji sve što može; on još neprestano traži i razvija se.

Na svim trim kolektivnim izložbama bijahu same škice i studije. Nekoliko njegovih radova u velikom formatu, što bi imali biti gotove slike, bili su tek povećane studije ili, što je gore, povećane škice. Za jednu se gotovu sliku hoće mnogo više nego li znati po prirodi praviti uspjele škice i studije. Slika traži, kao svako umjetničko djelo, najviše samostalnosti i ličnosti.

Krušlin je dosad u nekim ovećim studijama donekle pokazao, da može biti i samostalan i ličan, pa je vrijeme, da on sada počne izradivati gotove slike, po kojima se zapravo i sudi prava vrijednost i snaga pojedinog umjetnika. Njegove su materijalne prilike, bez sumnje, krive da on to nije dosad učinio. Živeći već nekoliko godina samo od slikanja, bio je prisiljen, da bi se nekako prehranio, udovoljavati ukusu široke publike. Izradujući marine i pejzaže za najmanji honorar, naravno da je slabo dospijevao raditi po svojoj volji i želji.

M. Krušlin je s odličnim uspjehom svršio zagrebačku Umjetničku školu, pa ipak nije dobio od vlade potporu, koju je zaslužio. Istu su školu svršili i njegovi kolege Branko Petrović, Dušan Kokotović i Ivan Benković. Svi su spomenuti dobili najbolje svjedodžbe i najlaskavije pohvale od svojih učitelja, ali do danas nije nijedan od njih dobio štipendiju. Umjetnička škola zaista nema svrhe, ako zemљa nije u stanju barem najdarovitije svršene djake jedno dvije - tri godine uzdržavati u inostranstvu. Jer zagrebačka škola ne može nikako obrazovati djaka tako, da bi mogao posve samostalno djelovati. M. Krušlin unatoč svoga talenta ne može se u Zagrebu nikako razviti, pogotovo kada mora slikajući zaradjivati. Daroviti Ivan Benković, ne dobivši štipendiju, otišao je u Ameriku, gdje živi od posla običnoga litografskoga radnika, Dušan Kokotović strada u Münchenu, a snažni talent Branka Petrovića jamačno trpi, jer mora u Parizu kuburiti. U sredjenim materijalnim prilikama bez sumnje bi se i Petrović i Kokotović i Benković i Mihovil Krušlin mnogo bolje i sigurnije razvijali.

11
FUŽINE
oko 1913., akvarel, 25 x 34.8 cm

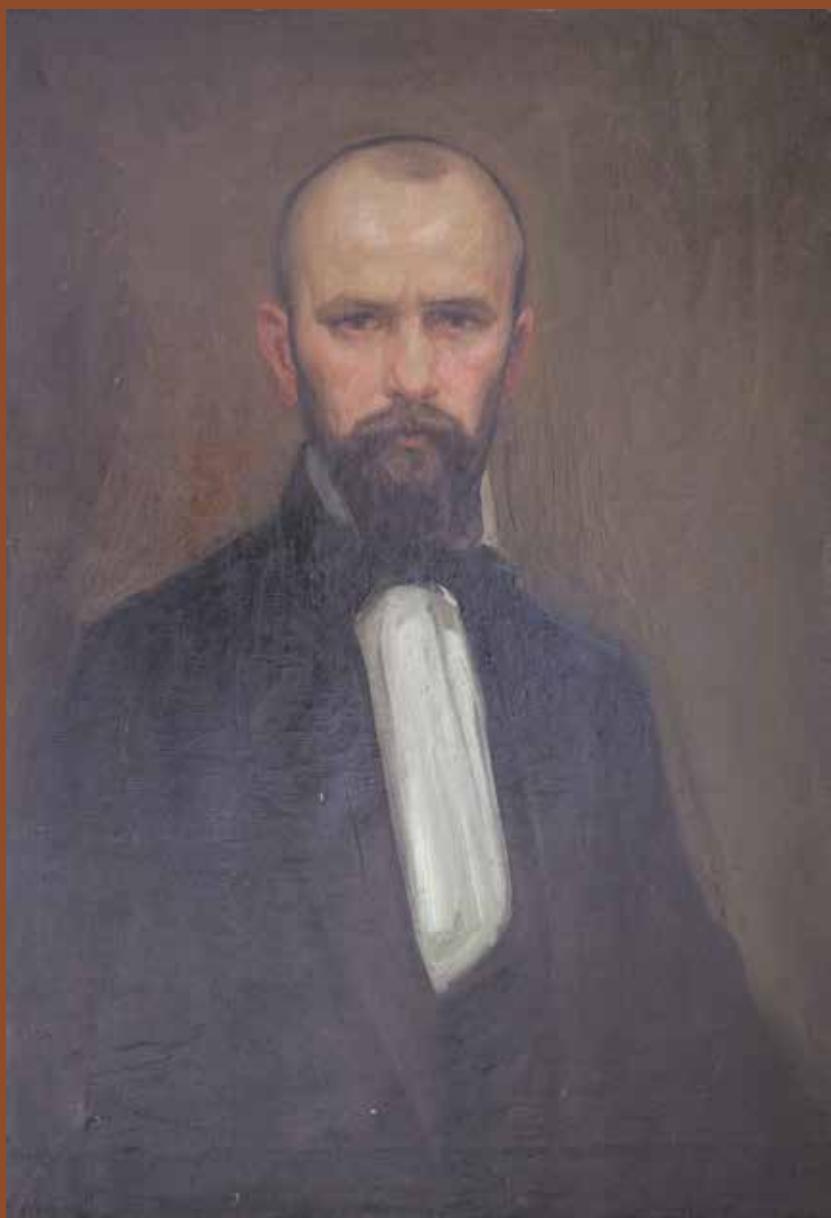
12
DJEVOJČICA UZ OGRADU
1914., akvarel, 32 x 16.4 cm

13

DVORIŠTE U STAROM GRADU MOKRICE
oko 1933., akvarel, 36 x 50.4 cm

Iz zbirki muzejsko-galerijskih ustanova
i privatnih kolekcija u Hrvatskoj

AUTOPORTRET

1914., ulje na platnu, 80 x 55 cm

<

A. G. MATOŠ

Hrvatska sloboda, IV/1911. br. 248

KRUŠLINOVA IZLOŽBA

I opet jedan dokaz za plastični dar našeg soja i za djelomičnu energiju naše rase! MIHOVIL KRUŠLIN, Brdovčanin, sin sela i našeg krasnog Zagorja, učio je stolariju, pa je kao stolar i neshvaćeni narodni naš arhitekt Posilović od stolarije pošao za umjetnošću. Taj samouk ušao je u Umjetničku našu školu i tu je samouk ostao, a to je mnogo, jer je samouštvo u umjetnosti originalnost, individualnost, primanje samo onoga što pristaje kalupu naše individualnosti i što je može tek potencirati. Krušlin je od Crnčića i Kovačevića, ponešto od Slovenaca tek učio, ali nije podlegao nikome. Ostao je svoj.

Kako mu je život mučan i žuhak, i ovi njegovi radovi su tvrdi, nemilosrdni kao život siromaha na nemilosrdnosti siromašne zemlje. Vidi se da ovih pejzaža ne naslika čovjek što osjeća prirodu kao amateur, kao nedjeljni šetalac ili dokolski turista. Ovo je priroda kako je vidi naš seljak i osjeća naš radnik. Ničega "literarnoga", knjiški poetičnoga nema u tim krajevima hrvatskim. U toj činjenici je velika dokumentarna vrijednost njihova. Te su slike i nacrti u socijalnom pogledu prva hrvatska djela u kojima se hrvatski radnik osjetio umjetnikom, u kojima je seljački zagorski sin posvjedočio svjesnost odnošaja svoje duše prama duši hrvatske zemlje - u kojima se "četvrti" naš stališ, socijalno i politički već svjestan, osvijestio i umjetnički. Vrsta Gorkoga s kićicom. Pandan Kosorov, dok je Kosor još vrijedio, ne postavši snob i iskorjenjenik Lovrićevog kalibra. Crnčić slika našu prirodu kao slikar. I tude krajeve bi isto tako slikao. Hrvatska mu je siže i ništa više. Kovačić slika svoje krajeve kao Zagrepčanin, kao domaći sin, gradsku okolicu kao građanin. Krušlinova Hrvatska je Hrvatska radnika i seljaka. Tvrda i prozaična. Sirotinja bode oči iz tih pejzaža. Njihova je poezija istina što opaja nekom gorčinom kao čudan, a opet topao miris pelina, pa žalfije i ružmarina, mršavih uresa kamena, seljačkog vrta i sirotinjskog okna.

Budući da radi za nasušni krušac, Krušlin mora mnogo i odviše stvarati, pa sasvim je naravno da su poneke njegove stvari više fabrikati no umjetnine. No takvih je radova na toj izložbi vrlo malo. Većina je proizvod iskrenog rada i sasvim osobne, doduše još neistančane, ali moćne umjetničke vizije koja me izbjegavanjem “cukervaserskih efekata” i istinitošću podsjeća na cijelokupni dojam djela samoučkog i životom svojim našem mladom umjetniku toliko sličnog Van Gogha.

Zagreb, Posavina, Zagorje, Moslavina, a naročito naše Primorje diše posebnošću rijetkog svog života u tom mučnom djelu slikarskom. Naročito *Velebit*, najtragičnija i najsiromašnija, ali najveća i najčudnija naša planina nade u Krušlinu svog slikara. Velebit (br. 36 u katalogu): more, kamen, oblači: prava simfonija! More je na toj krasnoj slici odista p u č i n a, odista je d e b e l o more našeg naroda. Prekrasan je efekat crvenih krovova i zelenih krošanja u *Vinjercu* pored mora, pa čudno, apokaliptično, kao zgrčeno od borbe drveće na morskom igalu u *Tišini*, pjege ličkih pastira iz *Dolaca*, slikovitost pustog tobože krša u *Pogledu na Rujno*, divni mir okruglog *Selinskog zaljeva*, pa krasni *Krčki zaljev* s morem nemirnim kao Kranjčevićeva i Kumičićeva duša. Kao Slovenac Jama traži Krušlin u kršu, u kamenu, posebne efekte, neslikarskom oku nepristupačne, jer naše kamenje poput Sahare Fromentinove obiluje svim nijansama boja, svjetlosti i vidljive ljepote kao more, kao nebo, kao grad ili kao cvjetna livada. Umjetničkom oku je i pustinja paradiz, ako i ne može kao Krušlin kamen pretvarati u hljevac. Mladi naš umjetnik nastoji prikazati širokim plohama ono posebno žarenje svjetla iz usijanog kamena, pa je u tom stilizovanju kamena pokadšto odviše teatralno dekorativan kao Van Gogh u stilizovanim svojim oblacima, jer i kod toga posla upotrebljava onaj

kao lopatom snažni zamah kićice koji je izvrstan za široki pejzaž-ensamble, dok je za to detaljisanje boja poentistična metoda kao u Jaminim (i Segantinijevim) krševima.

Pravoslavna crkva s perspektivom "fajerturma" (akvarel), pa stara kuća na uglu Pivarske ulice (**Matejnina krčma**) su dva krasna Zagreba, a samo kajkavska duša će potpuno shvatiti "simfoniju u plavom" *Mosta* nad rječicom sa starim seljačkim krovom u pozadini, ulicu u Ivanić-gradu i *Ljeto*: - onaj sag, onaj divni zagorski čilim od livada, oranica, vinograda, kao stvoren za slikarski dodatak Đalskovim pričama i Vidrićevim toplim domaćim stihovima:

*I nebo se plavi visoko
Kud nečujno laste plove;
Pod brijegom iz crvenih krovova
Podnevno zvono zove...*

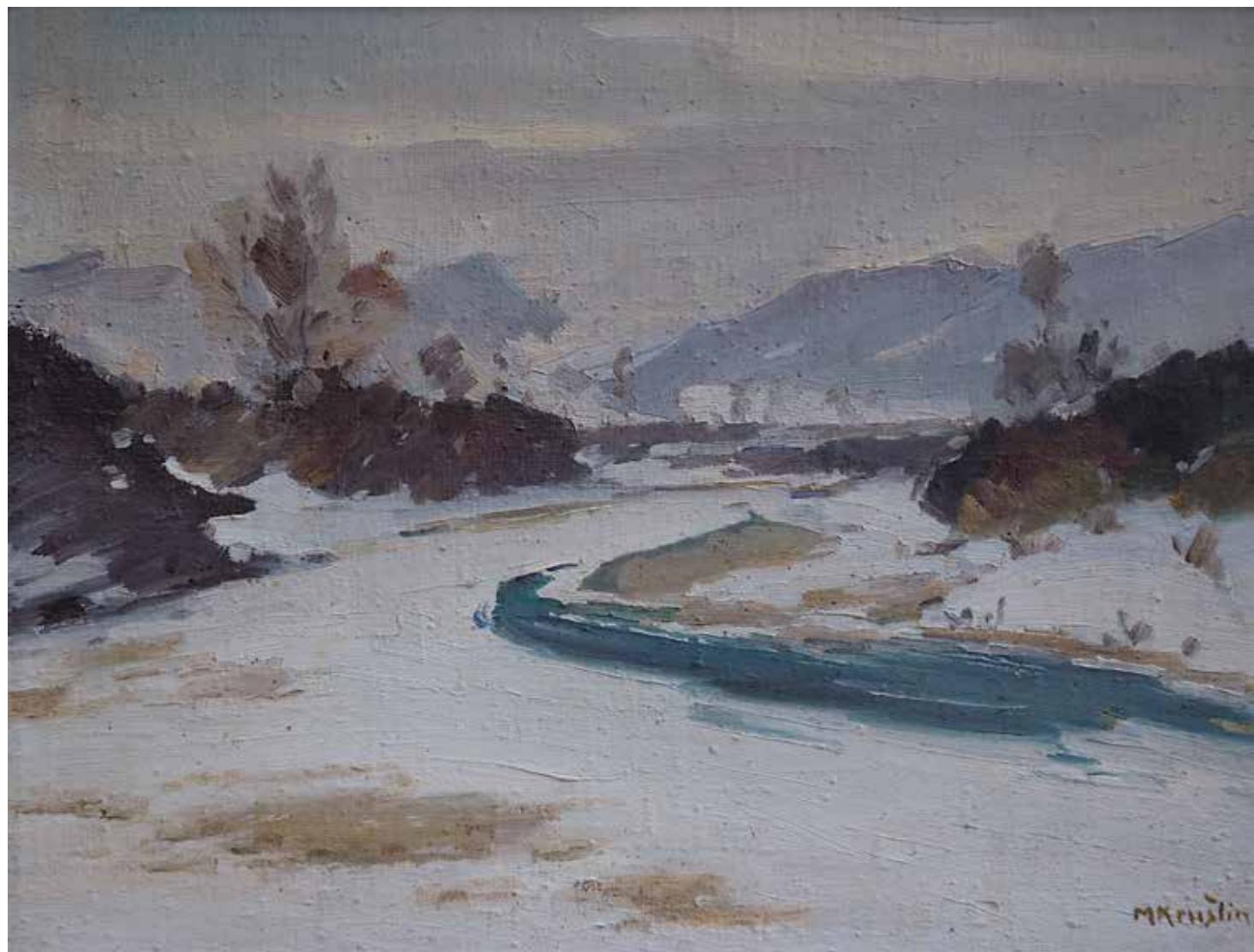
Kod nas, za razliku od drugih naroda (mi smo naime originalni!) dobivaju štipendije samo djeca bogatih roditelja, naročito viših činovnika. Tako neka gospodica, amaterska neka dušica iz "dobre kuće" uživa dva štipendija, dok ovakav talent kao naš Miško Krušlin, očelavio od bijede i nevolje već sada, mora služiti za obroke po pučkim kuhinjama kao "ličilac i pokostar". Da, ali on ne zna ni njemački i nema prava na štipendiju jer mu otac nije sudac ni pukovnik i jer on nije razmažena cura, već izmučen mladić, nije amaterska guščica, već evidentan, jak, marljiv i skroz-naskroz hrvatski talent, već sada jedan od prvih hrvatskih pejzažista! Ove njegove slike, vrijedne po tisuću i više kruna, slabo se prodaju, jer im je cijena kao za bolji zimski kaput ili drugo krojačko remek djelo...

I dok se tako kod nas postupa s talentima, usuđuju se još kod nas govoriti o os-tvarljivosti neke više hrvatske kulture!

15

MATEJNINA KRČMA
1910., akvarel, 30 x 40 cm

16

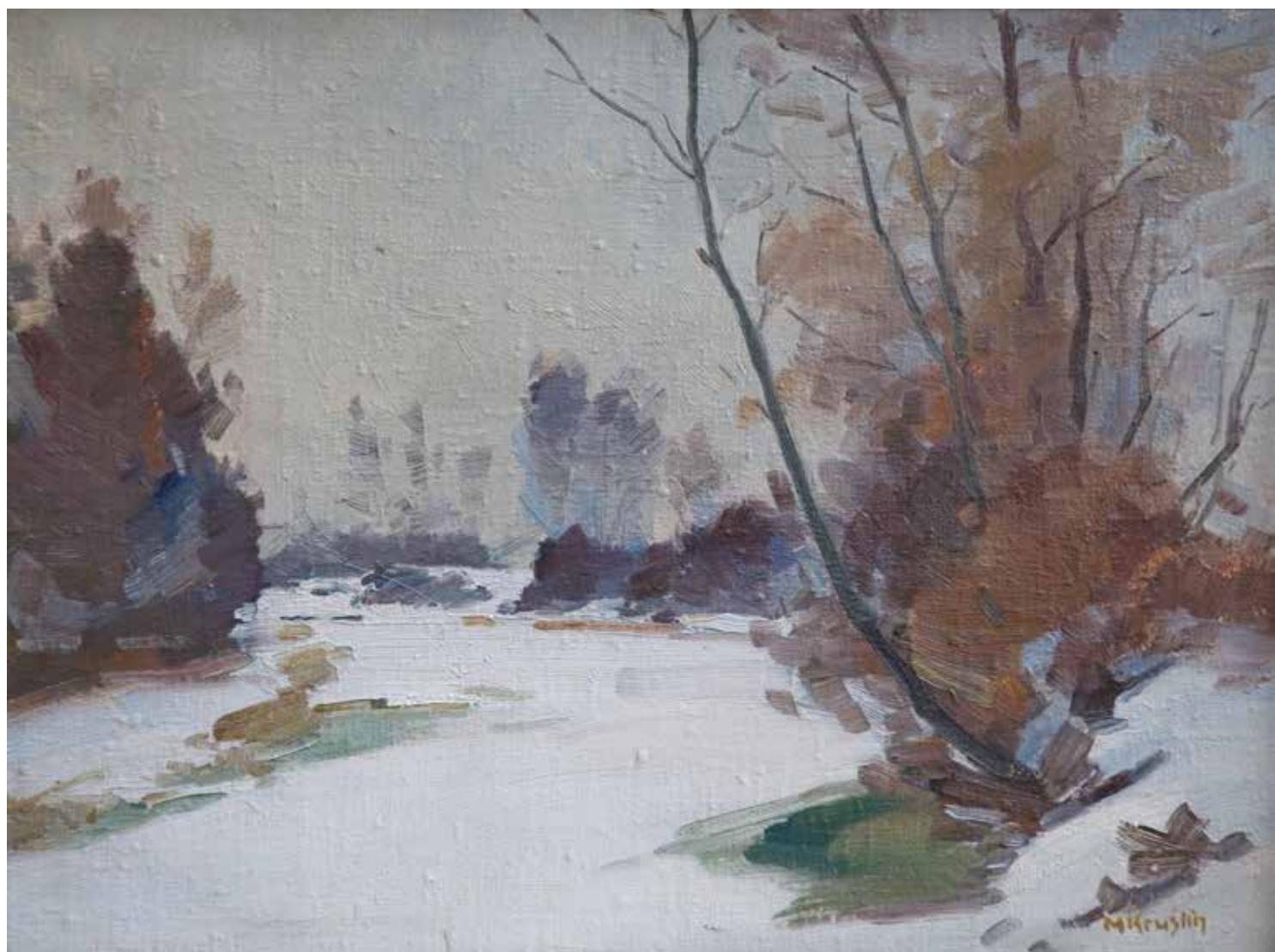
ZALEĐENA SUTLA
1929., ulje na platnu, 33.5 x 43.5 cm

17

ZIMSKA IDILA

oko 1930., ulje na platnu, 33 x 45 cm

18

ZIMSKI KRAJOLIK
oko 1940., ulje na platnu, 33 x 45 cm

19

ZIMA

1936., ulje na platnu, 73 x 85.5 cm

20

ZIMSKI KRAJOLIK
oko 1935., ulje na platnu, 40 x 55.5 cm

21

ZIMA NA SAVI
oko 1940., ulje na platnu

22

ZIMA

oko 1950., ulje na platnu, 26 x 36 cm

23

SUTLA ZIMI

1937., ulje na platnu, 54 x 83 cm

24

KLJUČ BRDOVEČKI
1935., crtež olovkom, 27 x 36.5 cm

25

SUTLANSKI RUKAVAC ZIMI
oko 1945., ulje na kartonu, 49 x 37.5 cm

26

SAVA KOD BRDOVCA
oko 1930., ulje na platnu, 40 x 56 cm

27

ZIMA NA SAVI

1925., ulje na platnu, 33 x 44.5 cm

JEROLIM MIŠE

Val, 1911. br. 4 str. 42-43

U Ulrichovom salonu priredio je Mihovil Krušlin apsolvent zagrebačke umjetničke škole kolektivnu izložbu pejzaža. Krušlin je poznat javnosti sa raznih izložaba, te je stekao priznanja; stvorio je raspoloženje u publici, te na svaku njegovu izložbu ideš s nekom sigurnošću, da se nećeš ni razočarati ni oduševiti.

Znao je da razradi par stalnih boja na paleti, par boja koje ne podnose svjetlijih pothvata, smjelijih problema, a djelovat će efektno i prilagodljivo.

Kako je prošlih godina znao da niže seoske motive i marine, tako i sada na ovoj izložbi istim sredstvima, istim raspoloženjem niže sirovo kamenje, floru i faunu Velebita. Nepročućenost, površnost opažanja, odbija te od nekih radnja da ih dublje promotriš, kolektivno uz autosugeriranje, opsjeđivanje, ne uspjeva ti, da poneseš u duši neki dojam, da tu naslutiš neku zaokruženost.

Tek iz par slika, kao onih pod br. 26 i 27 dade se naslutiti slikarevu dispoziciju intimiteta, a ne sirovog divljeg krša, dinamočnog, ekspanzivnog, dubokog mora. Njegove marine i krš djeluju dekorativno. To su kazališne dekoracije rutiniranog, proračunatog dekoratera.

Nekoji visovi Velebita nameću se kao kakvi sjeverni fjordovi gdje će slikar koji hodočasti par dana u skroz nepročućene, neuživljene krajeve, da niže posvema ekstremne štimunge.

Znaju često i Crnićeve marine sa istog razloga da djeluju hladno. Nezaokruženost kriva je i neobična produktivnost mladog slikara. Znamo da su tu po srijedi i materijalne prilike.

Jedino savjesniji i ekonomičniji rad bit će kadar da stvori od darovitog Krušlina dobrog umjetnika.

28

ZIMA NA SUTLI
1926., tempera, 36.5 x 48.5 cm

29
ZIMA U KLJUČU
1950., tempera, 35 x 47 cm

30
ZIMA
1950., ulje na platnu, 40.5 x 56.5 cm

31
ZIMA NA SAVI
1937., akvarel, 30 x 44 cm

32
POGLED S MOKRICA
oko 1935., ulje na platnu, 27 x 39 cm

33
BARKE NA SAVI
1933., ulje na platnu, 22 x 33 cm

A. B. ŠIMIĆ

Vijavica, I/1917 - 1918. br. 2

NAŠ IMPRESIONIZAM

Kovačević, Crnčić, Bužan, Uzorinac, Krušlin

Naše je slikarstvo i odveć nalik ostalom evropskomu slikarstvu. Baš kao i u Evropi i kod nas ima slikara jedna gomila bez talenta i bez slika, ili, možda, s talentom, a bez slikarstva. Nijansa ona razlike je da mi nemamo onih nekoliko visokih slikara kojih ima u svetu. Moderni život industrijalni učinio je da mnogi shvaćaju i umetnost kao industriju, kao jedan dnevni posao, kao zaradu. Dopušteno je da umetniku njegova dela donose novaca, istina je. Nije dopušteno da se u umetnosti vidi prosti zanat koji je zato da donosi novaca, razumljivo je. Svima onima koji umetnost shvaćaju zanatom neka ne bude uvredom ime: "zanatlija". Rekao bih mnogima onu duhovitu reč koju je, pretekavši mene, rekao Diderot jednom kiparu što je svoje sramotno ugadanje publici opravdavao svojom siromašnom porodicom: neka uništi svoje loše kipove ili svoju siromašnu porodicu. Nekada, u predašnje vreme (kao jedan koji silno voli ono što je današnje, jer se samo tako može da shvati što je današnje i da se bude današnji čovek, ja nimalo ne čeznem i ne žalim za tim vremenom) nije bilo, ni razmerno, tako mnogo ljudi, koji su se držali umetnicima. Bilo je divno kad se koji pobožni isposnik u manastiru, osetivši u sebi umetnika, molio u molitvama koje su bile slike madona i svetaca. Koliko dubljine koja začuduje i čini da je srcu strašno u onim starim ikonama što ih ekstatični ikonopisac ispisa u čast svojega strogoga Boga. Zato nije više umetnost jedna svetinja, uzvišenost jedna, čije ime treba da se veli s jednim strahom i jednom pobožnošću? Zašto nisu današnji kipovi u kojima bi, kao u doba koja videše kako na ledima silnih tisuća robova rastu piramide ili kako u doba koja čuše bezdane rječi Sofoklovih tragedija, smeli da gledamo naše bogove, koji su sašli k nama sa svojih svetlih visova? O i danas može da bude umetnost jedna svetinja i

jedna veličajnost; o i danas može da gleda u jednom kipu nešto što je iznad zemlje visoko onaj koji je spoznao da je duša najveća od stvari sviju i da je ona koja je imala moć da stvori sve bogove. Meni je razumljivo da su ljudi koji su se bili odveć naslonili na nauke o prirodi shvaćali umetnost kao luk-sus ili zabavu, ili još prostije kao zanat. Šta će ljudi ako zabace dušu i boga, i umetnost snize na luksus. Nesretnici, kad bi samo mogli da doznađu koliko su pali živeći bez duše oni bi probledili kao senke od užasa. Svet pa bez duše. Svet pa bez boga. Umetnost pa bez onoga čija je ona otkrovenje. Umetnost pa naturalistička; realistička, impresionistička. Danas možemo dobro da vidimo što nam je ostavio kakav Zola, industrijalac debelih romana. Šta su nam ostavili ti francuski, evropski naturalisti? Realisti? Maksim Gorki? Arcibašev?

Ako tako malo imponuju ti iz velike Evrope, šta da velim o našim bednim naturalistima, realistima, ili slikarskim impresionistima? Naši slikarski impresionisti! Doista impresionisti i ništa više. Idu u prirodu i slikaju... pejzaže: Savu, more, seoske ili šumske potoke, stabla, krave, pastire, livade, živice, njive. Slikaju enterieure, činovnike, časnike, ciganke, gradane, seljake. Njima je dovoljno da im je slika "slikarski dobra" i da o njima napiše povoljnu ocenu G. Vladimir Lunaček (neka mi se oprosti što spomenuh ovo ime).

Svi su ti radovi njihovi ili jedno ništa, koje im donosi novaca, ili tek kakav stimmung. Iznad jednoga stimmunga oni ne mogu da dadnu išta više. Stimmung. Ako trebam stimmunga, naći ću ih finijih i delikatnijih i izvan ovoga što se zove umetnošću. Umetnost nije, tek da me "raspoloži". Mogao je reći Wilde da je svrha umetnosti da nam stvara stimmunge; ali samo kao

jedan paradoks, ne kao jednu istinu. Naši impresionisti su očito zamenili umetnost i upotrebu slikarskih sredstava. Naši umetnički kritici kojima je ime G. Vladimir Lunaček očito su zamenili slikarstvo i radove naših impresionista. Naši umetnički kritici uvek govore koja su sredstva upotrebili naši impresionisti. Njihova je kritika priča o tehnici slikarstva: o koloritu, o tonovima, o perspektivi, o svetlu, o senci. Naši umetnički kritici. Naši slikari impresionisti.

Daje li mojoj duši više jedan pejzaž iz prirode nego taj pejzaž naslikan, onda je taj naslikani pejzaž nevredan. Naslikani je pejzaž, istina je. Nije slika. Može se pomoći vanjskoga da se da unutrašnje, ne može se tek slikom vanjskoga dati umetnost. Ne vredi isprika: Moja slika nije tek tačna fotografija predmeta. - Ona i ne može da bude tačna fotografija predmeta. Tehnikom samom ne može se ni to da postigne.

Svejedno je da li su neki od ovih impresionista stari kao G. Crnčić ili mladi kao G. Uzorinac. Svejedno je da li G. Kovačević slika savsku a G. Crnčić morsku vodu. Svejedno je da li su G. Kovačević ili Crnčić više slavni, a G. Bužan i Krušlin manje slavni. (Matoš svojom dugom studijom o G. Crnčiću i svojim zanosom za G. Kovačevića i Bužana dokumentuje da je imao pravo gotovo samo onda kad je naše brojne glupake nazvao glupacima). Svi su oni loši slikari, ili u svojim retkim časovima tek stimmungsmoleri.

Ja ih zovem impresionisti.

34

SAVSKI RUKAVAC
1939., ulje na platnu, 33 x 45 cm

35

JABLANOVI
1935., ulje na platnu, 73 x 98 cm

36

SEOSKO IMANJE
oko 1949., ulje na platnu, 27 x 38 cm

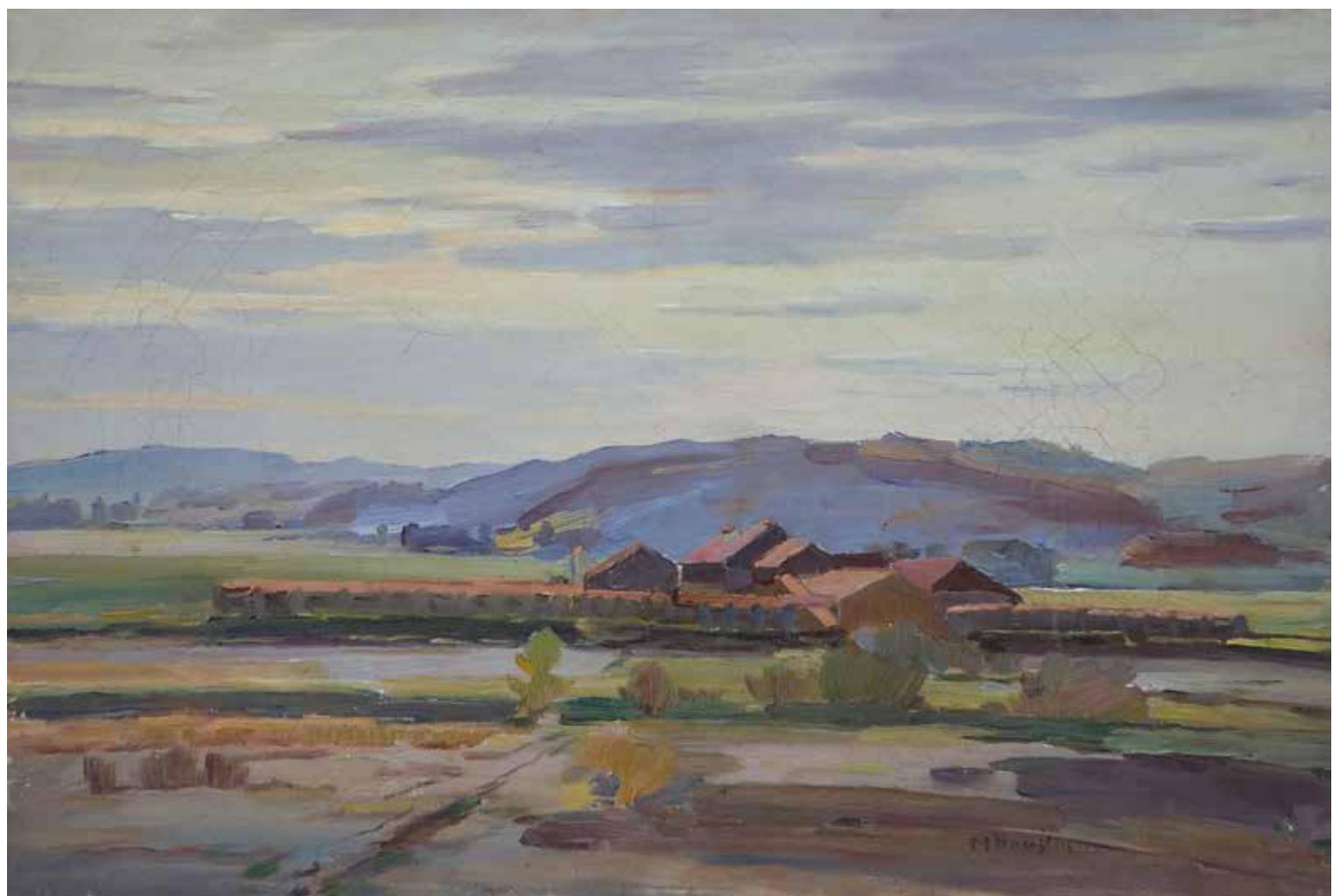

37

JESEN

1930., ulje na platnu, 30 x 40 cm

38

PRIGORSKI PEJZAŽ
oko 1940., ulje na platnu, 30 x 44.5 cm

39

NA JARUNU
oko 1930., ulje na platnu, 29 x 39 cm

40

KLJUČ BRDOVEČKI
1949., ulje na lesoru, 32 x 43.5 cm

41

JABLANOVI

1950., ulje na platnu, 32 x 44 cm

42

UZ SUTLU

oko 1940., ulje na platnu, 45 x 62 cm

43

UZ DRAVU

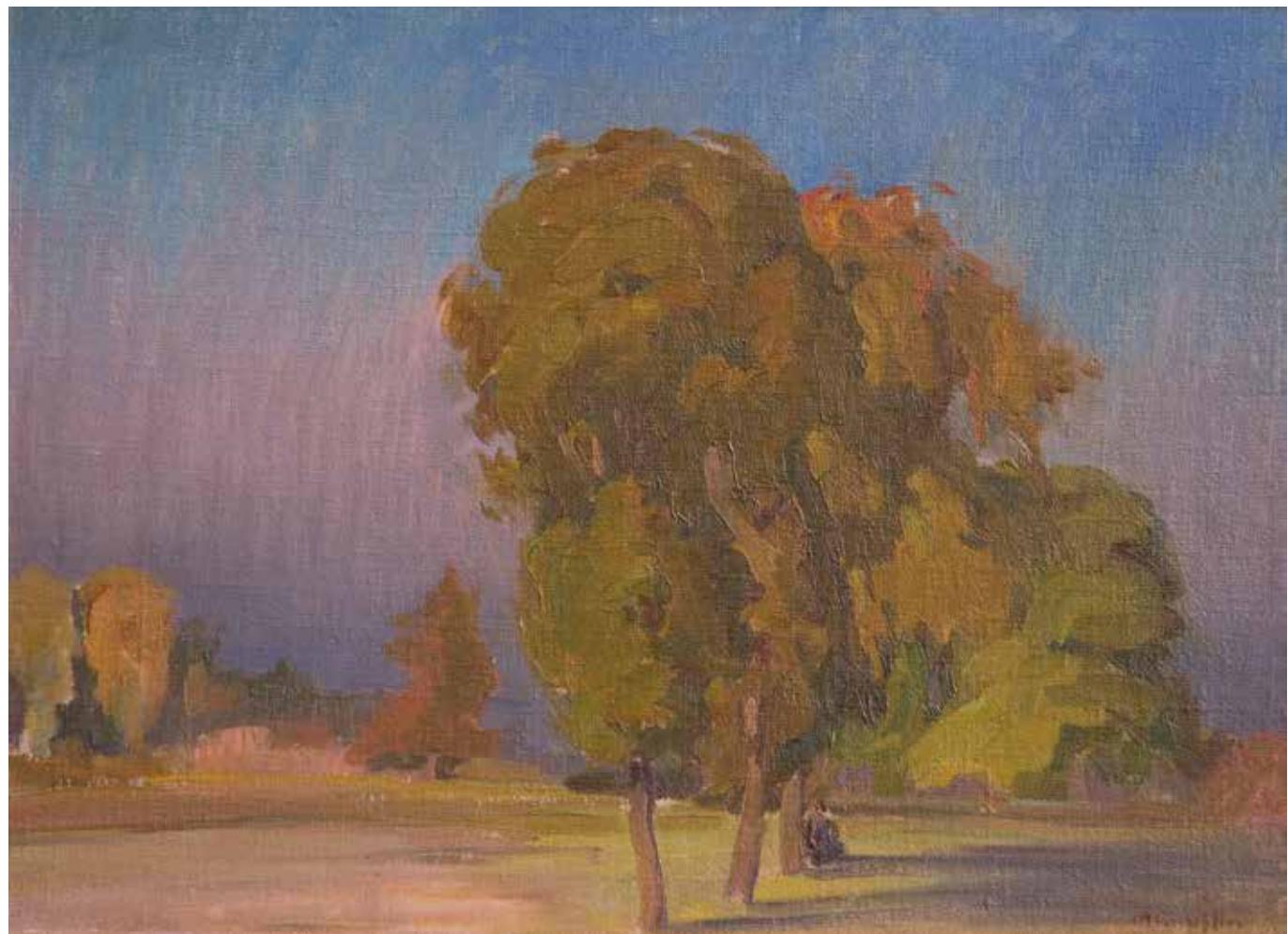
oko 1957., ulje na platnu, 30 x 37 cm

44

ŠUMARAK

oko 1940., akvarel, 29.6 x 42 cm

45

JARUN I

1936., ulje na platnu, 40 x 55 cm

46

JARUN II

1936., ulje na platnu, 70 x 96.5 cm

47

SAVSKI RUKAVAC
oko 1939., ulje na platnu, 32 x 42 cm

48

JESENSKI PEJZAŽ
1944., ulje na platnu, 44 x 60 cm

49

POD OŠTRCEM

oko 1925., ulje na platnu, 24 x 38 cm

50

UŠĆE SUTLE

oko 1950., ulje na platnu, 46.5 x 59 cm

M.C. NEHAJEV

Jutarnji list, 14/1925. br. 4960, str. 5

SLIKARSKE IZLOŽBE

Za Mihovila Krušlina rekosmo lani, da je lirik krajine. On je još više - svaki kutić prirode kod njega se pretvara u idilu. Ne zove se badava glavno njegovo ulje "Tišina". I jest tišina u duši njegovoj - jest uživanje u zrcaljenju sunašca i svježem zelenilu trave, u smionosti boje ružine i u stobojnom lelujanju lišća na stablu.

Krušlin je slikar par excellence i zato ga volim. Ali on je još nešto - on je sretnik čovjek. Njemu priroda nije ni odmor ni čežnja, njemu je ona dom i život. Kakav li je onaj na sitan papirić nabačen Rab sa jutarnjim odsjevima, koje moguće osjetiti tek blagoslovljena duša. Kakav li je onaj hrast sa plotom, koji svojim žutim i zelenim nijansama rekbi priča priču o svom stoljetnom životu!

Akvareli Krušlinovi kod Ulricha, izloženi sada, bez sumnje su najfinije stvari ne samo njegove nego i čitave naše akvarelske umjetnosti. Krušlin je osjetio prirodu onako, kako ju mogu osjetiti samo oni, koji su našli najveću sreću, sreću vedre smirenosti. Pejzaž ovdje nije slučajan objekt, nego prirodan milieu čovjeka.

Zato i ovu osjećajnu umjetnost moram daleko više postaviti nad cijelo idejno slikarstvo, nad cijelu tu "meta umjetnost" koja je tužna zato, jer se bori sama u sebi!

Hoće li tko za našu galeriju spasiti ove Krušlinove rade, koji su cijenjeni tako jeftino, da sam se čudom morao čuditi, što onaj sitni "Rab" nije još prodan.

51

SAVSKI PEJZAŽ

oko 1939., ulje i akvarel na papiru, 31 x 40.5 cm

52

SUNČANI DAN
oko 1935., akvarel, 31 x 42 cm

53

JABLANOVI
oko 1935., akvarel, 32 x 49 cm

54

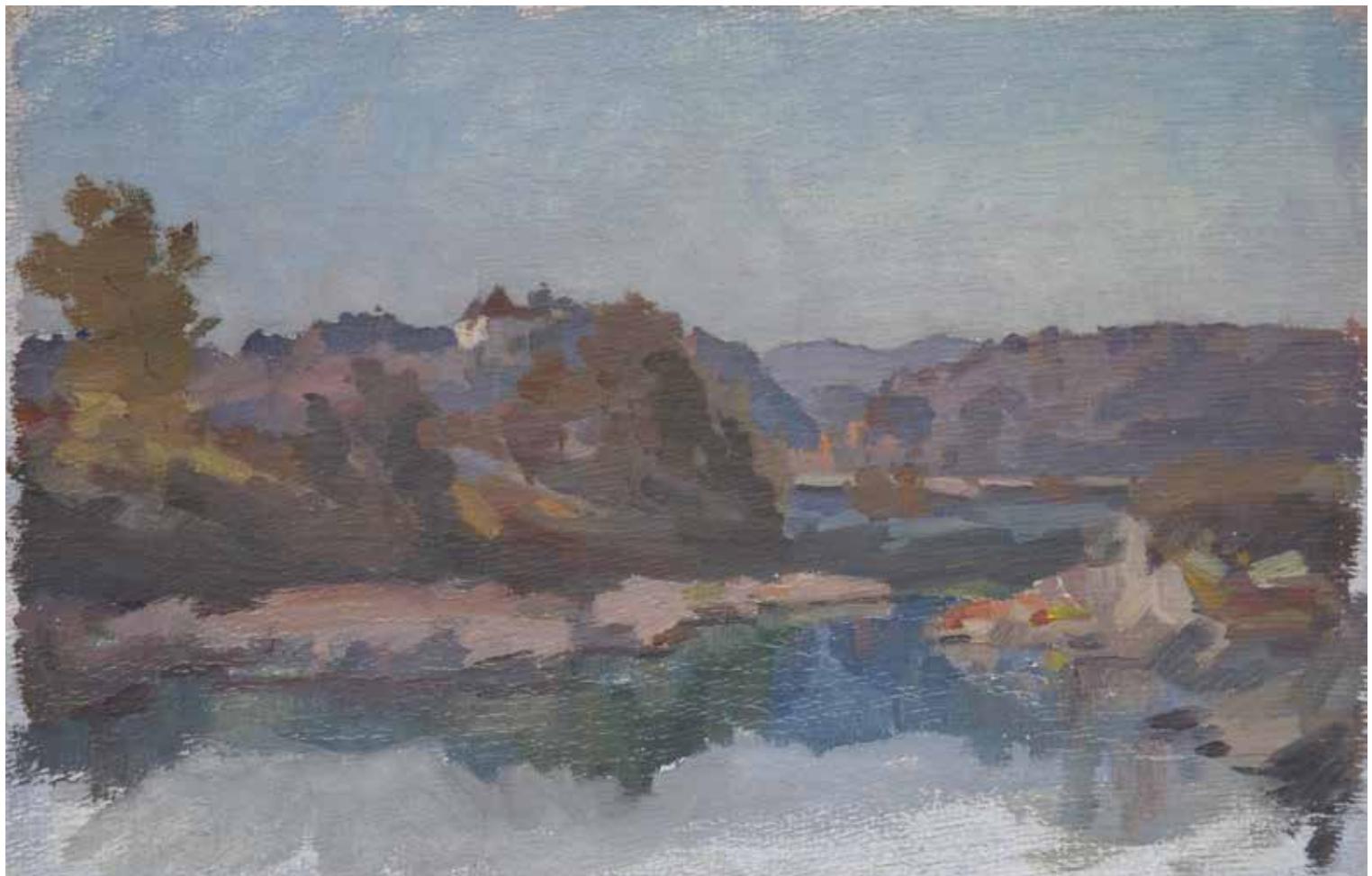
JESEN

oko 1940., akvarel, 30.5 x 39.7 cm

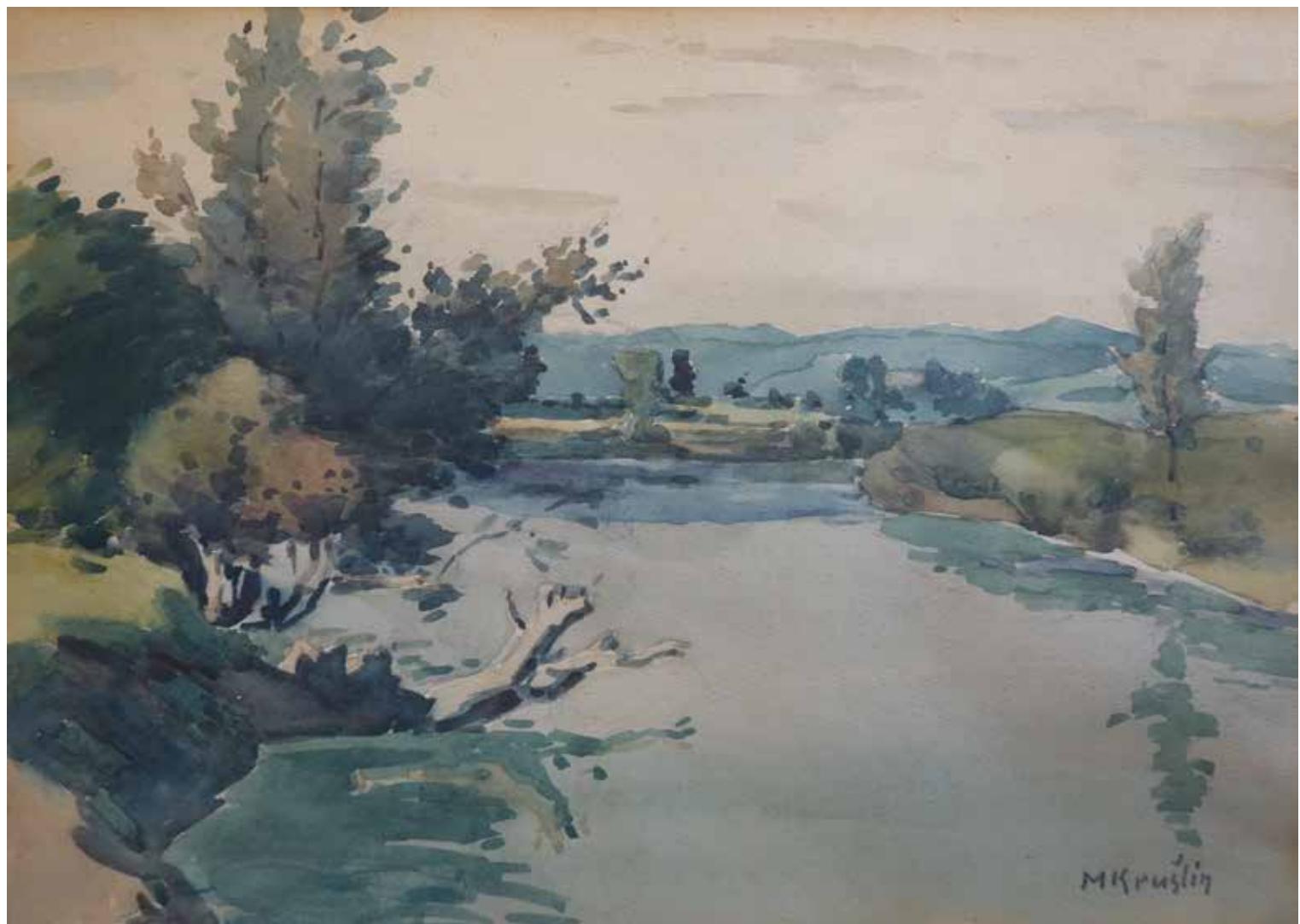
55

JESEN NA JARUNU
oko 1940., akvarel, 33 x 45 cm

56
MOKRICE

oko 1940., ulje na papiru, 30 x 45 cm

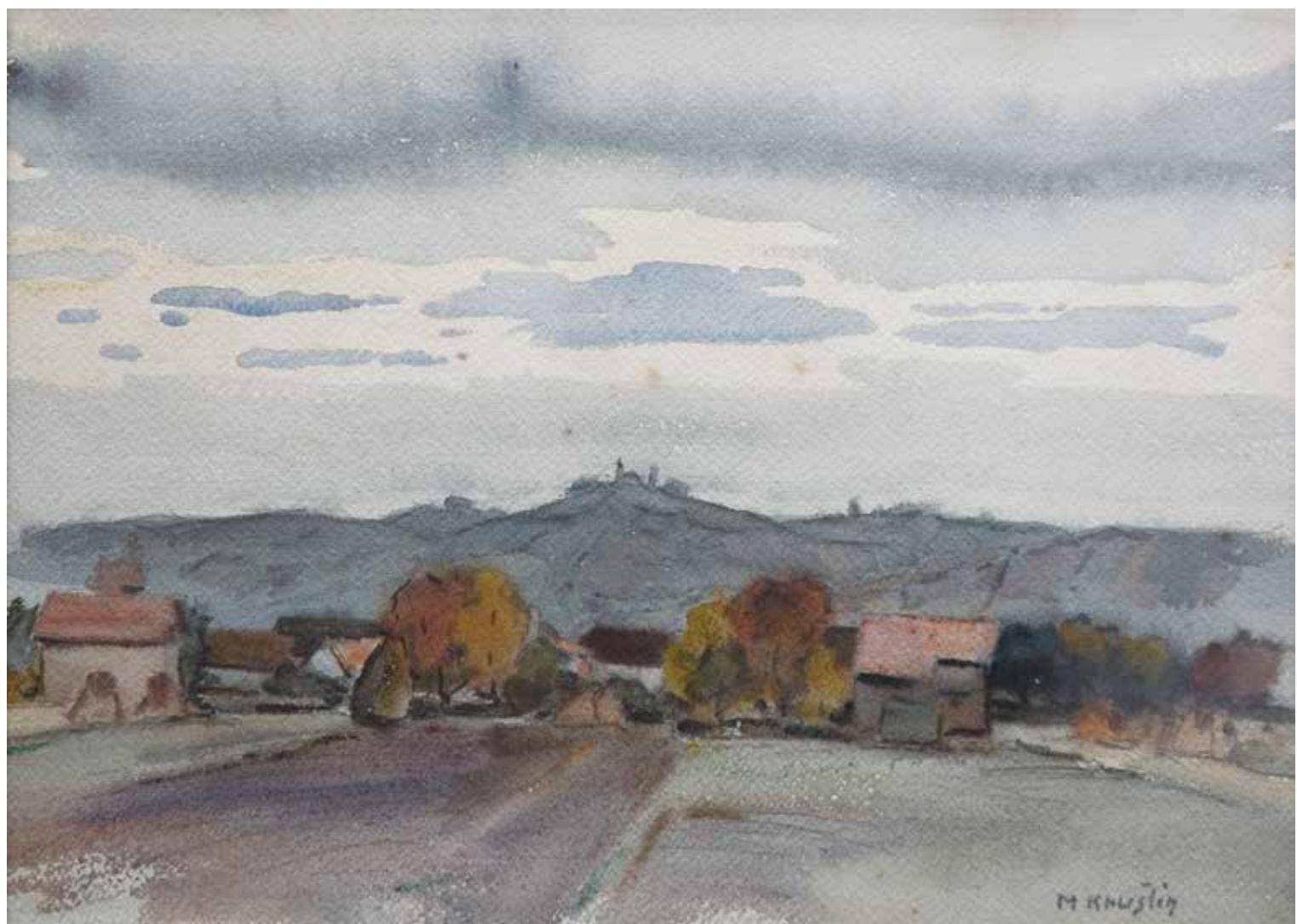

57

SAVSKI RUKAVAC
oko 1930., akvarel, 29 x 41 cm

Panorama Ključa.
Fotografija snimljena 2010.

58

PANORAMA KLJUČA
1950., akvarel, 23.5 x 32 cm

59

DVORIŠTE RODNE KUĆE
1916., akvarel, 23 x 29 cm

60
RODNA KUĆA
1916., akvarel, 23 x 31 cm

61

TUROPOLJSKA KUĆA
1918., akvarel, 25 x 35 cm

62

MLINICA NA GACKOJ III
1918., akvarel, 25 x 35 cm

63

PEJZAŽ OKO SLUNJA
oko 1940., akvarel, 26 x 34 cm

64

MOST IZMEĐU OPATNICE I GREDE
oko 1935., ulje na platnu, 55 x 69 cm

65
**MLINICA NA
GACKOJ II**
oko 1925., akvarel

66
JESENJI PEJZAŽ
1950., akvarel, 37 x 51 cm

67
MLINICA NA GACKOJ I
oko 1925., akvarel, 28 x 37.5 cm

68
KRUŠLINOVA RODNA KUĆA
1939., akvarel, 36 x 51 cm

69

UZ SAVU

1920., olovka, 31.5 x 46 cm

70

ŠUMA KRAJ**KUPALIŠTA NA DRAVI**

1958., akvarel, 30 x 41 cm

71

RIJEČNI PEJZAŽ

1936., ulje na platnu, 41 x 56 cm

72

NA SELU (Ključ Brdovečki)

oko 1950., akvarel, 26 x 34 cm

73

POGLED NA RUJNO I
1911., ulje na platnu, 41 x 56 cm

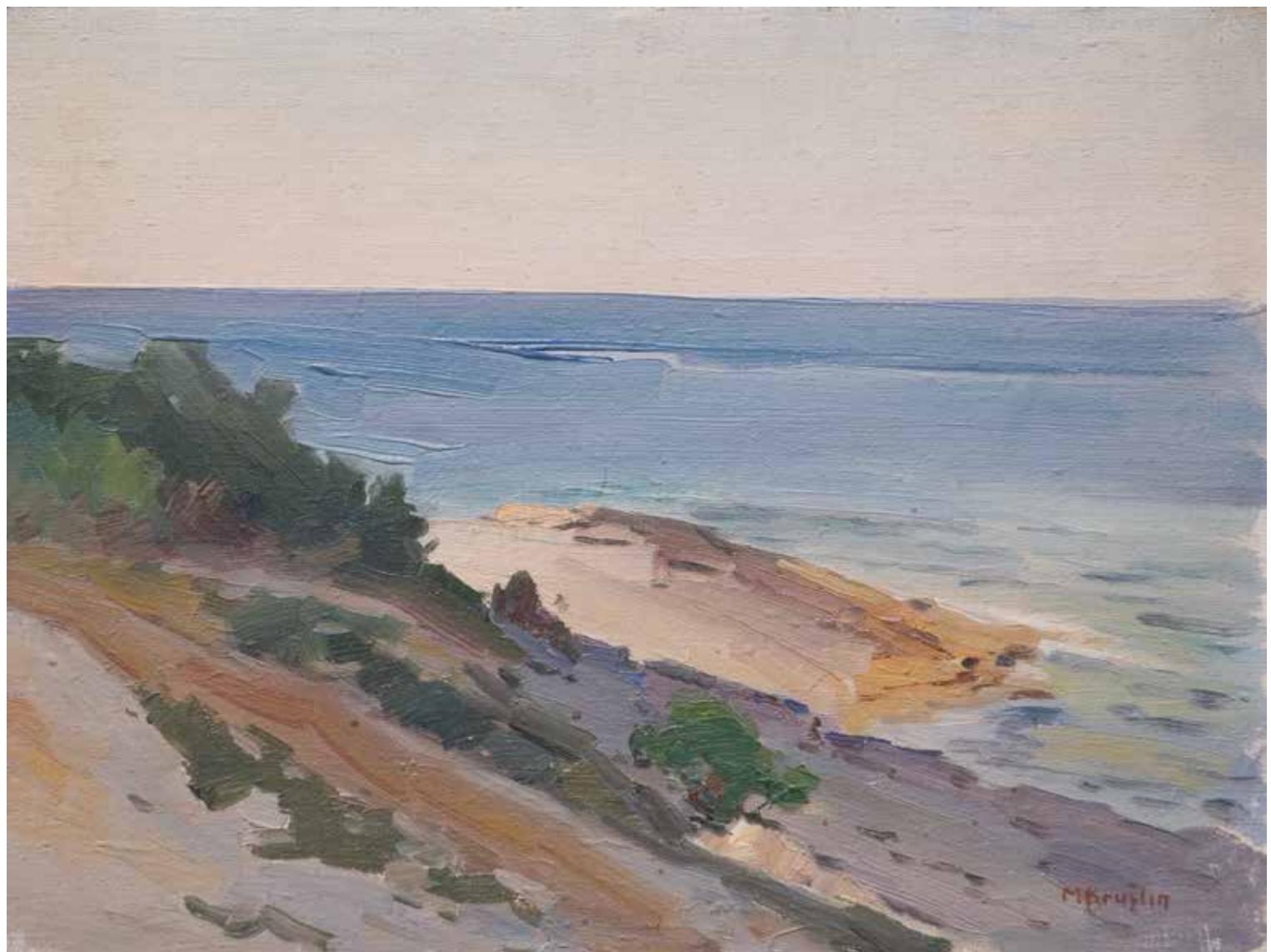

74

POGLED NA RUJNO II
1911., ulje na platnu, 58 x 75.5 cm

Dr. MILAN PAVLETIĆ,

koji je radio kao liječnik u Šenkovcu danas se prisjeća: "1960. kao mladi liječnik dobio sam prvo zaposlenje u Šenkovcu i bio sam prvi liječnik u tom kraju. Uz rad u ambulanti obavljao sam kućne posjete. Slikara Mihovila Krušlina upoznao sam prilikom jedne takve posjete. Kuća u koju sam bio pozvan da pregledam bolesnika nalazila se na kraju sela, mala prizemnica s potkrovijem. Iznenadio sam se kada sam u hodniku ugledao vrlo mnogo slika. Popeo sam se u potkrovje i u maloj sobici našao starca u krevetu. Imao je problema sa srcem, teško je disao i s mukom govorio. U sobi su bile razbacane slike, papiri, skice, a u kutu je bio štafelaj s nedovršenim uljem. Primio me s velikim poštovanjem. Osjetio sam da se po tome izdvaja od svojih sumještana iako smo vrlo malo razgovarali. Tada nisam znao tko je on. Dao sam mu terapiju i predložio odlazak u Zagreb u bolnicu. To je odbio. U međuvremenu sam se zainteresirao za moga pacijenta i doznao da je akademski slikar, intelektualac. Posjetio sam ga u još nekoliko navrata pošto je odbijao odlazak na liječenje u grad. Prilikom zadnjeg posjeta rekao je da mi želi pokloniti sliku, ali da je sam izaberem. Zidovi u njegovoj sobi bili su puni slika. Odabrao sam sliku s motivom obale i mora, jer sam mislio da sam prepoznao Bakar, moj rodni grad. Ispravio me i rekao da je sliku radio na Lošinju. To je bio moj zadnji kućni posjet i posljednji susret s Mihovilom Krušlinom. Sliku čuvam u mojoj kući u Bakru.

75

MOTIV S LOŠINJA
1956., ulje na platnu, 32.5 x 43.5 cm

76

JUGO

1919., ulje na platnu, 63 x 105 cm

77
PUČINA

oko 1925., ulje na platnu, 49 x 66 cm

78

MARINA

1935., ulje na platnu, 34 x 44 cm

79

U MORSKOM TJESNACU
1911., ulje na platnu, 58.5 x 78.5 cm

80

PRED OLUJU

1920., ulje na šperploči, 36 x 51 cm

81

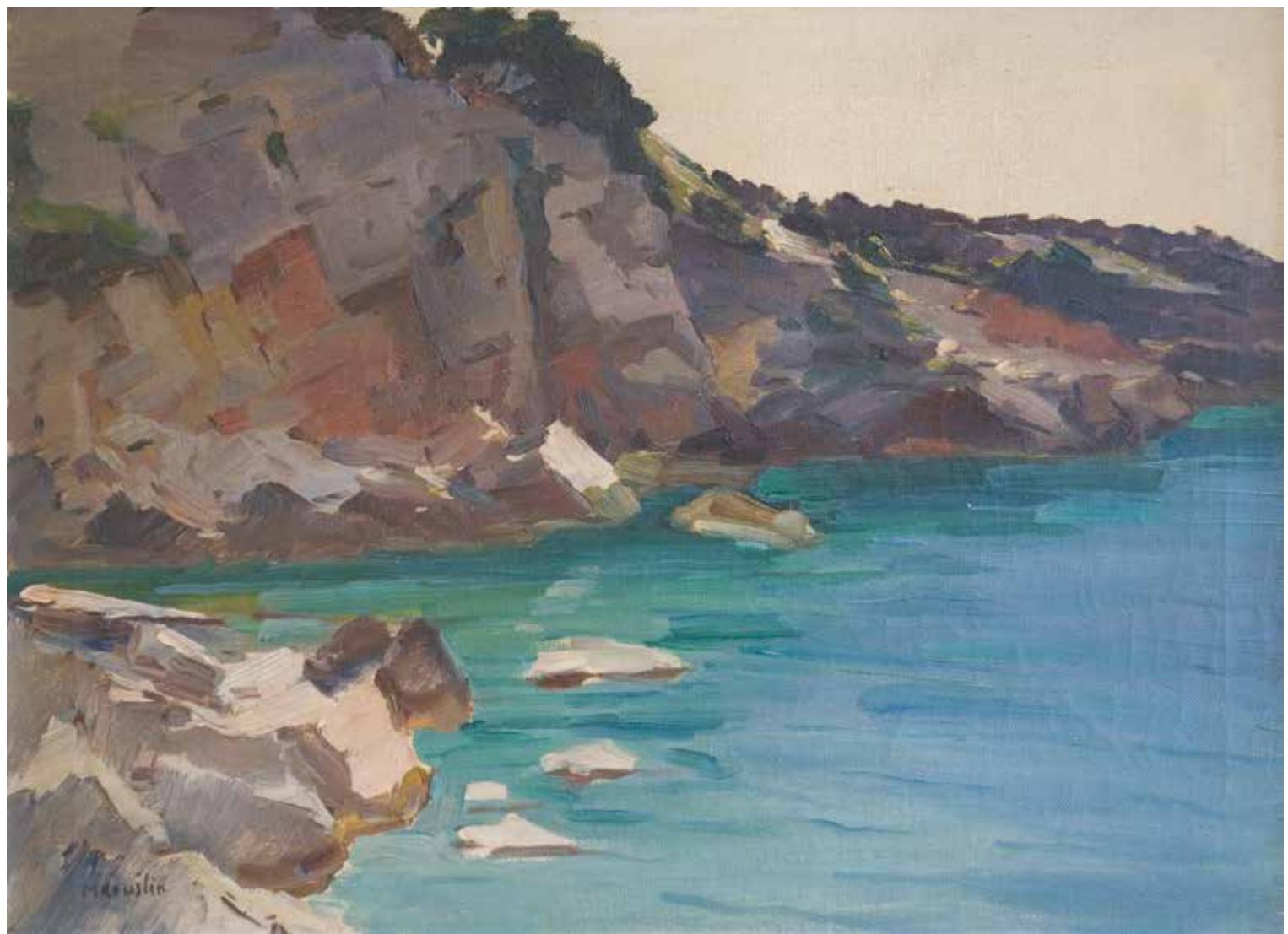
NEVERA

1919., ulje na platnu, 40 x 55 cm

82

MOTIV S KRKA
1922., ulje na platnu, 34 x 45 cm

83

JUTRO NA MORU
1913., ulje na platnu, 33 x 45 cm

84

TIHO JUTRO

1949., ulje na platnu, 34 x 45 cm

85

JUTRO NA MORU
1933., ulje na platnu, 46 x 62 cm

86

POGLED NA LOŠINJ
1957., ulje na platnu, 33 x 45 cm

87

UVALA SA SVJETIONIKOM
oko 1945., ulje na platnu, 32.5 x 43.5 cm

MATKO PEIĆ

Matica hrvatska, Osijek 1969. str. 91-93

ESEJ O MIROSLAVU KRALJEVIĆU. HRVATSKI SLIKARI I KIPARI - SLAVONIJA - SRIJEM

Godine 1912. posjetila su dva mlada zagrebačka slikara: Ivan Benković i Mihovil Krušlin - Pariz. Tu su se našli s Kraljevićem koji ih je portretirao. "Portret slikara Benkovića" (Moderna galerija, Zagreb) naročito u ležernoj gesti ruke pokazuje Kraljevića kao neobično nadarenog mladog slikara koji u jovijalnosti improviziranja stvara u Parizu istodobno: i ljepotu i opasnost lakog dekorativizma. Kraljević je upravo uživao u toj igri između autentične ljepote i improviziranja.

Stojim na zagrebačkoj željezničkoj stanici i mislim o Parizu. Predame dojurio pariski vlak. Ljudi prilijeću. Ja ne prilazim. Ostajem. Naravno: to nije moj vlak, za moj Pariz. Moj Pariz nije na Seini, nego na Sutli - malo selo Ključ. Tamo živi stari hrvatski slikar Mijo Krušlin, jedan od rijetkih ljudi koji su bili u Parizu s Miroslavom Kraljevićem. I što je gotovo neobično: i kao slikar bio je slikaru model. Zbog njih dvojice mi je ovo sutlansko putovanje i draga i korisno i veseli me, kao pravo pariško onu djevojku, koje je čas prije jelenjom rukavicom zauvijek odmahnula ostavljenom Zagrebu.

Moj vlak teško napušta Zagreb. Zastao je već u Stenjevcu. Valjda zato, da se mogu pridići i prići zamagljenom prozoru i vidjeti: umobilnicu i groblje u mrazu, da se mogu sjetiti već u rano jutro Vladimira Vidrića i Slave Raškaj. Kad je vlak pošao dalje sjetio sam se Matoševa zapiska "Lijepa naša domovina" u kojem je pisao, i za ovu jesen koju gledam, "zagorski ladanjski okvir u srebru bratske Sutle". Gledam Sutlu i mislim na "Sutlu" Karla Hauslera, Matoševa discipulusa, na jedan broj časopisa, koji se javio kao potočić. Nešto se gane često puta u ovom nesretnom kraju, kao u starom mrtvom savskom koritu i čovjek iznenaden svježinom žubora pride, ali dok stigne već: tišina i mulj. I kao Sutla naglo smo stali. Dočekao me starac bijelih lasi i crnih očiju - Mijo

Krušlin. Tako sam si kao dječak uvijek zamišljao Schopenhauera, kojeg sam kupio kasnije u antikvarijatu starog Čeha Merhauta na Savkoj cesti.

Dva tri pogleda na istrunule drvenjare, u busen povrijedene mahovine i po koja riječ o pariskim boulevardima i za čas sam se kraj pseće kućice penjao na tavan, u atelje. Atelje na selu! Doista, pod krovom gdje seljaci suše kukuruz i suše meso, gdje leži progorjela limena peć, sandučić s istrošenim turpijama i puknutim pilama za obrezivanje voćaka, - tu je slikar Krušlin učenik Crnčića, dak prvog godišta zagrebačke akademije 1907. godine, kad je osnovana zagrebačka akademija, uredio svoj ateljerčić. Otoman, dva tri crno-žuta saga, puno savskih akvarela i prozor s kojeg on vidi svoju rodnu kuću: čadavi dimnjak i bijeli orah.

Krušlin priča o Kraljeviću:

“Prije 40 godina završivši zagrebačku akademiju zaputih se sa svojim prijateljem slikarom Ivanom Benkovićem 1911. godine preko Münchena u Pariz da vidim gradove, akademije, muzeje i slikarstvo koje ranije nisam na žalost imao priliku viditi, a kamoli koristiti. Prvo što me Kraljević zapitao jest: da li imam našeg duhana. Preokrenuo je svoju lulu na boulevardu i istresao pepeo francuskog duhana i nabio je našim duhanom. Uz osmjeh je zapalio. Pošli smo u kavanu. Tu je bio Branko Petrović, Matošev prijatelj, karikaturist. Iza tog Kraljević me poveo u svoj atelje na Mont Parnassu. Od sveg se jedino sjećam da mi je iznenada rekao da sjednem, da će me slikati. I tako eto Kraljević me slikao u Parizu. Pitao sam ga za pozu kako da sjednem, a on se žalosno osmjehnuo i rekao, da sjednem kako se najugodnije osjećam.

Sjeo sam na crveni svileni stolac na kojem je u istom ateljeu slikao i Mazovčića kao bonvivanta. Gledao sam ga kako slika i mislio o tome, kako sjedim bez poze. Sjećao sam se Jose Bužana, koji mi je znao govoriti: kakav bih portret naslikao, samo da mi je zgodnu pozu naći. Kraljević mi je gledao čas u lice, čas u ruke. Nisam mogao razabrati kud koncentrira veću pažnju. Slikao me nekoliko seansa. Za vrijeme odmaranja je opet pušio svoju lulu. Razgovarali smo. Jednom me zapitao: što mislite da li bih mogao izlagati u Zagrebu? Odgovorio sam, da se bojim, da ga Zagreb neće razumjeti. Uz osmijeh je odgovorio, da voli Zagreb i da ga to ne smeta. Pušio je mirno, istresao pepeo i nastavio s portretiranjem. Od posljednje seanse se nismo vidjeli sve do dana, kad sam ga posljednji put u životu video. Odlazio je na Sljeme. U Novoj Vesi, u gostonici rodake Josipa Račića, smo se našli. Kao što se u Parizu onog prvog dana našeg videnja zaželio našeg duhana, tako se ovog posljednjeg dana u Zagrebu zaželio našeg vina. Imao sam žalosnu sreću, da vidim posljednju čašu vina u ruci Kraljevića, kao i posljednju u ruci Matoša. Prije nego je otišao Milosrdnicama” završio je prijatelj ovih dvojice tragičnih umjetnika svoje pariške, zagrebačke i sutlanske uspomene.

Vraćam se. U mraku vagona razmišljam o ove dvije čaše vina. O Matošu i Kraljeviću. Razmišljam i o jednom crvenom stolcu na kojem sjede dva naša čovjeka: bonvivant Mazovčić i slikar Krušlin. Razmišljam o tome kako su gotovo svi, koji su pisali o Matošu i Kraljeviću vidjeli samo jednu staru Hrvatsku: francuski osmijeh i laku ruku bonvivanta, ali rijetki su vidjeli zamišljena usta i tešku ruku slikara Krušlina. Vjerujem, da su Matoš i Kraljević vidjeli u Krušlinu, pišući o njemu i slikajući ga, izvanredan model za tu drugu Hrvatsku, tužnu domovinsku našu umjetnost na samom

Kraljevićev portret Mihovila Krušlina nastao u Parizu 1912. u stalnom postavu Moderne galerije.

početku XX stoljeća, model za talent koji nije imao sredstava, da se otme iz Horvata u München ili Pariz, nego je morao ostati u domovini da gaca sa starim dobrim Ferdom Kovačevićem po savskom vrbiku i slika "kako ptice ne pjevaju".

Pred oči mi dolazi ona naša hrvatska skromna polugradska crnina Krušlinova odijela u kojoj je jedne večeri ušao u Le chat noir, ona naša skromna bjelina košulje s kojom se našao u Louvreu pred Manetom, napokon one Krušlinove ruke! Kako mu je Kraljević portretirao samo klonulu ljevicu preko umorne desnice! Ne znam, da li je o nemoći, o umoru, o ostavljenim rukama pre-mnogih naših slikara itko išta ovako sugestivno nešto rekao, kao Kraljević o Krušlinovim rukama.

Dolaze mi Matoševe riječi o Kraljevićevim portretima ruku: "prije svega slikar duše, pa je traži i nalazi u fizionomiji pasje glave i na fizionomiji ljudske ruke".

Približuju se svjetla. Zagreb. Osjetio sam, da mi je malo selo Ključ otključalo pariške tajne našeg hrvatskog slikarstva na početku našeg stoljeća.

88

POGLED IZ JADRANOVA NA ŠKOJ Sv. MARKA
1936., ulje na platnu, 34 x 46 cm

89

LOŠINJSKA OBALA

1957.

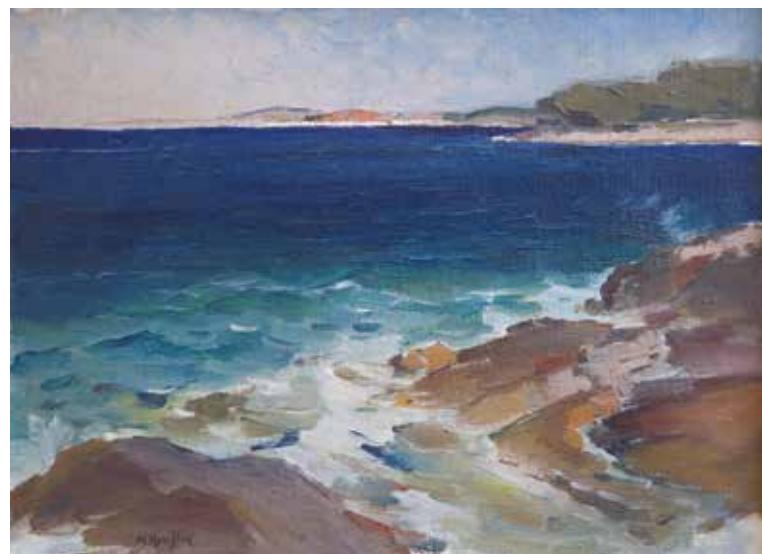
ulje na platnu, 33 x 45 cm

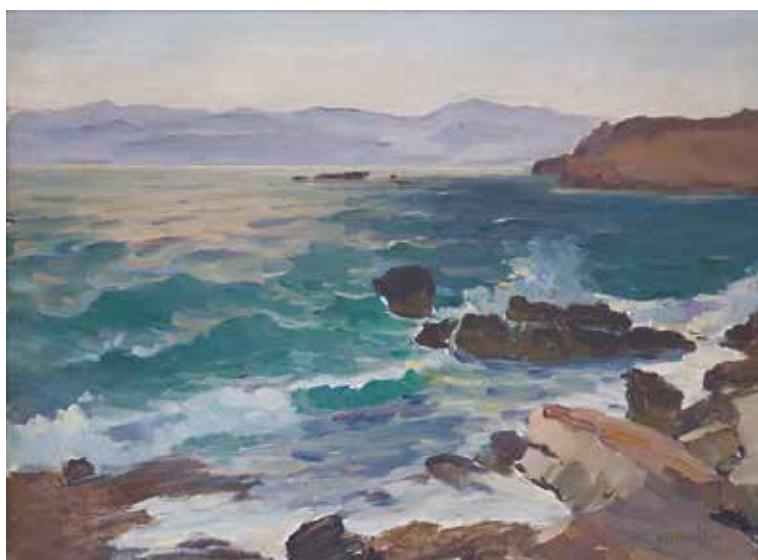

90
NA JUŽINI
1915., ulje na platnu, 70 x 95 cm

91
POGLED IZ NOVOG VINODOLSKOG
oko 1950., ulje na platnu, 33 x 45 cm

92
STARA BAŠKA
oko 1950.
ulje na platnu, 33 x 45 cm

93

PUČINA

1920., ulje na platnu, 40 x 55 cm

94

BURA

oko 1930., ulje na platnu, 33 x 42 cm

95

GREBEN

oko 1930., ulje na kartonu, 36 x 47 cm

96

PLAVETNILO

1953., ulje na platnu, 34 x 46 cm

97

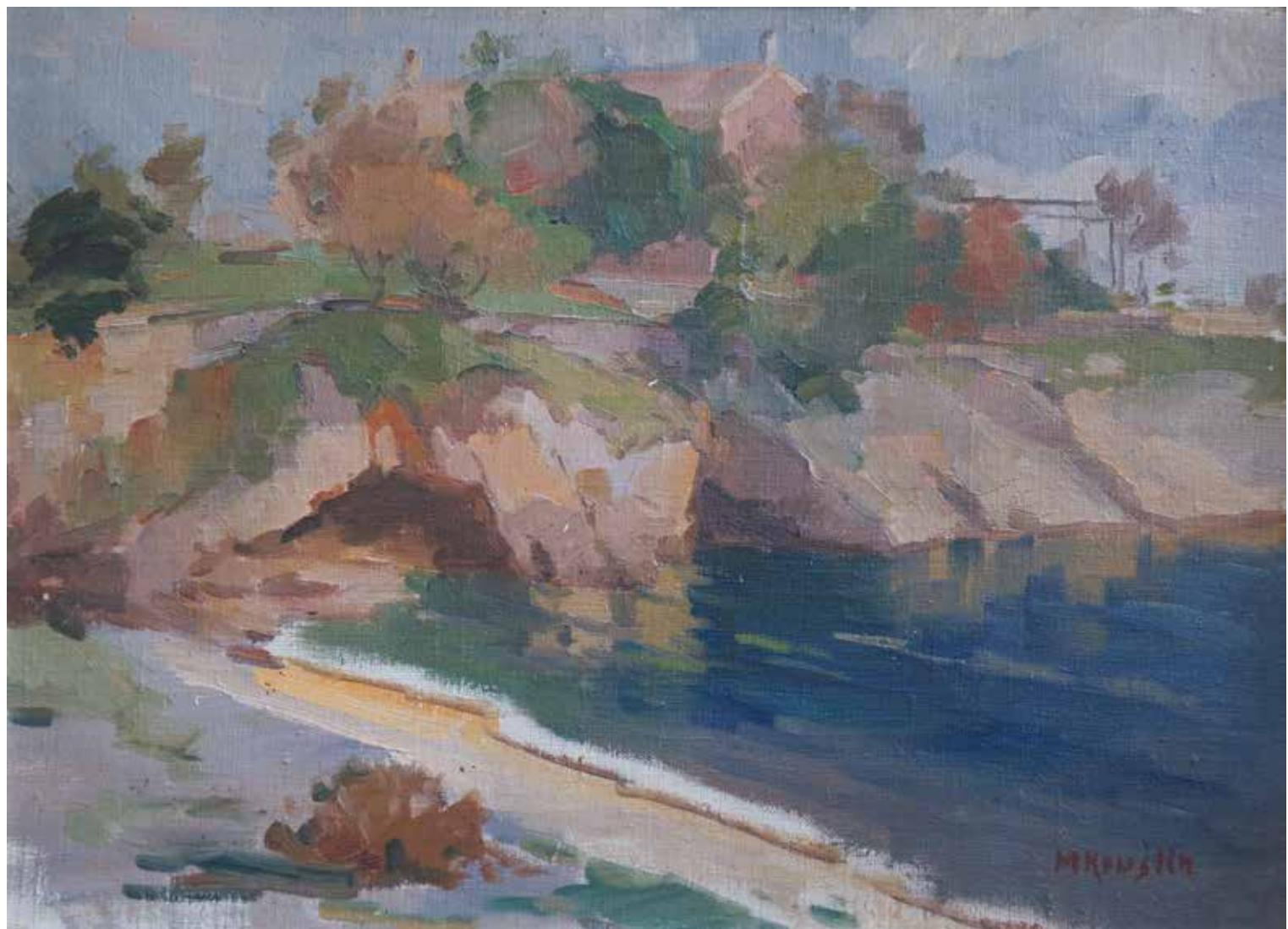
UVALA ZAVRATNICA
oko 1925., ulje na platnu, 45 x 62 cm

98

ZAVRATNICA

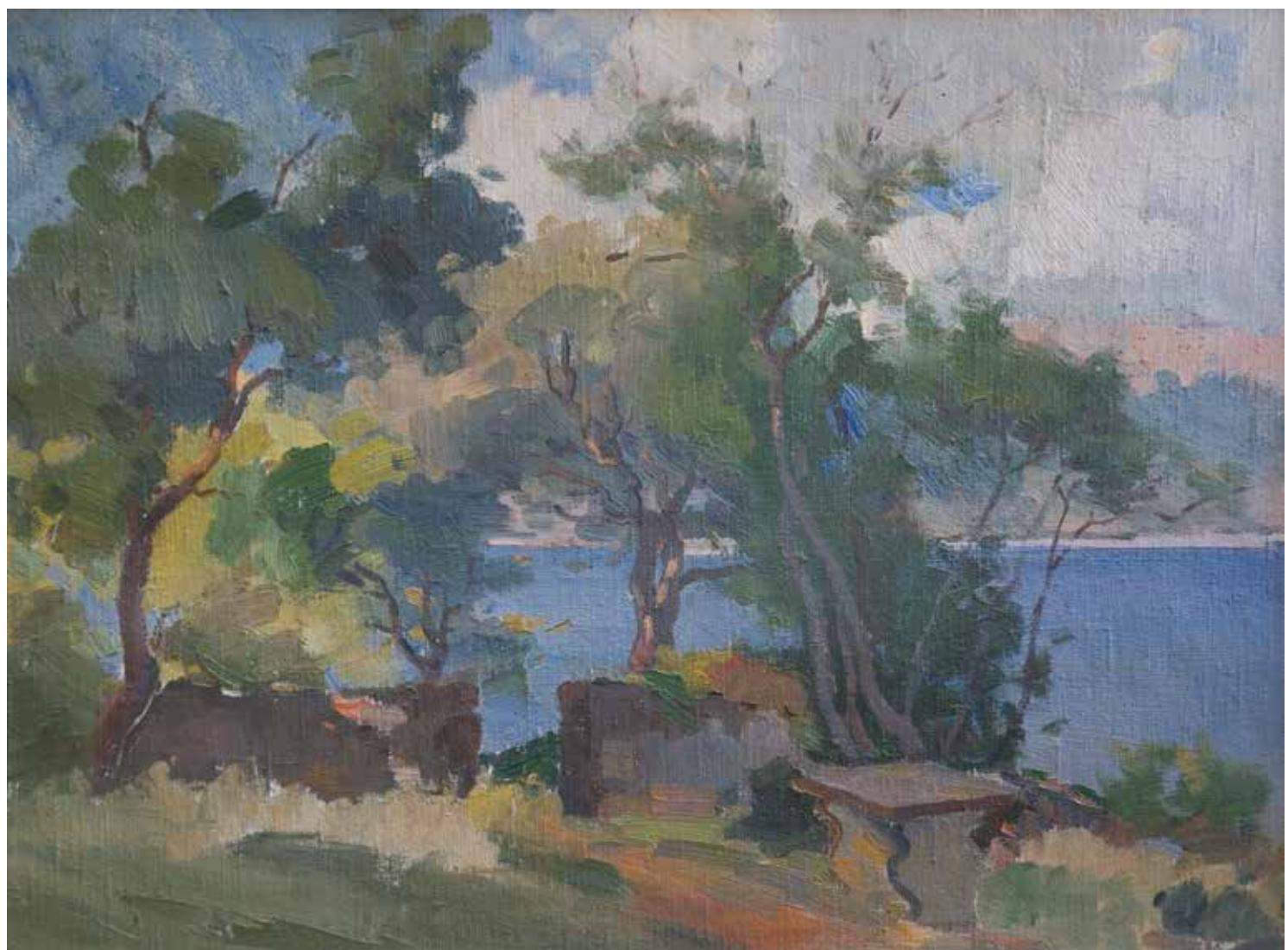
1922., ulje na platnu, 56 x 74 cm

99

UVALA

1957., ulje na platnu, 32 x 44 cm

100

MASLINE UZ MORE
1955., ulje na platnu, 33 x 45 cm

VLADIMIR MALEKOVIĆ

Muzej Brdovec, 1976.

PREDGOVOR KATALOGA ZA RETROSPEKTIVU MIHOVILA KRUŠLINA

Mihovil Krušlin ušao je u hrvatsko slikarstvo na velika vrata radeći 1909. zajedno sa Crnčićem i Babićem triptih Pogled s Plasa, ali se sjena dvaju kasnije proslavljenih imena nadvila od kvarnerske vrleti do naših dana gotovo sudbonosno nad njegov opus, pa ga je naša suvremena umjetnička historiografija naprosto previdjela. Njegovu istaknutu darovitost isticali su Antun Gustav Matoš i Branko Šimić, Vladimir Lunaček i Kosta Strajnić, Iso Kršnjavi i Jerolim Miše, Dragutin Domjanić i Milutin Cihlar Nehajev, Hergešić i Šrepel; no ni ta blistava plejada literata, kritičara i esteta nije mogla spasiti Krušlinovo slikarstvo od potpunog zaborava. I dobri poznavaoči hrvatske novije umjetnosti počeli su ga zapostavljati, čak i u odjeljcima "zagrebačke škole" gdje je on poslije Csikosa, Medovića i Kovačevića gotovo neizostavljiv. Postoje dva razloga takvog fatuma Krušlinovog slikarstva: jedan je objektivne prirode, a odnosi se na naglu promjenu duhovnih i stilskih tendencija u prvoj polovici stoljeća; drugi je osobna, subjektivna porijekla i proizlazi iz naravi umjetnika. Mihovil Krušlin naime bio je postojani značaj koji je, usprkos svemu pa i javnom priznanju i materijalnom uspjehu! - čitava svog stvaralačkog vijeka nastojao jedino na izgradnji samostalnog slikarskog svijeta i rukopisa.

Nikada nije težio izrazu koji estetizira niti literarno-simboličkoj slici; zaobišao je neoromantička raspoloženja Kroatischetumeleia koja su se njegovala u krugu "medulićevaca" kao i meštirovićijansku vidovdansku alegoriju, ali dosad još nije procijenjeno koliko je dobra učinio time za svoje, i naše, slikarstvo. Krušlinov plenerizam bio je i ostao rasterećen od torture "ideja". Njegova nastojanja oko realističkog izražavanja nisu proizlazila iz literature ili filozofije nego uz njegove naivne odanosti plahom corotovskom preobražaju potpune harmonije prirode.

Mihovil Krušlin prije svega je slikar poetičnog kulta flore; ljepotu je "vadio iz prirode". Imao je zdrav i gotovo primitivan odnos prema njenim tajnama. U njegovu bezazlenom osjećanju krajolika ima barbizonskog uživanja u slobodnoj prirodi kao i Amielove misli: "Pejzaž je duša". On je Renoir hrvatske šume: s uživljavanjem je slikao njeno bujno obilje, njenu bogatu osjetilnu pojavnost. Otkrio je vrijednost svakidašnjeg i slučajnog u pejzažu i u tom smislu dokraja izrazio impresionističke mogućnosti svog načina slikanja. Kao što je Monet slikao francuske katedrale u određeno vrijeme dana i pod određenim osvjetljenjem, tako je i Krušlin slikao posavske i sutlanske jablanove kao uznosite kontrafore monumentalnog Panovog hrama. To je uglavnom krajolik bez ljudskih figura jer je Krušlin, kao Matoš i kao Crnčić, vjerovao da je čovjek karikatura pejzaža.

Pored elegične vertikale posavske Krušlin je portretirao idiličnu horizontalu mora. Taj čovjek iz "mekanog kraja" slikao je primorje lirske; u vedrim sunčanim rasvjetama otkriva je puninu pikturalnog bogatstva juga.

Vrijednosti Krušlinovog slikarstva nisu u ugodajima romantične melankolije kojima je nemamjerno bila pridobivena određena publika, nego u jasnoći i jednostavnosti točnog izraza "tužne i vesele okolice kajkavske" (Matoš). Rodene neposredno u prirodi Krušlinove slike sačuvale su svježinu croquisa i draž prvog dojma. Njegovi akvareli prebogati ljepotama sordiniranih tonaliteta po rafinementu stoje, u najmanju ruku, na razini akvarelističke kulture jedne Slave Raškajeve, a discipliniranim kolorizmom predstavljali su zanimljiv i još uvijek nepotpuno valoriziran prosvjed na estetiku "šarene zagrebačke škole".

Blistavi kolorit njegovih po dimenijama skromnih pejzaža, bravurozne slikarske abrevijature kao i lapidarne izgradnje oblika uposebljuju ovu umjetnost u povijesti hrvatskog pejzažizma. Sve je u Krušlina slikano u "punom zraku", pa je njegov plenerizam možda najdosljedniji na obzoru našeg slikarstva. Nije tražio vrijednosti izvan onih koje je pronašao u prirodi. Znao je pronaći u paleti osebujnu nijansu tananog nijansiranja boje u akvarelskom rastvoru za bilo koji vid pojavnosti prirode; za ljubičaste nebosklone što trepere poput špiritnih plamičaka, za tamnu neprozirnost šikare, za sive golomrazice, za led na rijekama ili sumpor močvara.

Njegova već legendarna povučenost nije bila idilična; od grada su ga odvojili životni intenziteti prirode koji trajno vežu čovjeka uz pejzaž.

Opus Mihovila Krušlina sastavljen je uglavnom od akvarela i tempera i tek nekoliko ulja među kojima se umjetnikov Autoportret izdvaja veličinom i sadržajem iz cjeline. Nastala vrlo rano, oko 1914., ta je slika zanimljiva digresija koja upozorava na dileme pred kojima se mladi slikar našao na samom početku svog umjetničkog puta. Taj autoportret ima u sebi nešto od melankolije Račićevog slikarstva, a nisu uzmanjkali ni profinjeni odnosi crnoga, sivoga i bijelog kakve nalazimo u Kraljevićevoj paleti. Ova zanimljiva i upravo bizarna sinteza početka našeg modernog slikarstva ukazuje na moguć napredak Krušlinovog talenta kojeg su kulturne prilike i životne neprilike oko 1909. priklonile tada aktualnijoj varijanti: pod neposrednim utjecajem Menci Klementa Crnčića i Ferde Kovačevića. Krušlin nasljeđuje mentalitet pleneriste i definitivno se povlači, ljudski i slikarski, u kajkavski i primorski pejzaž. U svom dobrovoljnem eksodusu nije pronašao nove puteve, ali je vlastitim koračao ponosito i sigurno.

101

POGLED NA KRK

oko 1950., ulje na kartonu, 34 x 46 cm

102

TUNERA

1910., ulje na platnu, 54.5 x 82 cm

103

POGLED NA LOKRUM

1926., ulje na platnu, 36 x 56 cm

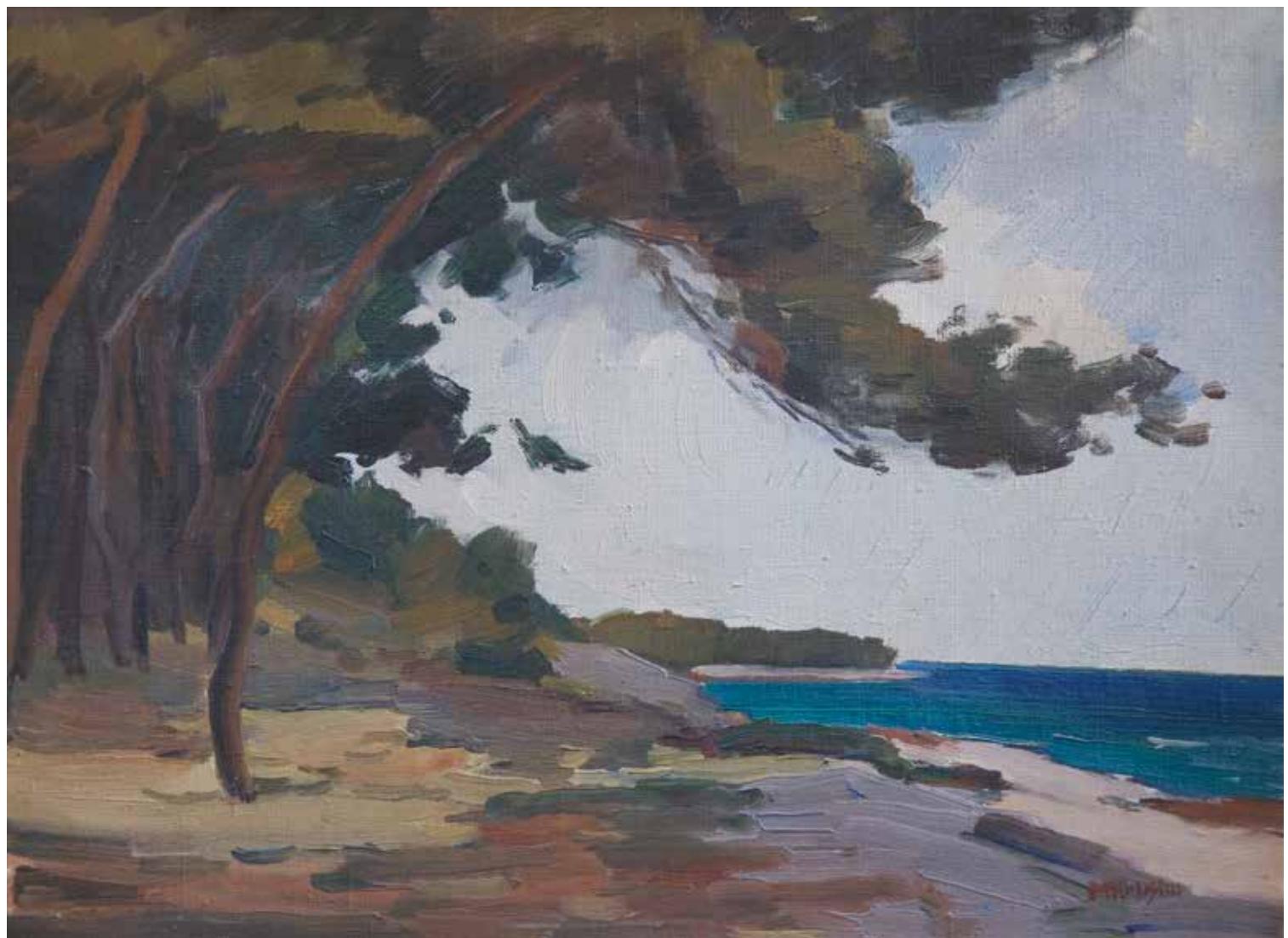

104

OMIŠ

1939., ulje na platnu, 43 x 56 cm

105

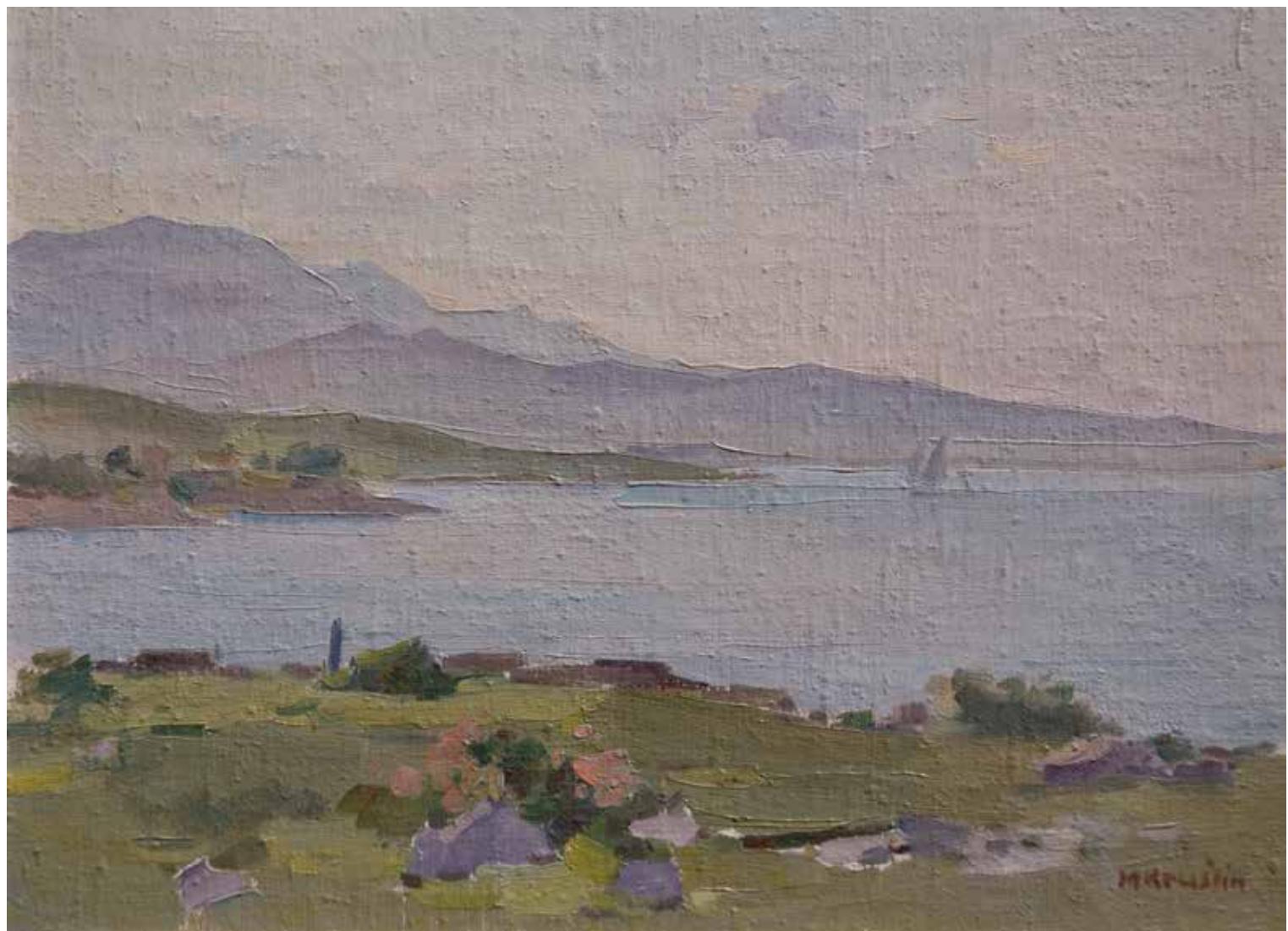
POGLED NA ZLATNU UVALU
1957., ulje na platnu, 33 x 44 cm

106

KRK

oko 1930., akvarel, 30 x 44 cm

107

IZ PRIMORJA (Pogled s Krka)
oko 1950., ulje na platnu, 34.5 x 45.5 cm

108

POGLEĐA NA OMIŠ
oko 1950., ulje na platnu, 43 x 57 cm

109

POGLEĐ NA OMIŠ
1958., freska, 122 x 129 cm

110
TRABAKULA U LOŠINJSKOJ UVALI
1957., akvarel, 28 x 39 cm

111
BARKE

1935., ulje na platnu, 34 x 44 cm

112

VOZ NA KRKU

oko 1950., ulje na platnu, 34 x 45 cm

113

KUĆICE U PRIMORJU
oko 1950., ulje na platnu, 28 x 44 cm

MATKO PEIĆ

Vjesnik, 15. studenog 1988.

SLIKATI PREMA OSJEĆAJU

Slikaru se ne može desiti veća sreća nego ako mu ljudi njegova rodnog kraja prirede izložbu, a pogotovo ako nadu neku zgradu u koju mogu trajno smjestiti njegove crteže, slike, dokumente o životu i stvaranju. Dosta je naših umjetnika osjetilo ljubav ljudi rodnog kraja. Jedan od njih je i poznati naš slikar MIHOVIL KRUŠLIN (1882-1962), rodom iz Ključa na Sutli.

Jesen je. Ništa manje opojnošću boja i mirisa lijepa od one u Flaubertovu "Novembru". Makar te voze u automobilu, osjećaš da sjediš u fijakeru! I da je sve oko tebe žuto i crveno od laka njegovih blatobrana, od njegova kišnog krovića.

Prvi put sam bio u ovom kraju prije trideset i pet godina, kad sam sjedio sa slikarom Miškom Krušlinom u njegovu smočnica-ateljeu, gdje smo uz hladnog kuhanog pijetla i rakiju razgovarali o njegovoj umjetničkoj mladosti, koja je prošla, i o njegovoj ljudskoj starosti, koja se sve više približavala. Bio sam u ovom kraju i na njegovu sprovodu. Zatim na retrospektivnoj izložbi njegovih radova 1976. I evo me opet danas, na novoj njegovoj retrospektivnoj izložbi. Pozvali su me kao osvjeđena prijatelja Krušlinova da na otvorenju ove izložbe reknem nekoliko riječi sjećanja na njega čovjeka i na njega slikara.

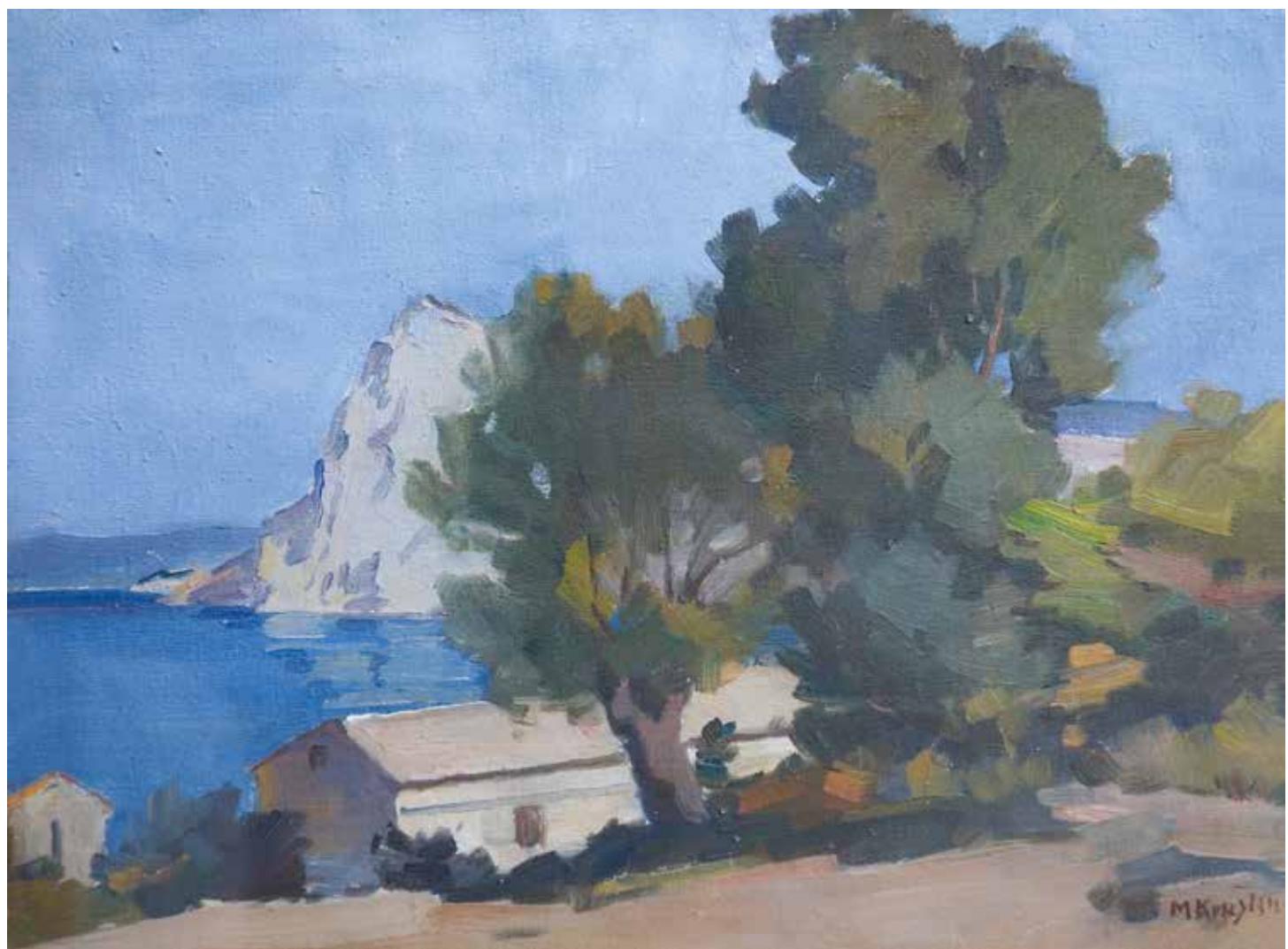
Namjerno pišem prvo čovjeka, a onda slikara. To činim zato što o Krušlinu slikaru govorit će njegove slike, a o Krušlinu čovjeku svjedočit će oni koji su ga poznavali. Nastojao sam da objasnim zašto sam prijateljevao s Krušlinom. U našoj likovnoj situaciji poslije rata, kad su mnogi smatrali modom zapuštati, napuštati pa i prekidati umjetničku vezu s prirodom, iz razgovora s pokojnim Becićem znao sam da na zapadnoj strani zagrebačke okolice, oko Sutle kamo on ide na piknik i slikanje - živi oko rijeke Sutle

njegov i Kraljevićev stari prijatelj slikar Mihovil Krušlin. Opisivao mi ga je kao prirodna, pametna čovjeka koji se uklonio od zagrebačkog likovnog mudrovanja: što je slika i koji je njezin odnos prema modernom shvaćanju vremena, te živi, ako već ne kao neka vrst Robinzona ili Turgenjeva - ali jednostavno živi kao čovjek. I slika onako kako osjeća, kako umije.

I umoran već od slušanja i od čitanja i od gledanja preraznih teorija koje su nudile, ali i uz pomoć nelikovnih metoda natjeravale mnoge i mnoge naše slikare da napuste svoje srce i da umjesto njega osjećaju tudom glavom - doputovao sam u pejzaž, u atelje Mihovila Krušlina. Pejzaž me preporadao kao onaj izvanpariški barbizonte i impresioniste, a Krušlin me učvršćavao u nepokolebljivost vjerovanja u osnovne principe likovnog humanizma.

Krušlin nije bio teoretičar likovnog, ali je svojim punim ljudskim životom spasio mnogošta u našem slikarstvu od mnogočeg što se pokazalo, već danas, u praksi - kako bi rekao veliki Maurice de Vlaminch - kao "put koji ničem ne vodi."

(Riječ na otvorenju retrospektivne izložbe slika Mihovila Krušlina u Muzeju u Brdovcu, listopad 1987.)

114
ŠKOJ Sv. MARKA
oko 1950., ulje na platnu, 30 x 39 cm

115

RAB

1925., ulje na platnu, 50 x 70 cm

116

SAMOSTAN I CRKVA Sv. NIKOLE NA KORČULI
1926., ulje na platnu, 33 x 50 cm

117

NA CETINI (Omiš)
1937., akvarel, 29 x 40 cm

118

ŠKOJ Sv. MARKA
1948., ulje na platnu, 33 x 44 cm

119

POGLED S VOZA NA KRKU NA ŠKOJ Sv. MARKA
1955., ulje na šperploči, 33 x 43.5 cm

120

SUSTJEPAN

1926., ulje na platnu, 34 x 46.5 cm

121

POGLED NA LOKRUM
1926., ulje na platnu, 55 x 71.5 cm

122
OMIŠ
1953., ulje na platnu, 46 x 62 cm

123
PRIMORSKI GRADIĆ
oko 1950., ulje na platnu, 27 x 37 cm

124
ZAVRATNICA KOD JABLanca
1922., ulje na kartonu, 42 x 57 cm

125
MARINA
oko 1925., ulje na platnu, 38 x 49 cm

126

POGLED NA KRK

1939., akvarel, 36 x 51 cm

127

KUĆA U ZLATNOJ UVALI

1957., akvarel, 29 x 38 cm

128

PRIMORSKI MOTIV

oko 1935., akvarel, 28 x 37 cm

129

MARINA S JEDRENJACIMA

1938., akvarel, 30 x 42 cm

131
VOZ NA KRKU
1950., ulje na platnu, 33 x 45 cm

130
BARKE U LUCI
oko 1936.
ulje na platnu, 40 x 55 cm

132
BAŠČANSKI ZALJEV
1924., ulje na platnu, 56 x 77 cm

133
LUKA U MALOM LOŠINJU
1957., ulje na platnu, 33 x 45 cm

134
RAB
1939., ulje na platnu
40 x 55 cm

135
MORSKI PEJZAŽ
1929., ulje na platnu, 44 x 60 cm

136
PRIMORSKI MOTIV
oko 1920., ulje na platnu, 58 x 76 cm

GRGO GAMULIN

Hrvatsko slikarstvo na prijelazu iz XIX u XX st., 1995., str. 341-347

Slikar dobrovoljnog egzodusa - napisao je već netko. Dodao bih: i slikar zaborava. "Računam oko dvije tisuće što većih što manjih radova razasutih u Zagrebu i provinciji, a nešto i u inozemstvu" - zabilježio je on sam u svom kratkom autobiografskom zapisu. Zacijelo, Mihovil Krušlin je slikar kojega tek treba otkriti, a vrlo nepotpuna retrospektivna izložba u Brdovcu 1976. g. nije do Zagreba ni stigla. Kao da nastavljamo "avangardni" odnos iz davnih 20-ih godina, ili onaj našeg "kritičkog realizma", a još više nas začuduje odnos protagonist-a "nacionalnog izraza" (Ljube Babića). Da je nekom srećom, umjesto aranžiranih i panoramskih pejzaža iz Dalmacije i Hrvatskog zagorja taj isti protagonist mogao spontano i "bez motiva", s rukopisom rođenog postimpresionista (što u ovom slučaju znači manetovskim rukopisom) naslikati "Zimsko jutro" iz 1932, ono bi bilo ostalo slavno u našem slikarstvu. Ovako je bilo zaboravljen. Možda je doista tome uzrok Krušlinova skromnost i povučenost (i "postojani značaj", rekao je V. Maleković), a vjerojatno i promjene stila u našem 3. i 4. desetljeću, dok je on ostao pri svom izrazu, razvijajući ga u nijansama, s automatizmom slikanja u prirodi, koje je bilo kao disanje.

A radilo se o čitavom jednom smjeru "zagrebačke skole", Crnčića i Kovačevića, koji se preko njega nastavio, i produljio, i s jednim jedinim osvježenjem koje mu je dostajalo za cijeli život: kratkim boravkom u Parizu 1911. godine; dostajalo mu je, naime, da postane najplodniji pejzažista hrvatskog Sjevera, i sjevernog Jadrana, vjeran svom kraju s kojim je živio do posljednjeg daha, poput Gabrijela Jurkića u Bosni. I da na sličan način ostane ustrajan akvarelist, jedan od rijetkih, poslije Slave Raškaj, a uz Ljubu Babića i slikar tona bez kromatskog razmetanja, ali sa zadivljujućim ni-

jansama u tonu, potpuno izvan secesije i bez ikakvih simboličnih natruha; štoviše: bez ikakvih panoramskih, opisnih priklona. Gotovo uvijek bez motiva! nije li već to dovoljno da ga približi našoj današnjoj osjetljivosti?

Ipak, Krušlin bez sumnje polazi od M. Cl. Crnčića, a to njegove rane slike i pokazuju (“Sa Save”). Naravno, naukovanje i šegrtovanje od 1900. do 1910. bit će teško rekonstruirati, premda je počeo izlagati veoma rano: na Jubilarnoj izložbi Društva umjetnosti 1905, pa i 1906, a 1910. izlaže samostalno akvarele kod Ulricha; na što će se Kosta Strajnić pozitivno osvrnuti. Već 1911. pišu o njemu i A. G. Matoš i J. Miše. Nešto će kasnije pisati V. Lunaček, M. Cihlar-Nehajev, pa i A. B. Šimić: to je onaj osvrt u “Vijavici” koji je započeo kritičku likvidaciju naših “impresionista”. U vrijeme zaleta “Proljetnog salona” i ekspresionizma kao da nije bilo razumijevanja za razlike: jer upravo je Mihovil Krušlin označio novi stupanj prema Crnčiću i njegovu “motivskom” slikarstvu, i prema samom Ferdi Kovačeviću.

Boravak u Parizu, kamo je krenuo s Ivom Benkovićem, i gdje ga je na Montparnasseu portretirao Kraljević, trajao je nekih šest mjeseci, ali je imao nesumnjivo značenje: mogao je asimilirati neka iskustva impresionista, ali bez njihova divisionizma. U tome nadrasta maniru Bukovca i Crnčića, pa ako s izložbe iz 1911. godine zabilježimo samo “Mrtvu šumu na Velebitu”, bit će nam jasno o čemu je riječ: o sumarnoj viziji široka poteza, o izboru “ništavnog” motiva, o stvarno slikarskom doživljavanju senzacije... A razliku prema Crnčiću ilustrirat će nam, naprimjer, “Kraj Novoga” (s “Tunerom”). To je, svakako “smisao” njegove pojave i njegova trajanja, u vrijeme kad je njegov kolega Ljubo Babić također pokušao “ažurirati” naše slikarstvo s Manetom, a zatim s Van Goghom. Kad se 1922. ustalio u selu Farkaševcu,

sa suprugom učiteljicom (od 1940. u rodnom Ključu), još više se osamio, a mnogobrojne izložbe u trećem desetljeću (nešto rijede u četvrtom), vjerojatno su svojom monotonijom i "neproblematičnošću", a zacijelo i nedovoljnom selekcijom, zamarale kritiku. Bilo je to u nas vrijeme slikarskog problematiziranja, kritičkog realizma, a kasnije i novog, uglavnom sezanističkog kolorizma, dok je Krušlin uporno nastavljao svoju korekturu pejzažista stare zagrebačke škole, i problem (koji kritika nije znala svladati) je bio u praćenju pomaka naše tradicije. Pišući o njegovim dilemama, Vladimir Maleković je istaknuo "Autoportret" iz 1914. kao zanimljivu digresiju i očitovanje drugačije mogućnosti; ali on je ipak dalje slijedio svoju stvarnu vokaciju i zacijelo nije pogriješio. Sada pred nama, i pred budućim istraživačem, stoji zadatak golemog posla: skupiti ovaj veliki opus i utvrditi prave vrijednosti. Ulja kao "Rab" (o. 1920), "Podsused", pa "Samobor" (o. 1930), ulja i akvarele sa Save, iz Primorja, pa i iz Dalmacije, "Pod Oštrcem" (o. 1925), i mnogobrojne "Zime" koje još čekaju selekciju i ocjenu, unutar koje će iz prosjeka sigurno iskočiti djela sretnog trenutka. Upravo je takva "Mlaka u snježnom polju" (vl. Drobac, u Zagrebu), kromatski absolutno reducirana između bijelog i srebrnosivog.

Putovanje u Tunis, preko Ancone i Sicilije, do Sousse i Sfaxa, i do oaze Gafse i Tozeura, do Kairouana i Kartage (1926), čini poglavljje u kojem je motiv ipak prevladao, a s njime i novi tonaliteti.

U oskudnom dokumentacijskom materijalu kojim raspolažemo možemo samo nasumice istaknuti poneko djelo, koje se ističe ekonomičnošću obrade i finoćom lokalnih boja; one "variraju prema atmosfersko svjetlosnim komponentama" (M. Pušić), koje zaista dematerijaliziraju njegove objekte.

138

Sv. LADISLAV, CRIKVENICA
1936., ulje na platnu, 41 x 56 cm

139

POGLED NA KRK
oko 1939., akvarel, 37 x 53 cm

Akvarel "Šumarak" (o. 1940) možda je zaista dobar primjer te redukcije elemenata i sredstava, dok je "Zimsko jutro" (1932) možda najviši domet prema kojem bi uskoro trebalo provesti antologisku selekciju Krušlinova djela, uglavnom nepoznata. Jer poslije 1939. on nije samostalno izlagao (predstavljen je tek 1969. u Mariji Gorici i 1972. u Šenkovcu - što pokazuje i njegov kompleks, a vjerojatno i naš). Neprijeporno je da ovaj slikar predstavlja poseban slučaj našeg kontinuiteta i naše "sinkronične valorizacije". Njegovu konstantu u našem slikarstvu i njegovu "dijakroniju" (drugačiju od, recimo, Šulentićeve, ali - u pozitivnom smislu - i od Trepšeove) neće biti teško uočiti.

140
Sv. JOVAN KANEJSKI (Ohrid)
1928., akvarel, 23 x 31 cm

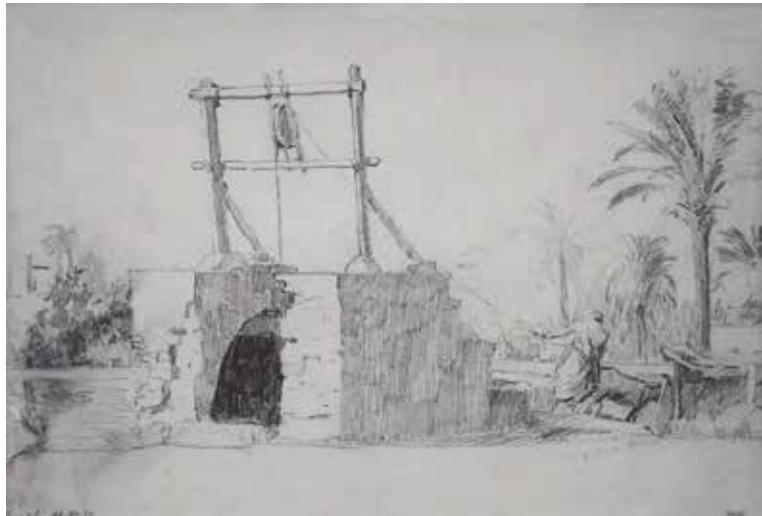

141
ULICA U OHRIDU
1928., akvarel, 10 x 14 cm

142

OHRIDSKO JEZERO
1928., ulje na platnu, 64 x 105 cm

143

TRIPOLI

16.XII.1926., olovka, 21 x 30 cm

144

KARTAGA

1927., olovka i akvarel, 25 x 31 cm

145

IZ AFRIKE

1927., akvarel, 23 x 32 cm

146

IZ AFRIKE

1927., akvarel, 35 x 50 cm

147

LA GOULETTE

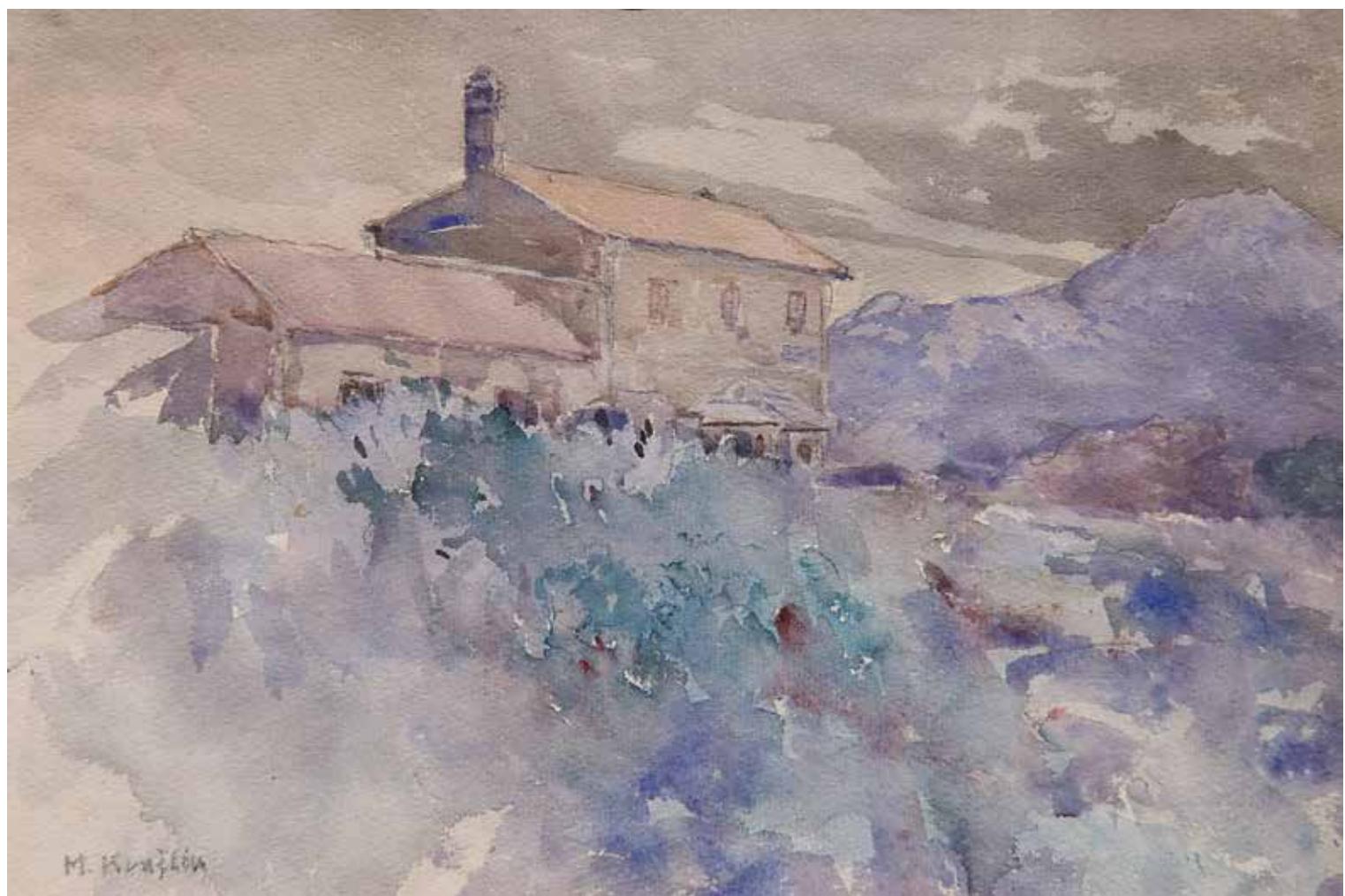
16.II.1927., akvarel, 32 x 45 cm

148

IZ AFRIKE

1927., akvarel, 27 x 37 cm

149
KUĆE U PLANINI
1939., akvarel, 20 x 30 cm

150

IZ AFRIKE

20.I.1927., akvarel, 28 x 40 cm

151

KLET

oko 1930., olovka, 27.5 x 42.5 cm

153

PANORAMA KLJUČA

oko 1950., olovka, 24 x 36 cm

152

VOZ NA KRKU

oko 1925., olovka, 28 x 39 cm

154

MORSKI GREBEN (Krk)

1930., olovka, 28 x 41.5 cm

155

PEJZAŽ SA SUTLE
oko 1925., olovka, 25 x 35 cm

156

SUTLANSKI RUKAVAC
oko 1920., olovka, 26 x 37 cm

157

STARA MASLINA (Krk)
1935., olovka, 28 x 41 cm

158

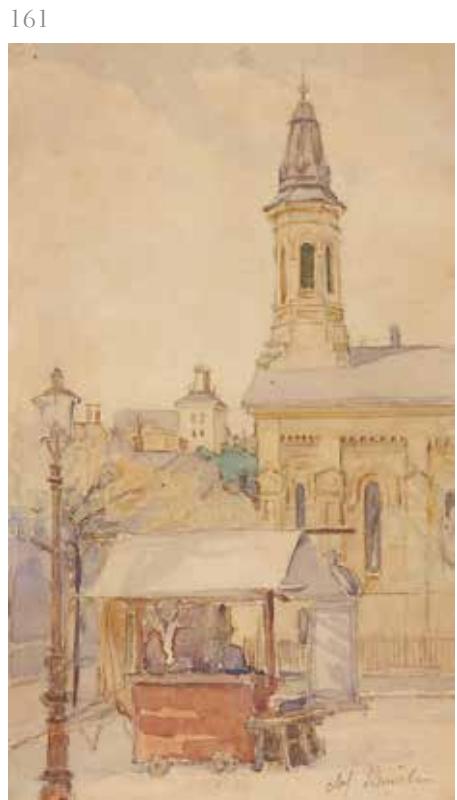
MOTIV SA SUTLE
1940., olovka, 38 x 54 cm

159

160

161

162

163

164

165

166

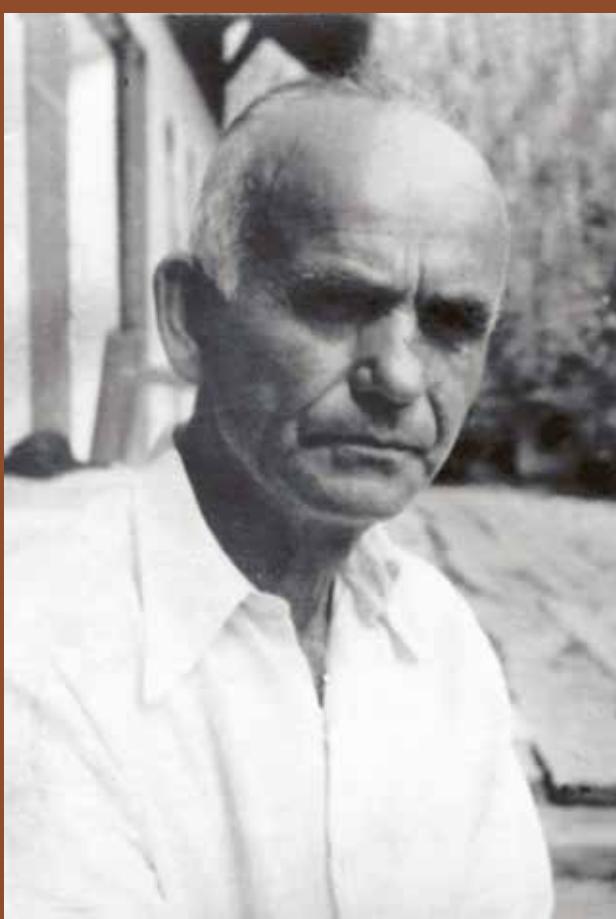

167

168

Maja Hunjak
Život i djelo Mihovila Krušlina

Priroda, kao i čovjek, ima svoju dušu, svoj ritam i disanje koje samo rijetki ljudi mogu otkriti blisko i potpuno.

Mihovil Krušlin, najznačajnija slikarska pojava prigorskog kraja prve polovice 20. stoljeća prisno je priateljevao s prirodom i njenim tajnama, otkrivaо ju (je) u sutlanskim i savskim vrbicima, raslinju, osamljenim stablima, razlivenim vodama, snijegu. Sa svojim blagim prigorskim krajolikom ostat će neizrecivo i potpuno vezan, njemu će se stalno vraćati, u njemu će i umrijeti.

To je kraj ljudi života jednostavnih kao što su i njegove slike, gdje se u jesen raskošno žutilo savskih vrbika spaja u oblicima, gdje se zrelo lišće preljeva suhozlatnim bakrenastim bojama.

U prirodi, tamo gdje se godišnja doba mijenjaju među žbunjem pod stablima, u krošnjama vrba i u mekom lišću u zamagljenom mulju, ponikao je slikar Krušlin.

Po svom karakteru tih i osjećajan, pejzažom je nadgradio svoju ličnost i zanos, doživljavaо ga u svoj poetičnosti, likovno ga transponirajući u blage kolorističke efekte. Tako su nastali izuzetni akvareli, crteži i ulja, pejzaži malih kontrasta čiste netaknute prirode, bez čovjeka koji bi je mogao narušiti.

Sutla kod Ključa Brdovečkog.

Krušlinova rodna kuća.

ŽIVOTOPIS

U Matičnoj knjizi rođenih župe Brdovec¹ od 1878. do 1888. upisano je da se 4. rujna 1882. godine u prigoriskom selu Ključ² rodio zakoniti sin Ivana Krušlina i Kate rod. Gajski, kojem su dali krsno ime Mijo. Istog ga je dana krstio kapelan Stjepan Hrnčić, a kumovi su bili Mirko i Jana Šintić. Mijo kojega su kasnije prozvali Mihovil i Miško, bio je peto od ukupno šestero djece bračnog para Krušlin.³

Siromašnu obitelj prehranjivao je otac Ivan, tesar, koji je, kako piše Krušlin u autobiografskim zabilježkama, "kao samouk vršio nekih pet zanata, zato i nije ništa postigao".⁴

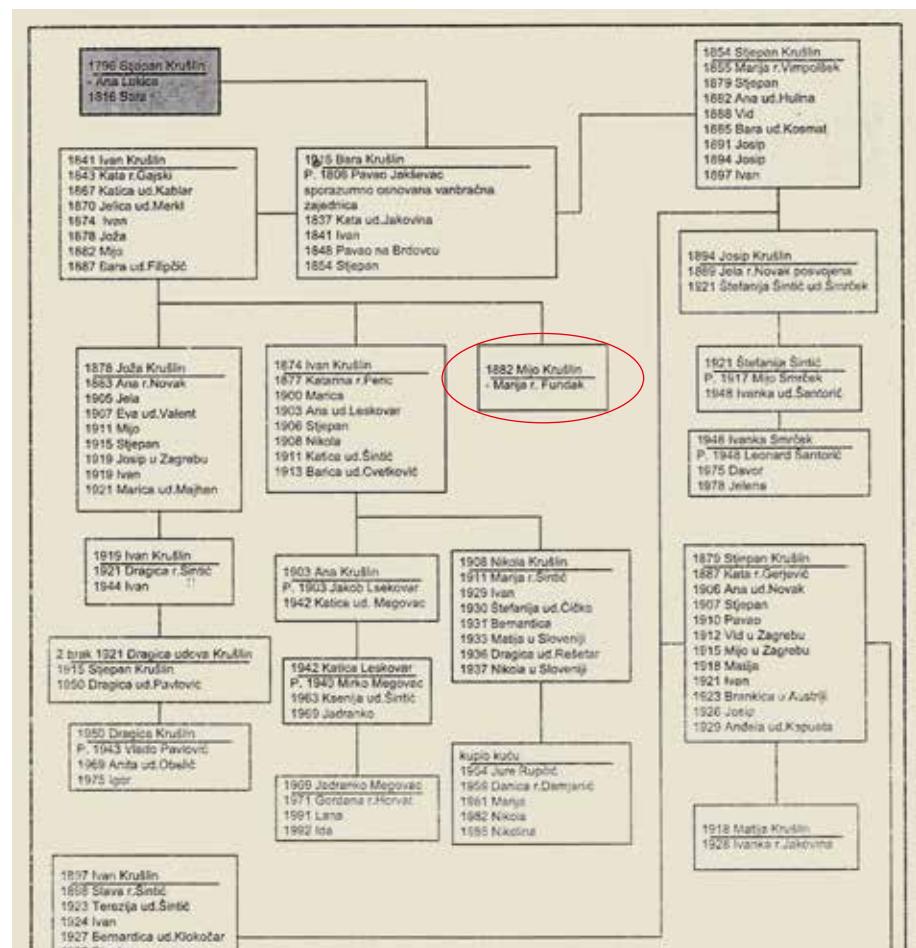
¹Brdovec, mjesto uz Savu i Sutlu, općinsko središte općine Brdovec u zapadnom dijelu zagrebačke županije, u pograničnom području sa Slovenijom. Prvi put se spominje 1334. U mjestu se nalazi barokna crkva sv. Vida i zvonik s puškarnicama. U okolici su smješteni klasicistički dvorci Lužnica i Januševac. 1973. osnovan je Zavičajni muzej s povijesnom i etnografskom zbirkom, te likovnim salonom.

²Ključ Brdovečki naselje na najzapadnijem dijelu općine Brdovec u Zagrebačkoj županiji, smješten uz Sutlu i Savu koje čine granicu sa Slovenijom, te između glavne prometnice i željezničke pruge. Susjedna su mu sela Šenkovec na sjeveru i Drenje na istoku. Selo Ključ prvi se put spominje u popisu desetine iz 1446. godine, gdje je zapisano kako u Ključu živi šest obitelji.

³Pavao Kutarčić, Općina i župa Brdovec, Obiteljska i rodoslovna stabla 1800.-2002. Ključ Brdovečki 2004. godine, str.154, 163, Rodoslovno stablo

"Baka Mihovila Krušlina Bara, rođena 1816. nije bila uodata. Naime, ona je bila kći jedinica Stjepana Krušlina i Ane rodene Lukica. Roditelji nisu željeli da se Bara uda jer bi tada nestalo prezime Krušlin. Zato je sporazumno sklopljena vanbračna zajednica Bare Krušlin i Pavla Jakševca u kojoj je rođeno četvero djece: Kata 1837., Ivan 1841., Pavao 1848. i Stjepan 1854. Dakle, po ocu Pavlu Jakševcu sva ta djeca trebala bi se prezivati Jakševac, a ne Krušlin".

⁴Mihovil Krušlin, Autobiografija, 1949., Arhiv za likovne umjetnosti HAZU

Rodoslovno stablo Mihovila Krušlina.

Broj takof	Gedina, mjesec, dan,		Hrđenik		Rodite-		Isti muž	Ime, prezime, vječna spisak	Ime, prezime, vječna i stalni njegovih kumovač	Ime, prezime, stalna osoba, koji ga je kreto	Opazke
	kad se je rodio	kad je krušen	ime mu	je li sakon ili zakonit?	ime, prezime, stalni njegov vječna	jim					
135	1832. 2. rujna 2. sat	Stjepan	Zakonit	Neko Galic Baran Štefan suprug njegove	sk		Xdenci K. 5.	Ivo Belic Jana Štefano suprug njegove	Frajo Perko Rapčan zekunski	uvrlo 14/4 885	
131	1802. 1. rujna 2. 3. regina	Stjepan	ne Zakonit	Stjepan Štefan Jana Stjepan suprug njegove	R. R.		Sadul oblogi R. 6. 25.	Mijo Štefan Stjepan Štefan suprug njegove	Stj. Hrđenik Rapčan		
132	1882. 1. rujna 4. 4. rujna 1. sat	Hijo	sin Zakonit	Jvan Kruščić Kata Štefan suprug njegove	R. R.		Stj. Gvoz R. 6. 11. 25.	Mile Štefan Štefano suprug njegove	Stj. Hrđenik Rapčan	poziv na ženidbu obitelji Štefan Kruščić u Šibeniku 1882. godine na kojoj je učestvovao i obitelj Štefan Kruščić iz Šibenika	
133	1882. 1. rujna 4. 4. rujna 1. sat	Plata	ne Zakonit	Stjepan Štefan Bara Štefano suprug njegove	R. R.		Stj. Gvoz R. 6. 1	Stjepan Štefan Kruščić - R. R. suprug njegove	Stj. Hrđenik Rapčan	poziv na ženidbu obitelji Štefan Kruščić u Šibeniku 1882. godine na kojoj je učestvovao i obitelj Štefan Kruščić iz Šibenika	
134	1882. 1. rujna 7. 4. rujna 1. sat	Ovu	ne Zakonit	Stjepan Martin Štefan Jana Štefano R. R. suprug njegove	R. R.		Sadul oblogi R. 6. 4	Jure Štefan Margita Štefan suprug njegove	Stj. Hrđenik Rapčan	poziv na ženidbu obitelji Štefan Kruščić u Šibeniku 1882. godine na kojoj je učestvovao i obitelj Štefan Kruščić iz Šibenika	

Izvod iz matične knjige rođenih župe Brdovec.

U susjednom selu Šenkovcu⁵ pohadao je Obću pućku školu. Seoski dječak rano se počeo isticati nadarenošću za crtanje i pisanje pjesama što je uočio njegov učitelj Mirko Kovačić, koji se kasnije sjećao: "Bio sam tek drugu godinu učitelj, gotovo i sam još dijete, a imao sam oko 180 učenika. Đaci III. i IV. razreda dolazili su u školu prije podne, a oni manji poslije podne. Medu učenicima prvog razreda bio je dječačić ljepuškast, mio i vrlo skroman. Nije mogao ni svoje ime valjano izgovoriti. Bio je veoma bistar i sanjarski nastrojen. Za četiri godine polaska škole nije bilo pitanja školskog na koje ne bi odgovorio. Nije imao ni pastela ni boja ni kista kao razmažena gradska djeca, nego je žigice sumporače s crvenim i modrim glavicama kvasio u vodi i tako slikao. Nije imao ni kojekakvih knjiga, punih slika, a ipak je ptice u zraku nacrtao s dvije zavrнуте crte".⁶

⁵Šenkovec, udaljen tridesetak kilometara od Zagreba, od davnine je pripadao brdovečkoj župi Svetog Vida, a administrativno danas je dio općine Brdovec i Zagrebačke županije. U prošlosti, Šenkovec je pripadao susedgradskom vlastelinstvu i brdovečkoj sudčiji, te se prvi put spominje 1446. godine u najstarijem popisu domaćinstva po selima. Riječ je o popisu desetine koju su kmetovi davali zagrebačkom Kaptolu. U Šenkovcu se nalazi Osnovna škola Ivana Perkovca koja baštini 160 godina svojega prosvjetiteljskoga djelovanja.

⁶Mirko Kovačić, Na vratima Sahare, Moj su-putnik Miško, Kolo XLVIII Zagreb, Knjiga 580, 1935, str. 92-93

⁷Matko Peić (1923 - 1999) književnik, povjesničar umjetnosti i slikar. Diplomirao ALU Zagreb, na Filozofskom fakultetu u Zagrebu studirao povijest umjetnosti, doktorirao tezom Barok i rokoko u djelima Antuna Kanižlića. Predavao povijest umjetnosti na ALU Zagreb. Pisao studije, monografije (S. Raškaj, M. Kraljević, B. Petrović, J. Račić, N. Mašić) i putopise (Skitnje, Jesen u Poljskoj, Ljubav na putu).

Matko Peić, Josip Račić, Spektar Zagreb 1985. str. 6

Slikar Mihovil Krušlin bio je prijatelj malog Račića. On stolarski, a Račić litografski naučnik, išli su zajedno navečer u školu na Kaptol. Eto kako mi je Krušlin prije nekoliko godina riječima naslikao dječaka Račića. "Kao stolarski naučnik došao sam u gradevni tečaj. Tu sam našao Račića. Bio je mršav, miran. U kretnjama prigušen. Nije se družio s drugim dječacima. Bio je vječno povučen, udubljen u sebe. Bio je ljubimac profesora Hocketlingera, koji je u prvom i drugom tečaju predavao prostoručno crtanje. Srijateljili smo se. Ja sam njemu donio moje a on meni svoje crteže. Na njegovim sam crtežima mogao vidjeti konje, krave, purane i svinje, a kako su u Horvatima imali krčmu, bilo je i šaljivih crteža s veseljacima i pijancima. Družili smo se tako pune dvije godine. Sjećam se jednom smo dapače bili na nekom proštenju. Tu je Račić sjedeći u kišnom jarku, držeći papir na koljenu, nacrtao skup od gotovo dvadeset figura nevjerojatnom brzinom i točnošću".

Daljnje školovanje nije mogao nastaviti, mnogobrojna obitelj nalazila se u posebno teškim materijalnim prilikama pa je ostao u Ključu pomagati ocu, sve do 1897. godine kada kao petnaestogodišnjak odlazi u Zagreb na stolarski zanat. Naukovao je kod majstora Franje Bašića na Opatovini, u čijoj su se radionici izrađivali oltari, crkveni namještaj, dekoracije za crkve, skulpture te slike svetaca i anđela. Sretna okolnost za mladog Miška bilo je poznanstvo sa slikarima Markom Antoninijem i Spiridonom Milanesijem, koji su poslom svraćali u Bašićevu radionicu. Kao slikari dekorateri bili su vrlo popularni u to doba, ukrašavali su mnogo brojne crkve po Hrvatskoj, a njihove slike Bogorodica, križnih puteva i svetaca, rađene u duhu akademizma, veoma tražene i cijenjene.

U slobodno vrijeme Krušlin kopira njihove rade, ubrzo savladava vještinu drvorezbarstva i pozlate te počinje samostalno izrađivati oltare i oslikavati ih.

Kao stolarski naučnik upoznaje Josipa Račića, također naučnika, u litografskoj radionici Rožankovskog s kojim je dvije godine pohađao večernji gradevni tečaj na Kaptolu (Krušlinova sjećanja na njihovo druženje opisao je Matko Peić u monografiji o Josipu Račiću).⁷ Negdje oko 1900. godine, nakon tri i pol godine naukovanja, susreće učitelja iz Šenkovca Mirka Kovačića, on ga vodi u atelier svom prijatelju slikaru Josi Bužanu koji ga je kao besplatnog đaka primio u svoj slikarski tečaj i dao mu prve poduke iz slikarstva.

Početkom stoljeća Krušlin je bez stalnog zaposlenja, sam se uzdržava, živi oskudno i primoran je baviti se raznim poslovima. Oslikava kulise za diletaantska društva, dekorira dvorane, radi pismoslikarske poslove, a s kazališnim scenografom Trnkom izrađuje kulise za kazališne predstave. Piše pjesme uglavnom rodoljubnog karaktera i objavljuje ih za skromni honorar u *Vjernom drugu i dnevniku Hrvatska*.

U SPOMEN MUČENICIMA*

1902.

Oh, svršeno je zlobno pakla djelo:
U vlastitoj se krvi kupa tijelo;
Na suncu krvnička se blista pala,
Po zemlji crna zmija krvi puza;
Jur dva su gorda diva za dom pala,
Do njih se s visa spušta naša Muza.

Junaci! Zar je vršak vaše slave
Na stratištu, il lovor na vrh glave,
Te bujne vlasti krvlju orošene?
O, što ne plamte ove oči blijede
I što ne vuku jadranske Sirene
U boj za dom sva srca, da ih slijede?

I što ne zbore gromko ova usta?
I što u grud'ma srca bilo susta?
Ko divlja jeka glas daljinom ori,
Sa oka vile sveta vatrica sijeva:
Oj, tko je Hrvat, da se za dom bori,
Da za svoj narod svoju krvcu lijeva!

Daleko tam' na žalu sinjeg mora,
Velebita i krških ličkih gora,
I dalje sve uz srebropjenu Savu,
Ko branik - zid, tam narod hrabar stoji,
Na ždrijelu krši pande bijesnom lavu!
I dovre glas je dopro.... u har koji?

Jer narod stoji, baš ko da od zida
On odbija se. Zašto ne raskida
Te ropske negve ljutih nasilnika,
I hrli u dalj svijeta, da bar kosti
Doneće u dom svetih mučenika,
Ta izješe im meso crvi, gladni gosti!

Još dalje tužila bi vila bono,
Iz gnjeva tog da ne prenu je zvono,
Što plačnim glasom bolno se raznijelo,
I zvucim' ko da čarobne miline
U sklad je divan romon-pjesmu svelo
Na vijek on živi, ki poštено zgine!...

Ko majka čedu baca se na grudi,
Kad smrti znak se krvlju na njih rudi:
Izljubi redom krvava ta uda;
U krv zatakla pero svoga krila,
I dignula se kao žena luda,
Put dal'kih strana pod nebo se vila.

Velebitskoj je gori podno pala
I viknula je u šum gorskih vala:
O, čuj me, more! Kud god bučiš svijetom,
I hrvatske kud lade val ti prati;
Tišinom tad se smiri blagom svetom,
Kad dan se ove uspomene vrati!

Kad narod se, što na tvom živi žalu,
Sa tugom sjeti, kad su krvcom palu
Omastila dva sveta mučenika;
I k nebu duša prhnula im čista.
Kad snijeg iščezne oku sa vidika
I drvlje šumom nanovo prolista.

U povijesti tad sinut će Hrvata
Taj dan, što bolno uspomenu hvata
U knjizi, što na onih leži strana,
Gdje krv se crna s listom knjige ljubi
I kaže ime Zrinskog, Frankopana -
Što dušman naš na vjeri ih pogubi.

O, more! Tad se smiri u tvom viru,
Da narod dan taj sprovede u miru;
Sa uspomenom svetom, da se sjeća
U miru onog, koji za dom mrije,
Kad svijetom prši svježi dah proljeća,
Nek samo rujna krvca žilam' vrije!...

* Pjesma je imala veliki odjek, 30. svibnja 1902. objavljena je na naslovnoj stranici lista GLAS NARODA uz sljedeći komentar: "Ovu pjesmu spjevalo je naš drug Mihovil Krušlin, stolarski pomoćnik, u slavu narodnim mučenicima Zrinskom i Frankopanu. Pjesma je bila objelodanjena dne 30. travnja o.g. u dnevniku "HRVATSKA" na prvoj strani. Mi ju naknadno priobćujemo jer nas veseli, da se iz radničkih krugova javlja mladić pun mašteta i pjesničkog zanosa za stvar svog roda i domovine."

Prva slika za koju je dobio nekoliko novčića bila je *Djevojka kraj zdenca* na kojoj mu je sestra pozirala kao model.

Sliku je za 5 kruna kupio trgovac slikama Wagmeister i izložio u izlogu svoje radnje u Dugoj ulici. Istovremeno dobiva i prve narudžbe. Za župni dvor u Brdovcu radi tri portreta župnikove obitelji i sliku sv. Vida za glavni oltar brdovečke crkve.

Sa zaradom od 90 kruna koju je dobio od portretiranja članova trgovačke obitelji Leitner iz Zaprešića, s prijateljem Velebitom Rendićem odlazi na putovanje po Dalmaciji, a po povratku u Zagreb u Botheovom salonu u Mesničkoj ulici⁸ izlaže pet slika s motivima mora.

Krajem 19. st. Zagreb postaje središte umjetničkog i likovnog života Hrvatske, u kojem su djelovale istaknute osobe školovane na stranim učilištima. Posebno obilježje kulturnoj djelatnosti Zagreba dao je Izidor Kršnjavi, "taj veliki mecena naše umjetnosti" (M. Peić), slikar i povjesničar umjetnosti, sveučilišni profesor, svestrani intelektualac koji je osnivao kulturno prosvjetne institucije (npr. Društvo umjetnosti 1879.), vršio rekonstrukcije povijesno arhitektonskih spomenika, gradio umjetničke ateliere i uočavao likovne talente kojima je omogućavao školovanje na inozemnim akademijama, najčešće bečkoj i minhenskoj.

Na nagovor Kršnjavoga Bukovac se 1893. godine iz Pariza vraća u Zagreb, (ostaje do 1898.), a njegovim dolaskom započinje intenzivna likovna aktivnost u gradu. Bukovac je donio nove spoznaje, suvremene impulse, unio duh Pariza u zagrebačku slikarsku sredinu što mlade autore potiče na drugačije razmišljanje, usvajaju njegove ideje i okupljaju se oko svog učitelja. S Bukovcem raspravljuju o porukama moderne umjetnosti, njegovom iskustvu stečenom na École de Beaux art, značenju impresionizma, plenerizmu u slikarstvu, ekspresiji svjetla, boji, a osobito o radu izvan atelijera.

⁸Eugen Bothe (Milano 1842 - Beč 1922) podigao u Zagrebu veliku tvornicu pokućstva. U svom prodajnom salonu na uglu Ilice i Mesničke organizirao slikarske izložbe.

Bukovčeve oslobodenje od konvencionalnosti i minhenskog sivila presudno je djelovalo na slikarska nadahnuća i razmišljanja niza mladih umjetnika: C. Medovića, O. Ivezovića, F. Kovačevića, J. Tišova, J. Bužana, te izuzetnih likovnih pedagoga M. C. Crnčića i B. Čikoša. U tom ozračju stvoreni su temelji stilskog izraza grupe umjetnika nazvane Šarena zagrebačka slikarska škola, koju je karakterizirala izmijenjena gama, svjetlila i otvorenija paleta, pastozniji namaz i slobodniji i širi potez kista. Oni odbacuju akademsku šablonu, neprirodnost i tamnu paletu minhenske škole i prihvataju plenerističko bogatstvo boja, što se širilo iz pariških galerija i atelijera.

Nakon školovanja na bečkoj i minhenskoj akademiji Crnčić i Čikoš se 1903. vraćaju u Zagreb, od vlade dobivaju ateliere na Obrtnoj školi⁹ i otvaraju prvi privatni slikarski tečaj kod nas (kasnije se tečaj seli na stari zagrebački Prilaz, u preuređenu mrtvačnicu bivšeg zemaljskog rodilišta).

Likovni pedagozi Crnčić i Čikoš odigrali su značajnu ulogu u organiziranju prve likovne nastave kod nas, odgoju mладog slikarskog naraštaja u razvoju hrvatskog slikarstva uopće. Već 1903. godine Krušlin ulazi u njihov tečaj, a profesori Crnčić i Čikoš omogućuju mlađom talentiranom umjetniku naviknutom na borbu za vlastitu egzistenciju (jer od prodaje slika još uvijek nije imao financijske dobiti), besplatno pohađanje nastave "uz uvjet da se pristojno ponašam jer su u školi bile većinom dame iz tzv. boljih krugova" (iz Autobiografije). No, tečaj ne pohađa redovito jer su modele morali plaćati sami đaci, 5 - 10 novčića. U atelijerima

POGLED NA RUJNO I
detalj
(br. 73 str. 106)

⁹Umjetnička škola koju je 1882. osnovao Kršnjavi, gradio Bollé. Stručno je obrazovala obrtnike primjenjenih umjetnosti i umjetnike. Bila je prva umjetnička škola sa statusom srednje škole.

su učenici vježbali crteže, studije akta, radili portrete u ugljenu i ulju, pejzaže u akvarelu. Iako se osjećao utjecaj Bukovčevog kruga, još uvijek se njegovao tradicionalni slikarski izraz akademizma minhenske škole.

Na Crnčićevom tečaju Krušlin je dobio svoja prva znanja iz tehnike akvarela koja je na Akademiji i u kasnijem radu usavršio i toj tehniци posvetio većinu svog umjetničkog stvaralaštva.

Kao polaznik Crnčićevog tečaja, 1905. na Jubilarnoj izložbi povodom 25. godišnjice Društva umjetnosti izlaže pet slika uz Crnčića, Čikoša, Meštrovića, Vidovića, Kerdića, Račkog i Ivekovića. S istim umjetnicima ponovo izlaže na "Izložbi društva umjetnosti" i 1906.

U tom početnom razdoblju u znaku je školovanja i svojih učitelja Crnčića i Čikoša, tj. u portretnim studijama i pejzažima koloritom i dinamičnom fakturom blizak je šarenilu zagrebačke slikarske škole (portreti Marije Fundak iz 1904. i 1906.).

Skučeni atelieri u Prilazu bili su nepodobni za nastavu pa se nekoliko učenika iz Crnčićevog i Čikoševog tečaja, među njima i Krušlin, obratilo kiparu Robertu Frangešu, upravitelju zemaljskih atelijera, da im ustupi odgovarajući prostor gdje bi mogli zajednički slikati akt. "To je bila dobra prilika da se zatraži od vlade da se osnuje umjetnička škola u Zagrebu" (Autobiografija), i tako je u lipnju 1907. osnovano Kraljevsko zemaljsko više obrazovalište za umjetnost i umjetni obrt koje u listopadu dobiva naziv Privremena viša škola za umjetnost i umjetni obrt. Škola je dobila naziv privremena zbog zakonske odredbe propisane od strane kralja i Hrvatskog sabora.¹⁰ Tako je započelo prvo sustavno likovno obrazovanje kod nas i stvoreni temelji akademiske naobrazbe umjetnika.

Škola je imala dva usmjerena: slikarski i kiparski. Prvu godinu upisalo je trideset dvoje učenika, a uvjet za upis bilo je polaganje prijemnog ispita.¹¹

¹⁰Privremena viša škola za umjetnost i umjetni obrt 1918. prerasta u Kraljevsku višu školu za umjetnost i umjetni obrt. 1921. viša škola dobiva naziv Kraljevska akademija za umjetnost i umjetni obrt (Meštrović postaje prvi rektor na čelu Akademije), 1924. osniva se Kraljevska umjetnička akademija, konačno 1940. imenuje se Akademija likovnih umjetnosti.

¹¹Slikarski smjer s Krušlinom su pohadali: Milka Antolek, Ljubo Babić, Ivan Benković, Dušan Branković, Ivan Drusany, Mira Erlich, Elza Ferić, Gabrijel Jurkić, Ljudevit Kara, Dušan Kokotović, Danica Peklić, Branimir Petrović, Zdenka Pexidr - Srića, Bela Pilar, Ivan Potočnjak, Velebit Rendić, Olga pl. Sladović, Kosta Strajnić, Ljubica Trbojević, Lina Virant i Slavko Vereš.

Iako bez potrebnog srednjoškolskog obrazovanja, ali zbog izrazite nadarenosti, Krušlin je uspješno položio ispit i upisao se na prvi tečaj. Profesori su i dalje bili Crnčić i Čikoš iz risanja, slikanja po naravi i akta, Branko Šenoa iz povijesti umjetnosti, Rudolf Valdec držao je nastavu anatomije, a Robert Frangeš, koji je bio prvi upravitelj škole, predavao je modeliranje.

Na kraju svake školske godine organizirana je izložba učeničkih radova. Na prvoj godišnjoj izložbi u srpnju 1908. Krušlin je zapažen s tri ilustracije za Kranjčevićevu zbirku pjesama, uz Linu Virant i Ljubu Babića. Na drugoj i trećoj izložbi ponovno se ističu studenti profesora Crnčića, a uz treću izložbu Kosta Strajnić¹² u Zvonu je pribilježio: "Mihovil Krušlin istaknuti pejzažist i akvarelist"¹³, dok uz četvrtu izložbu isti kritičar izdvaja "uspjele Krušlinove akvarele".¹⁴

Kao student trećeg tečaja Privremene više škole Krušlin sudjeluje 1909. s profesorom Crnčićem i kolegom Ljubom Babićem na izradi triptiha *Pogled s Plasa*, kojeg su slikali na Plasu iznad Bakra, u pejzažu. Slika je obuhvaćala široku panoramu Kvarnerskog zaljeva, more cijelog Hrvatskog primorja, od Istre preko Osora do Bakra. Prikazivala je zoru kao na većini Crnčićevih pejzaža, krašku zemlju, more u ljubičastim i plavkastim tonovima. Triptih se doimao snažno ne samo po dimenzijama 12x2 m, već i radi detaljnog opisa kontinentalnog i primorskog pejzaža.

Početkom 1910. slika je izložena u Umjetničkom paviljonu i izazvala je veliko zanimanje likovne kritike i publike. Za tu prigodu Krušlin je dekorirao izložbeni prostor, a Ljubo Babić izradio plakat.

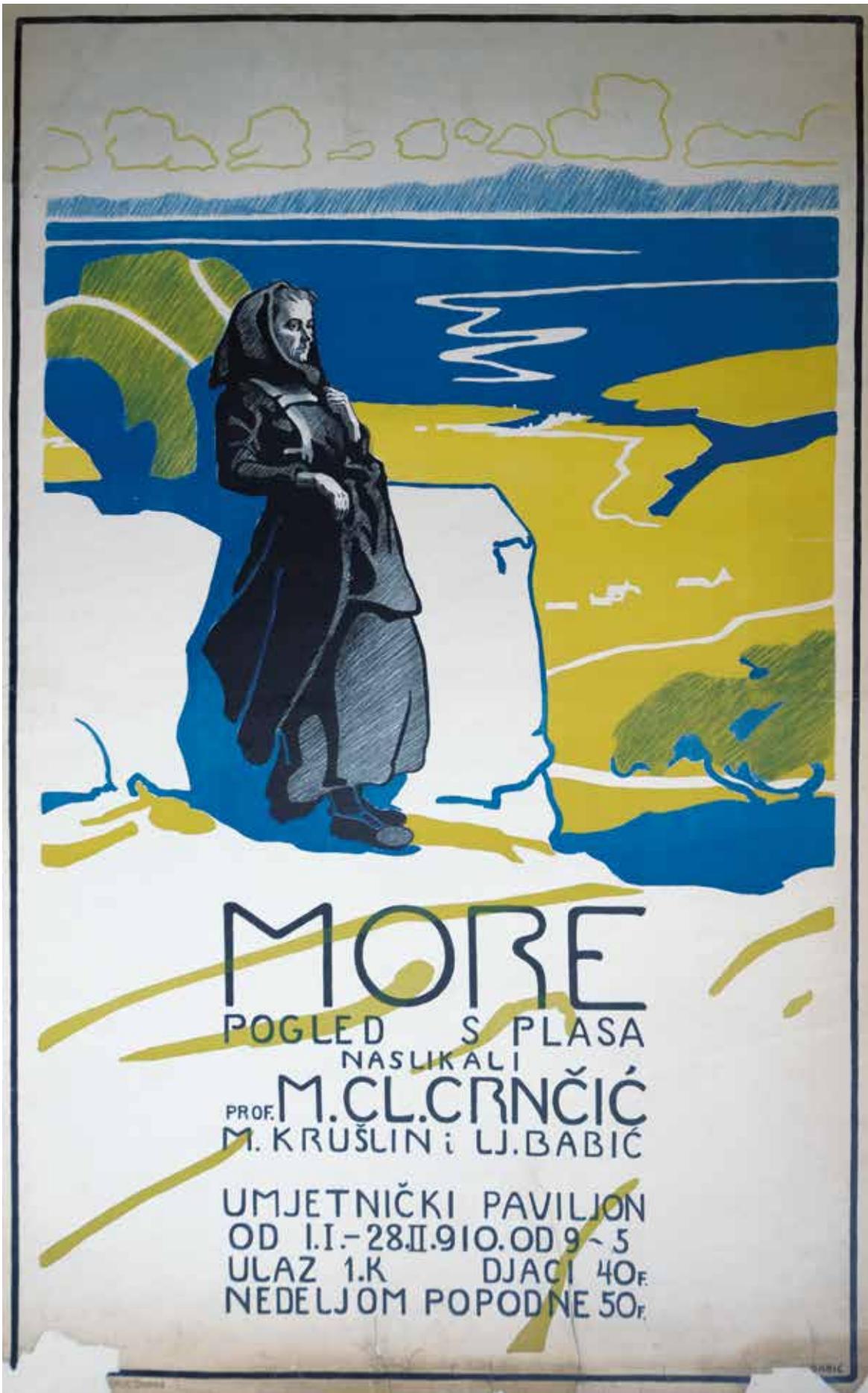

Skica za sliku "Pogled s Plasa".

¹²Kosta Strajnić (1887.-1977.) Studirao slikarstvo i povijest umjetnosti u Beču te slikarstvo na Privremenoj višoj školi u Zagrebu. Od 1928. živi u Dubrovniku, osnivač je i prvi direktor Umjetničke galerije u Dubrovniku. Bavio se kritičko publicističkom djelatnošću.

¹³Kosta Strajnić, Treća izložba umjetničke škole, Zvono, 16. VII. 1910., br 14, str. 313-15

¹⁴Kosta Strajnić, Izložba umjetničke škole, Hrvatski pokret, 19. VII. 1911., br. 162 str. 3-4

Plakat izložbe slike "Pogled s Plasa" u Umjetničkom paviljonu 1910.
Plakat izradio Ljubo Babić, litografija, 128.9 x 79.8 cm. (vl. Kabinet grafike HAZU)

U svibnju je slika izložena u Osijeku, a 1912. u Beogradu na IV. jugoslavenskoj izložbi, kada ju je otkupila srpska vlada i od tada joj se gubi svaki trag.

Kroničar u komentaru na izložbu u Paviljonu je zapisao "Bila bi vječna šteta, da ova divna slika ode iz Zagreba. Grad Zagreb priestolnica Hrvatske, hrvatska vlada bi ju morala nabaviti. G. Crnčić je, vele, spremam dati More uz jeftiniju cenu kad bi ostala u Zagrebu".¹⁵

Boraveći na Plasu slikarska trojka se često spuštala do obale, slikali su sivo more uznemireno jugom u Kraljevici, bonacu i osamljeni val u Bakarskom zaljevu, ili pustu pučinu prema Krku i Cresu.

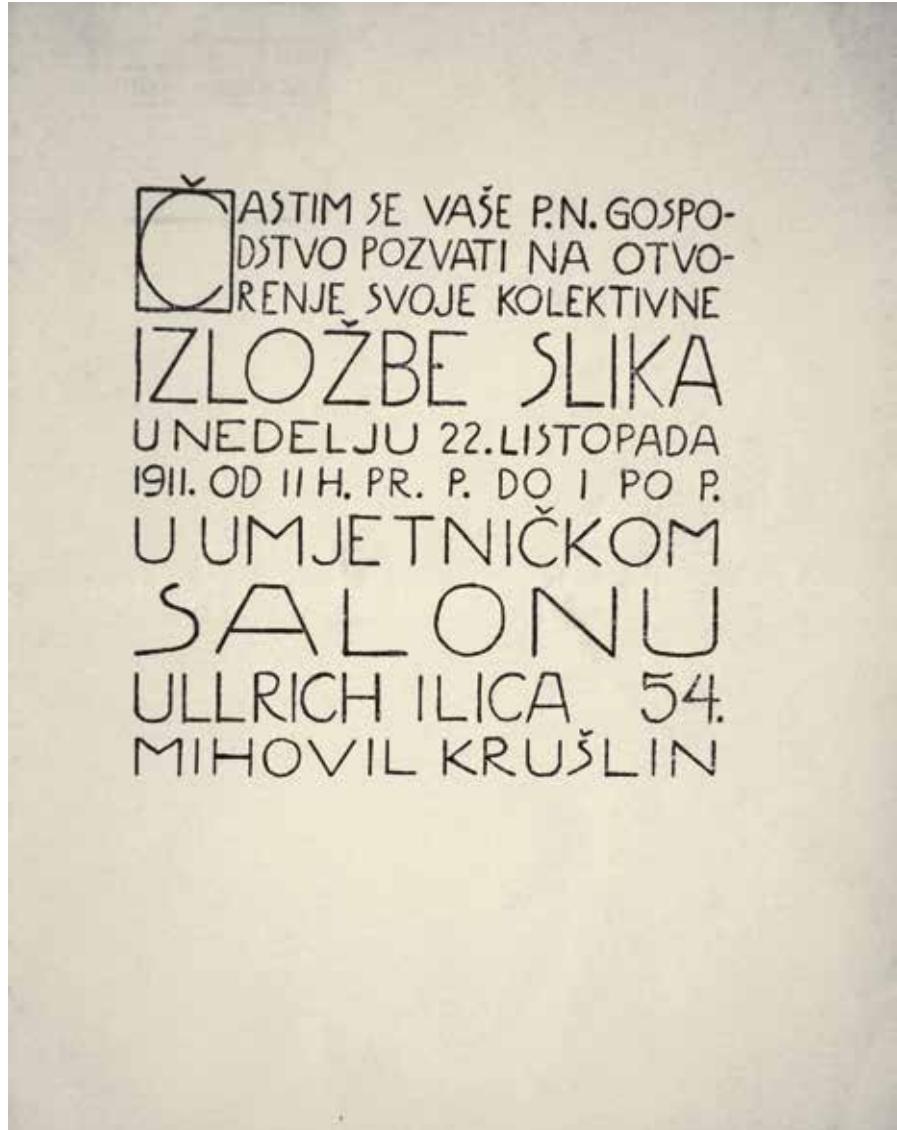
U proljeće 1910. Krušlin se prvi put samostalno predstavlja u Zagrebu u Salonu Ulrich pejzažima iz zagrebačke okolice i marinama Sjevernog primorja.

U kritici na izložbu Kosta Strajnić piše:

"Krušlinova kolektivna izložba pruža nam užitak jer gledamo rođena Zagorca kako promatra i osjeća svoju rođenu grudu".¹⁶

U osvrtu na likovna zbivanja početkom XX. st. u Zagrebu valja posebno istaknuti značaj galeriste i sakupljača umjetnina Antuna Ulricha, koji je 1909. u svojoj staklarskoj radionici u Ilici 54 otvorio prvu privatnu galeriju u Hrvatskoj (Salon je otvoren izložbom studenata Privremene više škole Ive Simonović i Ljube Babića), a 1928. Salon je Ulrich preselio u radionu sina Ede u Ilicu 40 na lokaciju na kojoj se i danas nalazi.

Ulrich je odigrao veliku ulogu u umjetničkom životu grada i afirmiranju mladih umjetnika pružajući im mogućnost samostalnog i skupnog izlaganja i prodaje radova.

¹⁵Hrvatska smotra, IV/1910, br. 2, str. 53.

¹⁶Kosta Strajnić, Hrvatski pokret 1910., VI/VII, br. 255., str. 2

1. Na trgu	21. Ulica u Ivanić gradu
2. Kaptol	22. Tišina
3. Šlepovi na Dravi	23. Babin kuk
4. Vrata	24. Crkvica pod Velebitom
5. Iz starog Zagreba	25. Vinjerac
6. Na Mlinarskoj cesti	26. Na selu
7. Na Dravi	27. Dvoriste
8. Iz Baške Nove	28. Mlin
9. Iz Baške Nove	29. Zimski dan
10. Iz Baške Nove	30. Zimska krajina
11. Na Savi	31. Ljeto
12. Večer na Savi	32. Velika Paklenica
13. Posevska kuća	33. Pastiri na Dôcima
14. Krčki zaljev	34. Badanj
15. Vaganski vrh	35. Pod Velebitom
16. Bulma	36. Velebit
17. Mrtva šuma	37. Selinski zaljev
18. Gorski potok	38. Pogled na Rujno
19. Jesen	39. Put na Velebit
20. Most	40. Gudure

Katalog Krušlinove izložbe u Salonu Ulrich 1911. godine.

Krušlin je sa Crnčićem obilazio Velebit te se nalazio na predjelu Velikog Rujna 1911. Prema nastalim skicama naslikao je dvije slike "Pogled na Rujno" koje su uvrštene u ovu monografiju na str. 106 i 107. Jedna od tih slika bila je izložena na navedenoj izložbi u Salonu Ulrich.

Za Krušlinov slikarski rad Salon Ulrich je imao posebno značenje. U njemu je izlagao dugi niz godina, od 1910. do 1939., svake jeseni je javnosti predstavljao svoju godišnju produkciju pejzaža, u njemu je stekao naklonost zagrebačke publike i postao njen omiljeni slikar. Krušlin je godinama imao Ulrichovu podršku i darežljivost, povezivalo ih je prijateljstvo i kumstvo, Ulrich je otkupljivao njegove slike i financijski ga je pomagao.

U Ulrichovoj ostavštini koja je pohranjena u Arhivu za likovne umjetnosti HAZU, nalazi se Krušlinova korespondencija, katalozi izložbi, a osobito nam je zanimljiva knjiga kolektivnih izložbi 1910 - 1927. u koju je Ulrich kronološki zapisivao podatke o izložbama u svom salonu. Uvidom u taj materijal vremenski možemo odrediti Krušlinova kretanja, boravke u raznim krajevima, vrijeme nastanka slika koje je rijetko potpisivao, a nikada datirao, informirati se o cijenama, kupcima i terminima izlaganja.

MIHOVIL KRUŠLIN

IZLOŽBA SLIKA

OD 10—25. SIJEČNJA 1918.

SALON ULLRICH

ILICA 54.

Katalog Krušlinove izložbe
u Salonu Ulrich 1918. godine.

Među kupcima nalazimo imena dr. M. Rojca, grofa Kulmera, nadbiskupa Bauera, dr. Kuvara, dr. M. Schwartza, prof. Crnčića, dr. Jagića, dr. Lipovšeka, dr. Drobca, dr. Liebermana, ing. Batušića, Deutscha, Pećara, Weissa, Kuglija, Abramovića i drugih. Ulrich je pribilježio da su Narodna banka i Hrvatska štedionica, Zemaljska vlada i Hrvatsko društvo umjetnosti redovito otkupljivali slike s Krušlinovih izložbi.

Stipendiju zemaljske vlade Krušlin nikada nije dobio, novaca nikad nije imao, školovao se i živio teško. U Autobiografiji je napisao: "prehranjivao sam se svojim radom, slikanjem portreta, restauriranjem starih slika i prodajom pejzaža".

Samo jednom je dobio potporu od 100 kruna, zahvaljujući intervenciji prof. Branka Šenoe. O kriteriju dodjele državnih stipendija Matoš je u osvrtu na drugu Krušlinovu samostalnu izložbu naglasio: "Kod nas za razliku od drugih naroda (mi smo naime originalni!) dobivaju stipendije djeca bogatih roditelja, naročito djeca viših činovnika".¹⁷

Usprkos svom tegobnom životu Krušlin je ustrajao i nakon četiri godine (1911.) završio studij s osobitim uspjehom.

¹⁷Matoš "Hrvatska sloboda" IV/1911., br. 248.

HRVATSKI UMJETNIČKI SALON ANTUN ULLRICH

ZA PRODAJU DOMAČIH UMJETNINA, SLOKA I SKULPTURA, ZAGREB, KUĆA 54.

15. Svibnja 1910.

Mihovil Krušlin

I. Kolektivna Izložba

Popis izloženih radova nije mi moguće konstatirati posto se isti izgubio.

Kupci na toj izložbi su bili:

9. Ing. Fischer Život	K 50-
9. ing. Krković 1.	100-
9. Pasarić 1.	150-
9. ing. Dubsky 1.	60-
9. Gustin 2.	240-
Grad. uprava Šibenik 1.	30-
9. Plavšić 2.	130-

9. Ostali predmeti djelomično su povraćeni umjetniku
djelomično sum je preuzeo.
Obratim 10%. 1910.

Krušlin još u doba polazio 4. tečaj
umjetničke škole u Zagrebu, te su
se hrvatske knjine o njem napis-
hvalnije izrazile.

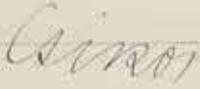
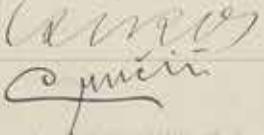
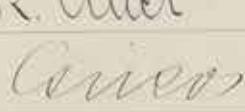
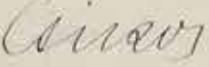
Kopije iz Ulrichove knjige kolektivnih izložaba na kojima je sudjelovao Krušlin,
gdje Ulrich vlastoručno vodi evidenciju o slikama, kupcima i ostalome.

Broj	Stvar	Cijena	Prijava	Cijena
1	Ja lign	40-		
2	Njeg	50-	Gray Parković	
3	Šuma na dravi	40-		
4	Prata	30-		
5	Ja lung regnbra	40-	par. Pindarović	
6	Ja literatury este	5-	Oggetto	
7	Ja drav	10-	Oggetto	
8	Ja Račke drve	90-		
9	-	30-		
10	-	30-		
11	Ja vani	40-		
12	Šuma na tavi	40-	Kandelač kavalačica	
13	Rosanta kav	40-		
14	Velika zlatov	300-		
15	Šapanchi vrh	200-		
16	Bulma	200-	Hinkich 8.	Preuzeo bolom
17	Šuma luma	100-		
18	Graveti potote	200-		
19	Joan	100-		
20	Most	150-		
21	Šuma u žani gradu	80-	Gray Parković	
22	Špirala	15-	Ing. Fischer	
23	Balan auto	100-	Knj. Kuparić	
24	Šatorice pod Šileštom	100-	P. Adlešić	
25	Vratar	150-	Ing. Fischer	
26	šta / Šta	100-	Ing. Fischer	
27	Gornje	100-		
28	Ulica	150-	L. T. Kohn	

Broj	Stvar	Cijena	Prijava	Cijena
1	Šuma na juli	40-	Š. Š. Š. Š.	40-
2	Šuma	40-	J. L. L. L.	40-
3	Šapanchi	200-	Kedorn	200-
4	-	100-		
5	Žuta	10-	Knj. Šapanchi potoka	10-
6	Šapanchi	100-		
7	Šapanchi	100-	Kedorn	100-
8	Š. Š. Š. Š. Š. Š. Š. Š.	100-		
9	Š. Š. Š. Š. Š. Š. Š. Š.	100-		
10	Šapanchi potok	100-		
11	Šapanchi mala d.	200-	Šapanchi Šapanchi	200-
12	Šapanchi	10-		
13	Šapanchi	10-		
14	Šapanchi Šapanchi	100-		
15	Š. Š. Š. Š. Š. Š. Š. Š.	100-		
16	Š. Š. Š. Š. Š. Š. Š. Š.	100-		
17	Bor gradi	40-	F. Stalke	20-
18	Šuma	10-		
19	Šuma	100-		
20	Šapanchi Šapanchi	100-		
21	Šuma	10-		
22	Šapanchi	100-		
23	Šapanchi Šapanchi	100-		
24	Šapanchi Šapanchi	100-		
25	Šapanchi Šapanchi	100-		
26	Šapanchi Šapanchi	100-		
27	Šapanchi Šapanchi	100-		
28	Šapanchi Šapanchi	100-		
29	Šapanchi Šapanchi	100-		
30	Šapanchi Šapanchi	100-		
31	Šapanchi Šapanchi	100-		
32	Šapanchi Šapanchi	100-		
33	Šapanchi Šapanchi	100-		
34	Šapanchi Šapanchi	100-		
35	Šapanchi Šapanchi	100-		
36	Šapanchi Šapanchi	100-		
37	Šapanchi Šapanchi	100-		
38	Šapanchi Šapanchi	100-		
39	Šapanchi Šapanchi	100-		
40	Šapanchi Šapanchi	100-		
41	Šapanchi Šapanchi	100-		
42	Šapanchi Šapanchi	100-		
43	Šapanchi Šapanchi	100-		
44	Šapanchi Šapanchi	100-		
45	Šapanchi Šapanchi	100-		
46	Šapanchi Šapanchi	100-		
47	Šapanchi Šapanchi	100-		
48	Šapanchi Šapanchi	100-		
49	Šapanchi Šapanchi	100-		
50	Šapanchi Šapanchi	100-		
51	Šapanchi Šapanchi	100-		
52	Šapanchi Šapanchi	100-		
53	Šapanchi Šapanchi	100-		
54	Šapanchi Šapanchi	100-		
55	Šapanchi Šapanchi	100-		
56	Šapanchi Šapanchi	100-		
57	Šapanchi Šapanchi	100-		
58	Šapanchi Šapanchi	100-		
59	Šapanchi Šapanchi	100-		
60	Šapanchi Šapanchi	100-		
61	Šapanchi Šapanchi	100-		
62	Šapanchi Šapanchi	100-		
63	Šapanchi Šapanchi	100-		
64	Šapanchi Šapanchi	100-		
65	Šapanchi Šapanchi	100-		
66	Šapanchi Šapanchi	100-		
67	Šapanchi Šapanchi	100-		
68	Šapanchi Šapanchi	100-		
69	Šapanchi Šapanchi	100-		
70	Šapanchi Šapanchi	100-		
71	Šapanchi Šapanchi	100-		
72	Šapanchi Šapanchi	100-		
73	Šapanchi Šapanchi	100-		
74	Šapanchi Šapanchi	100-		
75	Šapanchi Šapanchi	100-		
76	Šapanchi Šapanchi	100-		
77	Šapanchi Šapanchi	100-		
78	Šapanchi Šapanchi	100-		
79	Šapanchi Šapanchi	100-		
80	Šapanchi Šapanchi	100-		
81	Šapanchi Šapanchi	100-		
82	Šapanchi Šapanchi	100-		
83	Šapanchi Šapanchi	100-		
84	Šapanchi Šapanchi	100-		
85	Šapanchi Šapanchi	100-		
86	Šapanchi Šapanchi	100-		
87	Šapanchi Šapanchi	100-		
88	Šapanchi Šapanchi	100-		
89	Šapanchi Šapanchi	100-		
90	Šapanchi Šapanchi	100-		
91	Šapanchi Šapanchi	100-		
92	Šapanchi Šapanchi	100-		
93	Šapanchi Šapanchi	100-		
94	Šapanchi Šapanchi	100-		
95	Šapanchi Šapanchi	100-		
96	Šapanchi Šapanchi	100-		
97	Šapanchi Šapanchi	100-		
98	Šapanchi Šapanchi	100-		
99	Šapanchi Šapanchi	100-		
100	Šapanchi Šapanchi	100-		
101	Šapanchi Šapanchi	100-		
102	Šapanchi Šapanchi	100-		
103	Šapanchi Šapanchi	100-		
104	Šapanchi Šapanchi	100-		
105	Šapanchi Šapanchi	100-		
106	Šapanchi Šapanchi	100-		
107	Šapanchi Šapanchi	100-		
108	Šapanchi Šapanchi	100-		
109	Šapanchi Šapanchi	100-		
110	Šapanchi Šapanchi	100-		
111	Šapanchi Šapanchi	100-		
112	Šapanchi Šapanchi	100-		
113	Šapanchi Šapanchi	100-		
114	Šapanchi Šapanchi	100-		
115	Šapanchi Šapanchi	100-		
116	Šapanchi Šapanchi	100-		
117	Šapanchi Šapanchi	100-		
118	Šapanchi Šapanchi	100-		
119	Šapanchi Šapanchi	100-		
120	Šapanchi Šapanchi	100-		
121	Šapanchi Šapanchi	100-		
122	Šapanchi Šapanchi	100-		
123	Šapanchi Šapanchi	100-		
124	Šapanchi Šapanchi	100-		
125	Šapanchi Šapanchi	100-		
126	Šapanchi Šapanchi	100-		
127	Šapanchi Šapanchi	100-		
128	Šapanchi Šapanchi	100-		
129	Šapanchi Šapanchi	100-		
130	Šapanchi Šapanchi	100-		
131	Šapanchi Šapanchi	100-		
132	Šapanchi Šapanchi	100-		
133	Šapanchi Šapanchi	100-		
134	Šapanchi Šapanchi	100-		
135	Šapanchi Šapanchi	100-		
136	Šapanchi Šapanchi	100-		
137	Šapanchi Šapanchi	100-		
138	Šapanchi Šapanchi	100-		
139	Šapanchi Šapanchi	100-		
140	Šapanchi Šapanchi	100-		
141	Šapanchi Šapanchi	100-		
142	Šapanchi Šapanchi	100-		
143	Šapanchi Šapanchi	100-		
144	Šapanchi Šapanchi	100-		
145	Šapanchi Šapanchi	100-		
146	Šapanchi Šapanchi	100-		
147	Šapanchi Šapanchi	100-		
148	Šapanchi Šapanchi	100-		
149	Šapanchi Šapanchi	100-		
150	Šapanchi Šapanchi	100-		
151	Šapanchi Šapanchi	100-		
152	Šapanchi Šapanchi	100-		
153	Šapanchi Šapanchi	100-		
154	Šapanchi Šapanchi	100-		
155	Šapanchi Šapanchi	100-		
156	Šapanchi Šapanchi	100-		
157	Šapanchi Šapanchi	100-		
158	Šapanchi Šapanchi	100-		
159	Šapanchi Šapanchi	100-		
160	Šapanchi Šapanchi	100-		
161	Šapanchi Šapanchi	100-		
162	Šapanchi Šapanchi	100-		
163	Šapanchi Šapanchi	100-		
164	Šapanchi Šapanchi	100-		
165	Šapanchi Šapanchi	100-		
166	Šapanchi Šapanchi	100-		
167	Šapanchi Šapanchi	100-		
168	Šapanchi Šapanchi	100-		
169	Šapanchi Šapanchi	100-		
170	Šapanchi Šapanchi	100-		
171	Šapanchi Šapanchi	100-		
172	Šapanchi Šapanchi	100-		
173	Šapanchi Šapanchi	100-		
174	Šapanchi Šapanchi	100-		
175	Šapanchi Šapanchi	100-		
176	Šapanchi Šapanchi	100-		
177	Šapanchi Šapanchi	100-		
178	Šapanchi Šapanchi	100-		
179	Šapanchi Šapanchi	100-		
180	Šapanchi Šapanchi	100-		
181	Šapanchi Šapanchi	100-		
182	Šapanchi Šapanchi	100-		
183	Šapanchi Šapanchi	100-		
184	Šapanchi Šapanchi	100-		
185	Šapanchi Šapanchi	100-		
186	Šapanchi Šapanchi	100-		
187	Šapanchi Šapanchi	100-		
188	Šapanchi Šapanchi	100-		
189	Šap			

Skolske godine 197./8. poučavali su:

Potpisi učitelja
(putaju svakomu znaci)

u predmetu	u I. polugodištu	u II. polugodištu
risanju po naravi (glava)		
risanju po naravi (akt)		
risanju po naravi ()		
slikanju po naravi (glava)		
slikanju po naravi (akt)		
slikanju po naravi ()		
ornamentici		R. Auer
dekorativnom slikanju		
kompoziciji:		
praktičnim vježbama		
anatomiji i proporciji tijela		Rudolf Valdec izvodnji način kipar
povijesti umjetnosti		
oblicima umjetnosti		
umj. mjerstvu i perspektivi		
kemiji		
ručni rad i rad s materijelima		

Školske godine 19		poučavali su:
u predmetu	Potpis učitelja (pridav svakomu značaj)	
	u I. polugodištu	u II. polugodištu
risanju po naravi (glava)	<i>Mihail Grujić</i>	<i>Mihail Grujić</i>
risanju po naravi (akt)		
risanju po naravi ()		
slikanju po naravi (glava)	<i>Mihail Grujić Auer</i>	<i>Mihail Grujić Auer</i>
slikanje slike slika po naravi		
slikanju po naravi ()	<i>prof. Robert Auer</i>	<i>prof. R. Auer</i>
ornamentici		
dekorativnom slikanju		
	praktičnim vježbama	
anatomiji i proporciji tijela		
povijesti umjetnosti	<i>Gronimir Mato prof. načelnik</i>	<i>Gronimir Mato prof. načelnik</i>
oblicima umjetnosti		
umj. mjerstvu i perspektivi	<i>Ferdo Kovačević stud. in.</i>	<i>Ferdo Kovačević stud. in.</i>
kemiji	<i>Ferdo Guglić profesor</i>	<i>Ferdo Guglić profesor</i>

Kopije iz imenika I. i II. tečaja slikarskog odjela (1907./1908. i 1908./1909.) iz kojih se vidi da su Krušlinu profesori bili: Crnčić, Csikos, Auer, Valdec, Šenoa, Kovačević...

Br. 21	Učenik	Školarinu plaća ili je oprošten otpisom	Kako je primijen?
prezime: <i>Mustić</i>	ime: <i>Božidar</i>	I. polugod. <i>Opet u sv. 1986. b. 2007.</i> II. polugod.	<i>Način tečaja</i>
dan, mjesec i godina rođenja: <i>4. rujna 1982.</i>	mjesto rođenja: <i>Vlčji Brodski</i>	Stipendija: kakva, kolika, čijom i kojom odinkom podijeljena?	Izvadak iz svjedodžbe od drugdje donesene
domovina: <i>Hrvatska</i>	vjeroispovijest:		
ime: <i>Josip</i>	oca (matere)	skrbitnika	odgovornoga priglednika
Stalež: <i>Plastika</i>			stanodavca
Mjesto prebivanja (Stan): <i>Plitvičko jezero</i>			
	I. polugodišta	II. polugodišta	Bilješke
Vladanje:	verne	verne	
Marijnost:	osobita	osobita	
Napredak:	neoma dobar	zravnat	
Uspjeh u			
risanju po naravi (glava)	neoma dobar	neoma dobar	
- - - (akt)	neoma dobar	verne dobar	
- - - akta kod rasvjete	neoma dobar	neoma dobar	
slikanju po naravi (glava)	neoma dobar	zravnat	
- - - (akt)	neoma dobar	zravnat	
- - - ornamentici	zravnat	zravnat	
dekorativnom slikanju			
Kompoziciji	praktičnim vježbama	neoma dobar	zravnat
anatomiji i proporciji tijela			
povijesti umjetnosti		neoma dobar	
oblicima umjetnosti		neoma dobar	
umjet. mjerstvu i perspektivi		neoma dobar	
kemiji		dobar	
			Izdana na svjedodžbu za I. polugodište dne <i>22/11/1987</i> za II. polugodište dne <i>22/11/1987</i>

Pozicija iznad Velikog Rujna na Velebitu gdje Krušlin radi skice za dvije slike "Pogled na Rujno" (jedna od njih bila je izložena na izložbi u Salonu Ulrich 1911.) a obje u Galeriji Mona Lisa 2010.

Našao se s petnaestoricom kolega sa slikarskog i kiparskog smjera koji su redovito završili sva četiri tečaja i time stekli akademsku naobrazbu.¹⁸

U ljeto 1911. s profesorima Crnčićem i Ivekovićem boravi na Velebitu, slika divljinu planine, gole vrleti i klisure. Već na tim ranim planinskim prizorima ukazuje na svoje kasnije slikarske mogućnosti, iako u ovim djelima često prevladava taman kolorit i sivilo kojim podvlači čvrstoću

forme. U listopadu, pejzaže s Velebita, Krka i zagrebačke okolice izlaže u Salonu Ulrich.

Uz kritike u Agramer Zeitungu i Mišeovu u Valu, treba izdvojiti Matoševu u Hrvatskoj slobodi, gdje Matoš ističe: "Već sada je jedan od prvih hrvatskih pejzažista".

Krajem godine na izložbi Lade u Beogradu sudjeluje s tri pejzaža Raba.

U siječnju 1912. s kolegom Ivanom Benkovićem, uz Ulrichovu finansijsku pomoć, preko Beča i Minhenia odlazi u Pariz.

Pariz, grad bogate umjetničke baštine, početkom stoljeća postaje centar europske umjetnosti, u znaku fovizma kao vodećeg pravca, kubizma, postimpresionizma, u kojem su stvarali umjetnici različitim nacionalnostima, pripadnostima, smjerova i sličnih sklonosti. U Parizu Krušlin posjećuje akademije, salone, atelijere, galerije i muzeje, druži se s hrvatskim umjetnicima, a s Brankom Petrovićem i Miroslavom Kraljevićem upisuje umjetničku školu. Posebno prijateljstvo povezivalo ga je s M. Kraljevićem, koji ga je u par seansi portretirao u svom atelijeru na Mont Parnasseu (čuveni portret Mihovila Krušlina iz Moderne Galerije).¹⁹

¹⁸Krušlinove kolege sa slikarskog i kiparskog smjera koji su 1911. završili školovanje: Ivan Benković, Ferdo Ćus, Ivan Drusany, Mira Erlich, Davorin Hotko, Ferdo Ivančak, Hinko Juhn, Dušan Kokotović, Branimir Petrović, Olga pl. Sladović, Rudolf Spiegler, Anton Štefcić, Ljubica Trbojević, i Ljudmila Wodsedalek.

¹⁹Parisko druženje Kraljevića i Krušlina opisao je Matko Peić u eseju o Miroslavu Kraljeviću u knjizi "Hrvatski slikari i kipari Slavonija Srijem" str. 91-93

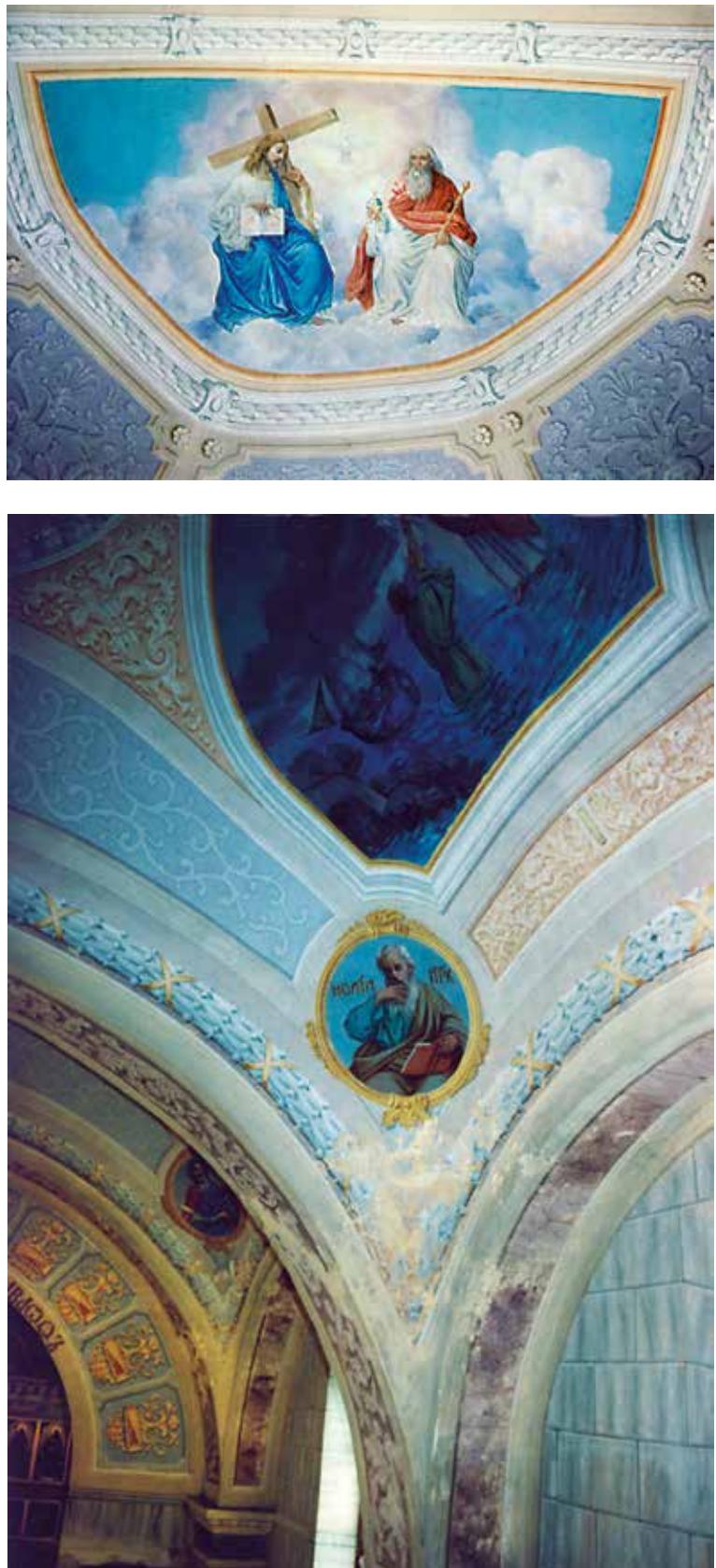
Krajem veljače 1912. godine izgubljen u velegradu, nesretan i osamljen, piše Ulrichu: "...hoću da budem bar godinu dana sam u prirodi. Hoću da osjetim njezinu veličinu, njezinu muziku i boje i da mi duša u tim časovima daje u slici prirode ono što osjećam u sebi, i što hoću da kažem. Dakle, ja imam svoj put kojim mi valja ići..."

U Parizu ostaje tri mjeseca, jer sredstva koja mu je Ulrich slao nisu bila dovoljna za skupi pariški život pa mu u pismu ponovno naglašava: "nemam dosta novaca, ne mogu raditi jer nemam za material, stan u kojem stanujem je stara potkrovница", te je već u ožujku prisiljen vratiti se u domovinu. Ne znamo što je iz francuske metropole donio u domovinu i što je tamo slikao, ali pretpostavljamo da su iskustva koja je stekao u Parizu, gdje se upoznao s modernim slikarskim tokovima, malo utjecala na daljnji njegov rad. Ipak raskida sa šarenom zagrebačkom školom, radi pejzaže u ulju i akvarelu, svjetlijom paletom i tehnički dotjeranije, sada je Krušlin bliži postimpresionizmu.

Po povratku iz Pariza putuje u Dalmaciju, a ljetо provodi u društvu profesora Crnčićа na Rabu, Krku, Novom Vinodolskom.

U studenom u Salonu Ulrich organizirana je izložba Lade u Korist Crvenog križa balkanskih država. Krušlin izlaže uz Auera, Čikoša, Crnčića i drugih, ukupno 36 umjetnika.

1913. godine s 12 fresaka oslikava unutrašnjost grko-katoličke crkve sv. Petra i Pavla u Sošicama na Žumberku. Ugovor s crkvom sklopio je Joso Bužan, a kako se na svodu svetišta nalazi potpis: *Mihovil Krušlin 1913.*, možemo pretpostaviti da je Bužanu pomogao u poslu i pod njegovim nadzorom izveo veći dio radova.

Krušlinove freske u grko-katoličkoj crkvi sv. Petra i Pavla u Sošicama.

Krušlin sa suprugom Marijom.

Iste godine Crnčić gradi vilu u Novom Vinodolskom Od tada je Krušlin čest gost kod svog učitelja i s njim odlazi slikati u okolici Novog i na Kvarnerske otoke. Iako još uvijek usko surađuje s Crnčićem, Krušlin se razvijao u vlastitom slikarskom smjeru i samostalnoj umjetničkoj individualnosti.

Na jesen se samostalno predstavlja u Salonu Ulrich, a tom je prilikom kritičar Jutarnjeg lista je zabilježio: "U akvarelu leži prava snaga i umijeće Krušlinovo, to je pravo njegovo područje. Akvareli mu se odlikuju nježnom, ljupkom i mekom izvedbom i tehnikom. U njima ima uvijek jasne perspektive, vedrine svjetla i ugodne harmonije boja".²⁰

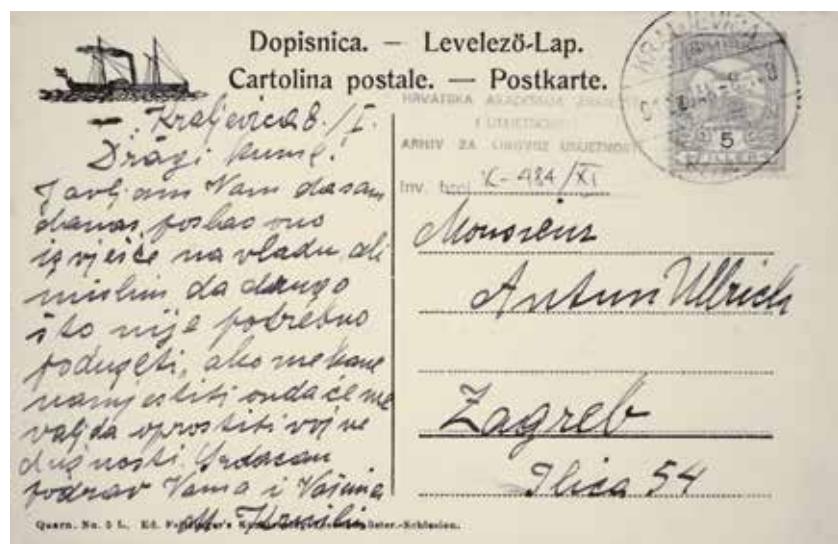
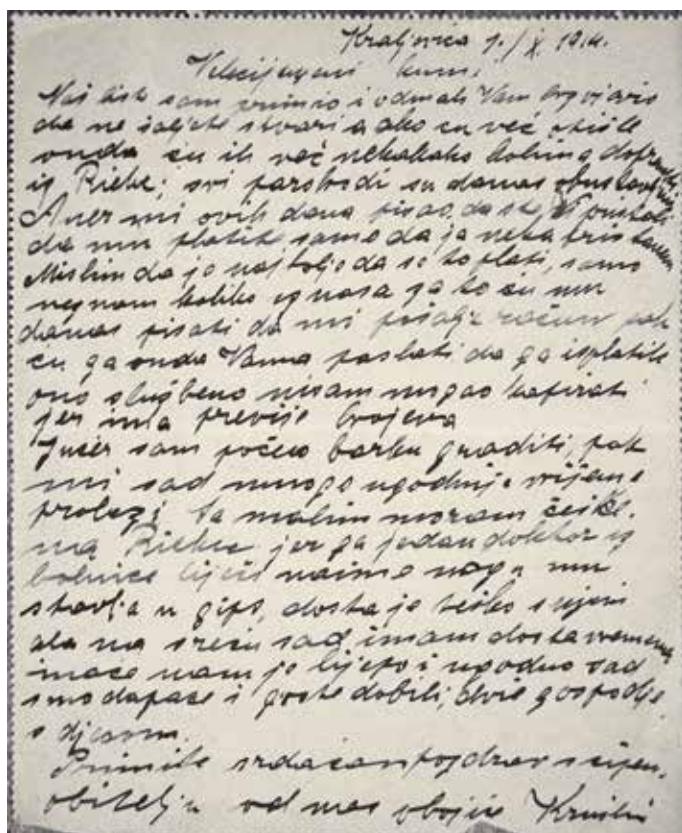
Nakon četrnaestogodišnjeg poznanstva Krušlin se 1914. ženi Marijom Fundak, a vjenčani kum mu je Antun Ulrich, dobrotvor i prijatelj. Sa suprugom, koja je službovala kao učiteljica, često mijenja mjesto boravka. Iz Zagreba odlaze u Kraljevicu gdje ostaju nešto više od godine dana gdje intenzivno slika, uglavnom portrete po narudžbi i pejzaže. Iz tog vremena je poznati *Autoportret* koji nosi tragove Kraljevićeve palete, s dominantnim prigušenim tamnim tonovima. Treba naglasiti da nakon Kraljevice Krušlin napušta slikanje portreta, instinkтивno je naslutio smjer od kojega nije više odstupao, od tada priroda postaje njegov jedini učitelj i tematski sve podređuje i sužava na krajolik.

S Brankom Šenoom 1915. u Ulrichu izlaže akvarele, a tim povodom V. Lunaček²¹ u Obzoru piše: "Krušlin je lijep talent, u svakom slučaju je zasluzio priznanje. On je radio mnogo i uz školu koju je polazio i sam se izobrazavao, sam je za sebe sticao iskustva. I što je sam iskusio, to je iznio u svojim slikama i moramo reći u većini slučajeva bolje, istinitije individualnije od mnogih onih koji su mnogo toga naučili i vidjeli, ali malo toga pročutili, akvareli koje je Krušlin izložio najbolji su dokaz".²²

²⁰Jutarnji list 26. II. 1913. br. 300, str. 1-3
M.D.

²¹Vladimir Lunaček, Književnik i publicist (1873.-1927.), sustavno je pratilo domaću likovnu scenu, likovnu kritiku je počeo pisati u Agramer Tagblattu. Pisao feljtone, književne, likovne i kazališne kritike. Bio je urednik kulturne rubrike Obzora.

²²Vladimir Lunaček, Obzor LVI/1915. br. 354 str. 2-3.

Dopisnice koje je Krušlin slao svome kumu i prijatelju Antunu Ulrichu iz Kraljevice 1914.

KATALOG IZLOŽBE
HRVATSKIH UMJETNIKA
U OSIJEKU
15. V.—15. VI.
MDCDXVI

Katalog izložbe Hrvatskih umjetnika u Osijeku 1916.
Izlaže sa Crnčićem, Csikosem, Frangešom, Jurkićem,
F. Kovčevićem, Tišovim, Vankom i ostalima.
Krušlinove stranice u katalogu.

MIHOVIL KRUSHLIN

- 50. Autoportret [Ulijena slika]
- 51. Jugovina [Ulijena slika]
- 52. Zima [Ulijena slika]
- 53. Grad Lukavec u Turopolju [Akvarel]
- 54. Na Sutli [Ulijena slika]
- 55. Bara [Akvarel]
- 56. U zimi [Pastel]
- 57. Šuma [Ulijena slika]
- 58. Motiv iz Turopolja [Ulijena slika]
- 59. Zima u Turopolju [Ulijena slika]
- 60. Uz potok [Akvarel]
- 61. Zimski dan [Ulijena slika]
- 62. Proljetne vode [Ulijena slika]
- 63. Selo u Turopolju [Ulijena slika]

Mihovil Krušlin rodom je iz Zagreba, gde je počeo stvarati posjećivši najprije privatnu školu profesora Ovana Ivakovića a kasnije potraživši redovitiškim obenikačkim umjetničkim školama. Izdavši nauke polako je na putovanje u Njemačku a onda u Pariz. Izložio je u više navrata svoje radnje zajedno sa ostalim umjetnicima. Profilne godine pridonio je kolektivnu izložbu svojih sličica.

U svibnju 1916. izlaže trinaest radova na *Izložbi hrvatskih umjetnika* u Osijeku.

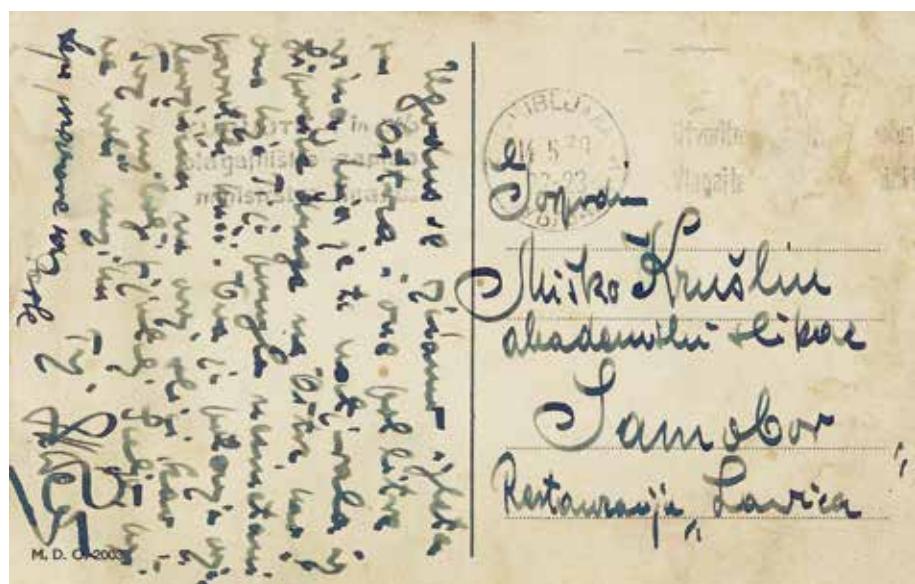
Sljedeće je godine supruga Marija premještena u Lukavec, mjesto u blizini Velike Gorice, nakon toga sele u Graboštane kod Kostanjevice gdje ostaju šest godina. Od 1922. stalno borave u Farkaševcima kraj Samobora i u tom pitomom i idiličnom kraju provodi 18 mirnih godina sve do početka rata. Tu se potpuno posvećuje slikanju prirode s punim umjetničkim zamahom.

To je vrijeme intenzivnog druženja s prijateljima, zajedničkih odlazaka na izlete i pecanje u okolicu Samobora, izlazaka s veselim društvom o čemu slikovito govore šaljive razglednice koje je primao u poznatoj "Lavici" ili drugim samoborskim gostionicama.

Iz Samobora često putuje, traži nove motive, od Like i Gorskog Kotara do otoka sjevernog Primorja - Krka i Raba.

U Zagrebu boravi rijetko, samo kada izlaže u Ulrichu ili na skupnim izložbama hrvatskih umjetnika, u to vrijeme je najpopularniji zagrebački slikar, izložbe su mu odlično posjećene, a i kritika mu je naklonjena. 1925. organizirao je dvije izložbe, u veljači i pred Božić, što je zabilježeno s čak 12 osvrta u ondašnjem tisku, a likovni kritičari su mu prišli kao najautentičnijem pejzažistu svoje generacije. Izdvojiti ćemo komentare V. Lunačeka, M. C. Nehajeva, Ise Kršnjavoga i Ivana Pasarića koji su pozitivno ocijenili izložbe, stilski ravnomjerne i ujednačene.

Krušlinov prijatelj, pjesnik Dragutin Domjanić, pronašao je slikarski pandan svojim stihovima u njegovim zapisima savskih i sutlanskih rukavaca pa mu je posvetio pjesmu *Spomen na Jesenice*, koju je objavio u

"Šaljive razglednice" koje je Krušlin primao od svojih prijatelja, adresirane na restauraciju "Lavica"

Krušlin u Dubrovniku.

SPOMEN NA JESENICE

Cesta k vodi nagiblje
Čun se pozabljen ziblje
Bistra spominja se Sava
Tiček pod nebom si plava.

Cesta se pušća iz vasi
Slatka popevka se gasi
Kak da bi kranjska dežela
Srce si zlejati štela

Il se to susedi javlja
Selo prek Save pozdravlja
Gde mu je vse tak poznato
Gde je i sunce tak zlato

Gde su i rožice v cvetu
Lepše neg igde na svetu
Gde nam je drago vse širom
Doma - gde srcem smo zmirom

Vrba se k vrbi nagiblje
Čun se pozabljeni ziblje
Nebo plavi se čez veje
Kak da i nebo se smeje

prosincu 1925. u Hrvatskoj prosvjeti (Jesenice, selo na desnoj obali Save u blizini Ključa).

U rano proljeće 1926. bilježi dojmove iz južne Dalmacije: pažnju mu privlače pitoreskni motivi Korčule, dubrovački vrtovi i ljetnikovci, more i obala. Slika u pleneru s puno svježine, sunca, svjetla i zraka. Iste godine izradio je portret kralja Aleksandra, osobno je sliku odnio u Beograd, a kao nagradu je od vlade dobio putovnicu.

Na jesen je u Ulrichu izložio akvarele koji su se doimali "jednostavno i snažno". Zagrebačka publika je pokazala veliko zanimanje i slike su rasprodane u vrijednosti od 28 000 dinara. S tom zaradom uputio se krajem 1926. na višemjesečno putovanje po Mediteranu i sjevernoj Africi s Mirkom Kovačićem, svojim učiteljem iz osnovne škole.

Putovanje su započeli na Siciliji gdje su nastali svijetli, sunčani akvareli Messine, Etne i Siracuse. Preko Malte su oputovali za Tripoli, zatim Horus, gdje su se otkopavale ruševine rimskog grada Septimija Severa Leptis Magne, odakle je Mirko Kovačić pisao: "Tu su pored dosadne jednoličnosti sivog i žutog pijeska bujne vazda zelene oaze s bistrim vrelima i potocima, tu su pored

Evropljana Arapi pravilna i bijela lica u sjajnim i bogatim haljinama". Početkom 1927. dolaze u Tunis u Sfax i Suzu, u unutrašnjost pustinje Gasfe i Touzera, zadržavaju se u Keruanu, svetom gradu afričkih muslimana, zatim na ruševinama Kartage i konačno iz Bizerte kreću brodom za Europu.

Zahvala Hrvatskog kluba u Beogradu na darovanoj slici "More" 1927.

Krušlinove razglednice Antunu Ulrichu iz Afrike (Tripoli u Libiji 1926. i Sbeitla u Tunisu 1927.).

Krušlin se javlja supruzi Mariji iz Tunisa 1927.

Za boravka u sjevernoj Africi i Sredozemlju nastale su sjajne male zabilješke, skice i akvareli arheoloških lokaliteta, ostataka hramova, teatara, trijumfalnih lukova koje danas promatramo kao povijesni dokument starih civilizacija. Svoje motive nije zahvaćao oštros, već je ostajao kod finih nijansi što su ih stvarale plohe pijeska, vode i vreline zraka. Mirko Kovačić je slao putopisne reportaže "Dojmovi iz žarke Afrike" za tjednik "Svijet", ilustrirane Krušlinovim akvarelima i crtežima, a 1935. izdao je knjigu "Na vratima Sahare" s detaljnim opisom putovanja uz opširnu Krušlinovu biografiju "Moj suputnik Miško".

Po povratku, u studenome, Krušlin je kod Ulricha izložio 63 slike nastale na ovom egzotičnom putovanju.

Sljedeće godine Krušlin u motive svojih slika uvrštava slikovite krajolike Ohridskog jezera i tradicijsku makedonsku arhitekturu. Iako je planirao duži boravak na Ohridu, zbog zaraze tifusom, iscrpljen i iznemogao, ubrzo se vraća u Zagreb. Liječio se mjesecima u bolnici Sestara milosrdnica i dugo je osjećao posljedice bolesti.

Treće i četvrto desetljeće najzrelijе je Krušlinovo slikarsko razdoblje, stvara djela visokog dometa, oduševljeno slika naše rijeke, Krčki zaljev, Omiš, Slunj, Dubrovnik, radi u ponešto izmijenjenom koloritu naglašavajući svoje omiljene ružičaste i ljubičaste akorde, u lirskim harmonijama "ljubičastog u ljubičastom". (V. Lunaček)²³

1929. izlaže seriju zimskih pejzaža prožetih specifičnom svjetlošću i bjelinom, gdje se pokazao kao majstor u savršenoj lakoći izražavanja fino iznijansiranog snijega, zastale vode, zaleđenog potoka, s vještim rasporedom sjene i svjetla, što je kritičar ocijenio kao prvorazredne radove. "...Iz njegove zime na platnu doista izbija studen, osjećate onaj diskretni miris snijega i ujede vjetra..."²⁴

²³Vladimir Lunaček, Obzor LXIV/1925.
br.316 str.1

²⁴Svijet, IV/1929. knj. 8 str. 406

Povodom izložbe 1936. kritičar ga smatra najboljim akvarelistom svoje generacije²⁵, a uz posljednju izložbu pred rat 1939. zabilježeno je "...Krušlin je naišao na lijep odaziv gradaštva, ne samo u pitanju posjeta već i u pitanju prode slika. Istaknut ćemo majstorovu najbolju stranu, to su njegovi akvareli..."²⁶

Pred rat potpuno se povlači u rodni Ključ i živi odvojeno od žene koja je 1940. dobila službu učiteljice u Zagrebu i odbija njezin poziv da žive zajedno u gradu. Pomaže bratu u izgradnji nove kuće, zidane prizemnice (u neposrednoj blizini rodne), i na tavanu, u skučenoj sobici uređuje skromni atelijer gdje živi i slika. U braku s Marijom Krušlin nije imao djece, živio je s bratom Jožom i njegovom obitelji, a nakon bratove smrti s nećakom Stjepanom.

U okviru Jadranskog tjedna Jadranska straža 1940. organizira u Ulrichu izložbu s motivima mora, Krušlin izlaže akvarele s Krka, uz Crnčića, Gecana, Catu Dujšin, Vidovića, A. Krizmanić, Račkog i Hansena.

O Krušlinovoj aktivnosti u ratnom vremenu znamo vrlo malo, samostalno nije izlagao, ipak je prisutan na skupnim izložbama Hrvatskih umjetnika, u Umjetničkom paviljonu 1942., 1943. i 1944. te Berlinu i Beču 1943.

U petom desetljeću proljetne i ljetne mjeseca provodi s obitelji doktora Prejca u Varaždinu i Malom Lošinju, slika dravske obale, lošinske uvale, solidnom tehnikom i mirnim koloritom.

Punih četrnaest godina nije samostalno izlagao, a u proljeće 1953. organizira posljednju izložbu u Salonu Ulrich. Predstavlja se s 38 radova s motivima Krka, Cresa, Hvara, Omiša, Sutle, Save, Mokrica. Osvrta na izložbu više nije bilo, od likovne kritike već je davno bio zaboravljen jer zagrebačka likovna scena nije omogućila

Prozor Krušlinovog atelijera na tavanu bratove kuće u rodnom Ključu.

²⁵Narodne novine CII/1936. br.11 str. 4

²⁶Hrvatski narod I/1939. br.12 str. 5

opstanak skromnom i tihom umjetniku. Ali, i dalje je neumorno putovao i kad ga je snaga vidljivo napuštala, odlazio je na mesta koja je bezbroj puta slikao, tražio nove inspiracije i nove ugodjaje, vraćao se s putnim bilješkama, skicama i crtežima. Motive je varirao svojim boravištem, u različitim atmosferskim ugodnjima, različitim razdobljima dana, u svim godišnjim dobima.

Krušlin se rano povukao iz grada u prirodu, na selo, u osamu. Proveo je život bez službenih potpora i nagrada, a radi vlastitog izbora priklonio se anonimnosti, jer prirodom svoga temperamenta nije mogao drugačije. Slikao je neumorno i mnogo. Obo-gatio je hrvatsko pejzažno slikarstvo prve polovice 20. st. s oko 2500 radova, crteža, ulja, akvarela, koje je danas teško prikupiti jer su rasute po privatnim zbirkama.

Krušlinov crtež krokijevski je neposredan te u bilježenju odražava raspone njegovog raspoloženja (osamljeno stablo, morska hrid). To su jednostavni, skladni zapisi malog formata na kojima se osjeća trag pokreta ruke s ponavljanjem tankih brzih linija na bjelini papira.

Njegova ulja stilski su ujednačene slike smirenog ugodjaja u kojima obraća pažnju na ravnotežu između ideje i izvedbe, diskretno usklađuje kolorističke akcente i plenerističkom poetikom majstorski donosi učinke mijena u prirodi: u pustoši zime, u tišini pred buru na moru ili u odrazu neba u potoku.

Ipak, akvarel je najviše odgovarao Krušlinovoj slikarskoj naravi i upravo nas njegov akvarelistički opus najviše impresionira.

U svom dugom slikarskom radu ostvario je prava remek djela prozirnim i profinjenim akvareliranjem, a pojedini akvareli, s blago intoniranim prijelazima, s nekoliko razlivenih mrlja, svježinom i intenzivnošću trenutka, doseći će najviše domete u hrvatskom akvarelnom slikarstvu. U njima je znao sačuvati strukturu pejzaža, s istom senzibilnošću prenijeti dojmove trepenja lišća, njihanja drveća i presijavanja vode. Kao što je Cihlar Nehajev još davne 1925. napisao: "priroda mu je dom i život", tako je priroda do kraja ostala njegova omiljena tema i sastavni dio njegova života. Posljednji radovi, posebno motivi s Lošinja, Krka, iz Omiša i Slunja, pokazuju zrelost i znanje, smirenost i sigurnost, izvanredan osjećaj za kompoziciju slike i senzibilitet za boju.

UMRO JE SLIKAR MIHOVIL KRUŠLIN

Ove slike predstavljaju završetak plodnog rada u kojem Krušlin nije mijenjao svoj odnos prema motivu, već ga je razvijao u svojoj slobodi i autentičnosti odlučno se odupirući stilskim promjenama svoga vremena.

Prateći Krušlinovo slikarstvo svih ovih godina, pratimo ujedno i razvoj hrvatskog pejzažnog slikarstva. Bio je neraskidivo vezan za svoj rodni kraj, savsku nizinu i sutlanske vrbičke, zaljubljenost u predjele svoje domovine posvjedočio je osobitim temperamentom nadarenog pejzažista.

Da bi se upotpunila naša slika o ovom skromnom umjetniku, moramo naglasiti da je ovaj dobroćudan i plemenit čovjek, blage naravi i ljubazan, bio rado viđen u društvu svojih sumještana, a oni stariji i danas ga se sjećaju kako je zorom sa slikarskim i ribičkim priborom odlazio na obližnju Sutlu "delati kipce" i pecati. Družio se s Augustinom Cilićem, prvakom HNK, Rudijem Valdecom, kiparom, i Vladimirom Becićem, velikim pejzažistom, umjetnicima koji su ga posjećivali u Ključu i koji su kao i on imali poseban odnos prema prirodi, u njoj rado boravili i uživali.

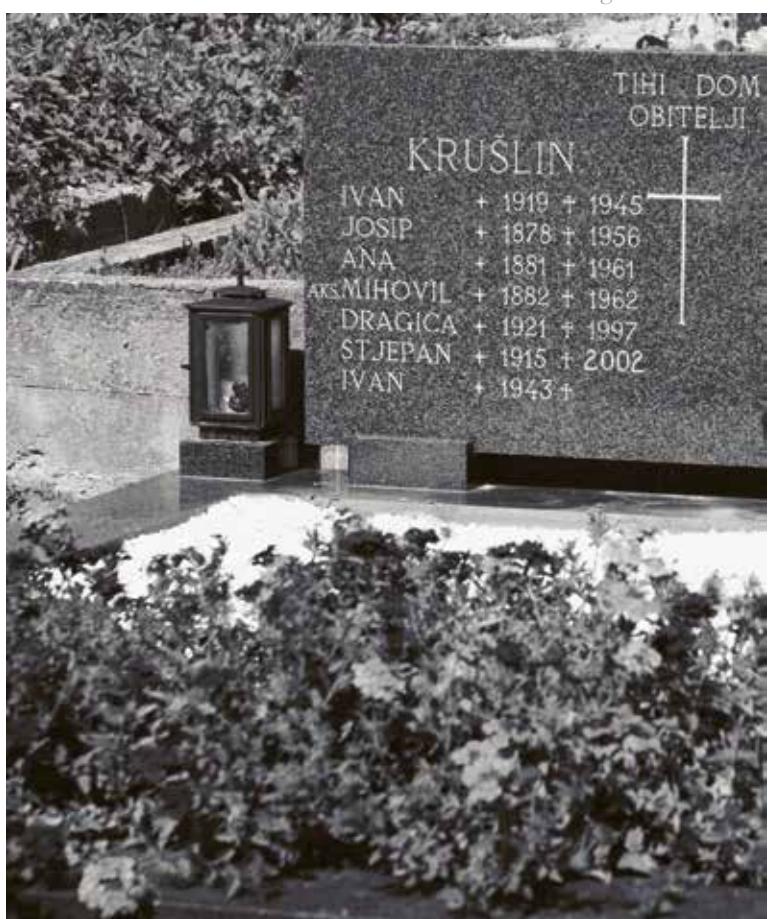
Nekoliko godina prije smrti predavao je likovni odgoj na Osnovnoj školi Ivana Perkovca u Šenkovcu i isticao se kao vrstan likovni pedagog.

5. lipnja 1962. umro je Mihovil Krušlin, pokopan je na mjesnom groblju u Laduču, a nekrologom ga je ispratio Matko Peić.

Ovih dana udruženje likovnih umjetnika Hrvatske briše iz svog popisa jednog slikara koji je jedan od posljednjih pripadnika kruga "Zagrebačke škole" i ujedno njegov najstariji član. To je Mihovil Krušlin rođen 4. IX. 1882. u Ključu na Sutli, poznati slikar našeg sjevernog i južnog pejzaža. Sahranjen je 7. VI.

Jedna stara fotografija dokumentira da je u jesen 1907. godine bio student prvog tečaja Privremene više škole za umjetnost i umjetni obrt u Zagrebu sa svojim drugo-

Krušlinov grob u Laduču.

vima Lj. Babićem, I Benkovićem, B. Petrovićem, F. Čusom i ostalima. Kao učenik M. K. Crnčića pomagao je svom profesoru s Lj. Babićem pri slikanju velike panorame "Pogled s Plasa". Ta slika nastala u početku Krušlinova slikarskog razvoja, ostala je kao neka vrsta inspirativnog izvora. Krušlin je čitav svoj život slikao slične motive: široke panorame našeg mora ili naših rijeka. I paleta mu je bila odjek onih tipičnih akorda karakterističnih za harmoniju "Zagrebačke škole": ljubičasto, zelenkasto i ružičasto.

Krušlinova originalnost unutar tradicionalnosti "Zagrebačke škole" je u akvarelu. Ta vrlo rijetko upotrebljavana tehnika u povijesti hrvatskog modernog slikarstva našla je u sastavu Krušlinove slikarske ličnosti zanimljivu interpretaciju.

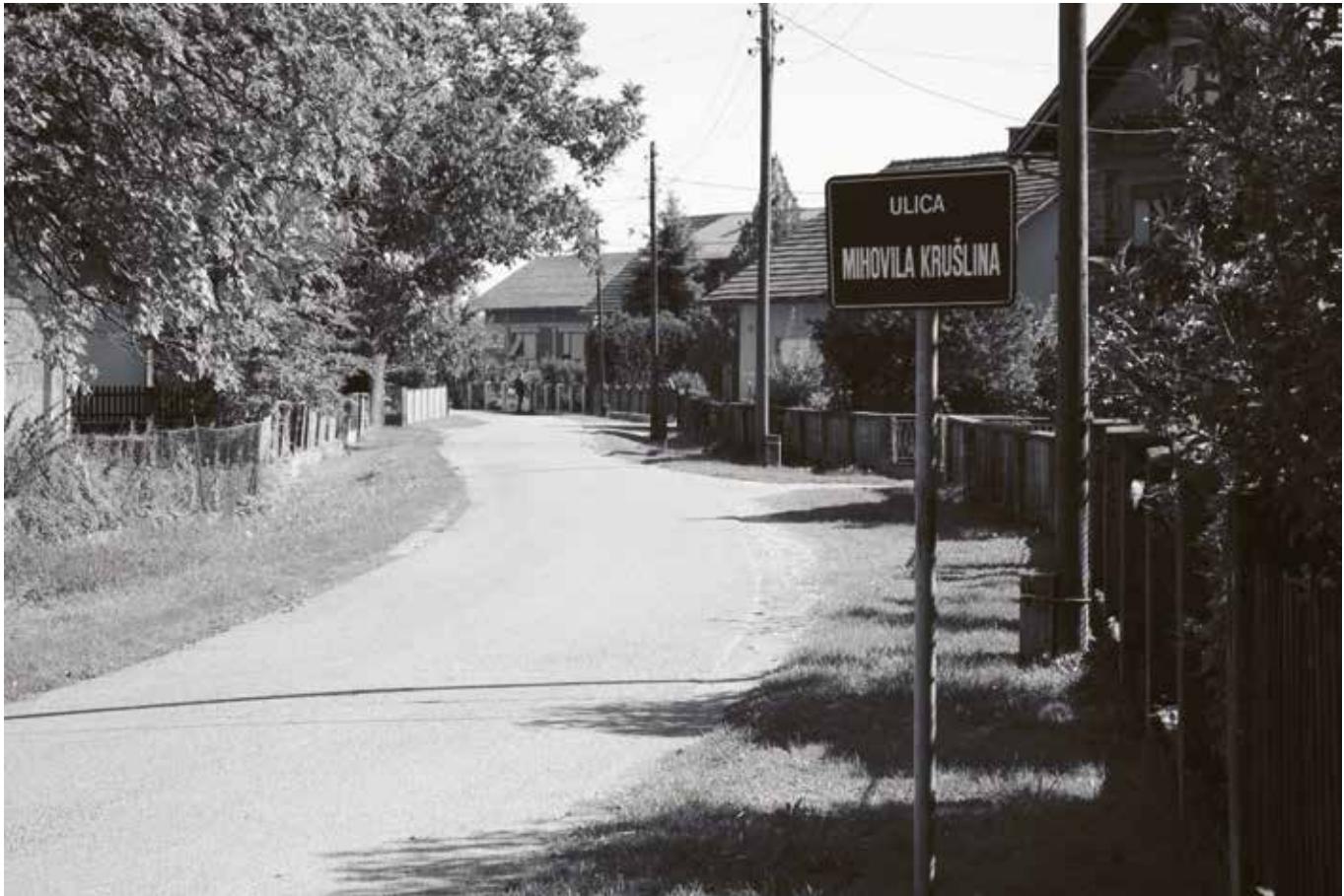
Akvarelirao je nervom, živo opservirajući i svježe bilježeći život prirode. U prirodu se povukao odmah poslije akademije i u prirodi je umro. Zbog toga je ostao nedovoljno poznat i još nedovoljnije ocijenjen. Likovnih kritičara je imao malo, gotovo nijednog koji bi mu prišao kao slikaru koji je naš čovjek, koji donosi našu prirodu. To ne smeta jer je doživio da su ga se sjetili jedan od najvećih naših kistova i jedno od najvećih naših pera: Miroslav Kraljević i Antun Gustav Matoš. Kraljević je portretirao Krušlina kako pokazuje portret u zagrebačkoj Modernoj galeriji Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, a Matoš je napisao za njega da je slikarski "dodatak Gjalskijevim pričama i Vidrićevim toplim domaćim stihovima".

Nekrolog Matka Peića izašao u Vjesniku, lipanj 1962.

²⁷Vladimir Maleković (1936.-2003.) Diplomirao povijest umjetnosti na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Od 1963. likovni je kritičar Vjesnika, a od 1983. direktor Muzeja za umjetnost i umjetni obrt. Jedan je od osnivača Zavičajnog muzeja Brdovec, Galerije Kerdić u Novoj Gradišći, Galerije M. Skurjeni u Zaprešiću, Muzeja Hrvatskog zagorja u Gornjoj Stubici. Bavlio se i književnim radom. Autor je brojnih monografija npr.: I.L.Croata, Hrvatska izvorna umjetnost, K. Hegedušić, I. Rabuzin, E. Murtić, K. A. Radovani, M. Skurjeni, I. Friščić, D. Babić, M. Grčević. Inicirao i realizirao značajne projekte: Kultura Pavlina u Hrvatskoj, Granice Hrvatske na zemljovidima od XII do XX st., Od svagdana do blagdana, Barok u Hrvatskoj, Bidermajer u Hrvatskoj, Historicizam u Hrvatskoj, Secesija u Hrvatskoj. Kao povjesničar i teoretičar umjetnosti Vladimir Maleković sudjelovao je na brojnim stručnim i znanstvenim skupovima u zemlji i inozemstvu.

Sedam godina nakon smrti (1969.), zahvaljujući poduzetnosti prosvjetnog radnika Drage Jančića, u Mariji Gorici je postavljena prva opsežnija izložba Krušlinovih radova. Tek je retrospektiva u Muzeju Brdovec 1976. (na kojoj je predstavljeno preko osamdeset skica, crteža, akvarela, ulja i tempera, s predgovorom Vladimira Malekovića)²⁷ pokušala revalorizirati cjelokupno Krušlinovo djelo, ponovno afirmirati ovog zaboravljenog umjetnika.

Mjesna zajednica Ključ odužila se Krušlinu 30 godina nakon smrti nazivom ulice u kojoj se rodio, a kasnije stvarao i živio, kao i imenom Društvenog doma ispred kojeg je postavljeno mramorno poprsje, rad akademskog kipara iz Zaprešića, Dragutina Grgasa. Ogranak Matice hrvatske objavio je tom prilikom Krušlinove domoljubne pjesme iz 1901.

Ulica Mihovila Krušlina u Ključu Brdovečkom.

Mramorno poprsje Mihovila Krušlina (rad akademskog kipara Dragutina Grgasa iz Zaprešića) postavljeno 1991. ispred Društvenog doma "Mihovil Krušlin" u Ključu.

Analizom cjelokupnog Krušlinovog slikarskog opusa nameće nam se misao o umjetnosti neposrednog produbljivanja i obogaćivanja odabране tematike. S djelima koja i u malim formalnim, kompozicijskim i kolorističkim pomacima nose iskren i uvjerljiv prizvuk kreativnog.

Krušlin predstavlja neospornu osobnost u vremenu raznolikih stilskih kretanja. Stvorio je slikarstvo koje je njegovo vlastito, uzbudljiv dijalog s prirodom, slobodan, istinit i duboko doživljen.

Kao kod impresionista, posebno Pissaroa i Šestića, tako iz Krušlinovog slikarstva uvijek i ponovno zrači beskrajna zadivljenost prirodom, a površni promatrač mogao bi se zapitati zašto u tom djelu nema bitnih ciklusa, pomaka u stilu, naznaka avangarde...

Za nadati se da će u današnje vrijeme sulude jurnjave i uzmicanja u virtualni svijet kompjutora ipak poneki poklonik u ovom slikarstvu naći utjehu i smirenost, zadovoljstvo i sreću.

*Maja Hunjak
2010.*

AUTOBIOGRAFIJA

Rođen sam 1882. u selu Ključu kod Zagreba od seljačkih roditelja s jutro i pol zemlje. Otac se bavio pretežno zanatom. Kao samouk vršio je nekih 5 zanata (zato i nije postigao ništa). Bilo nas je tri brata i 3 sestre. Život je bio oskudan. Kad sam svršio osnovnu školu s odličnim uspjehom bio sam primoran raditi na polju. Selo u ono doba bilo je vrlo zaostalo i to me nagnalo da otidem u Zagreb da izučim bilo kakav zanat, jer za školu nisam imao sredstava. S 15 godina stupio sam u nauk kod Franje Bašića (drvorezbar, stolar, pozlatar) i nakon 3 i pol godine naukovanja osposobljen sam za stolarskog pomoćnika. Kao šegrt dolazio sam u atelier slikara Milanesa gdje sam video prvi put originalne slike i to me je potaklo da sam počeo u slobodno vrijeme slikati. Naukovanje bijaše uz dosta slabu hranu i šesnaesatni rad dosta teško. Uglavnom smo izrađivali oltare za seoske crkve te sam temeljito naučio bojadisanje, pozlaćivanje, rezbarstvo i slikanje ornamenata i to mi je pomoglo da sam kasnije kad sam se posvetio učenju slikarstva da sam se mogao svojim radom uzdržavati. U ono doba nije bilo škole. Bužan me je primio kao besplatnog đaka. Kroz to vrijeme da se održim radio sam za pismoslikare slike rade, slikao sam kulise za dilektantske družine, dekoracije dvorana za zimske zabave i pomagao kazališnom slikaru Trnki kod nekih dekoracija.

U to vrijeme otvorili su Crnčić i Čikoš privatnu slikarsku školu te me primili besplatno u tečaj uz uvjet da se pristojno ponašam jer su u školi bile većinom dame iz takozvanih boljih krugova. Model smo morali sami plaćati 5-10 novčića, a ja često nisam imao 2 nč. za žemlju i morao sam izostati iz škole. Kasnije nas se sakupilo 10-15 drugova te se obratili na tadanju zemaljsku vladu da nam odstupi odgovarajuću prostoriju, gdje bi mogli zajednički slikati akt. Nakon mnogih smicalica bili smo upućeni na Roberta Frangeša tadašnjeg upravitelja zemaljskih ateliera, da nam odstupi ljevaonicu. Odbio nas je, da je ljevaonica nepodesna, ali da je sada dobra prilika da se zatraži od vlade da se osnuje umjetnička škola u Zagrebu, rekao je neka mi i nadalje opsjeda-

mo vladu, a tadašnji umjetnici učinili prijedlog vladi i sastavili naučnu osnovu. Tako je 1907. došlo do osnutka privremene više škole za umjetnost i umjetni obrt u Zagrebu. Nakon 4 god. propisanog naukovanja dobio sam konačnu svjedodžbu s općenitom ocjenom: "M. Krušlin darovitošću i marljivošću osobito se isticao u slikarskim dekorativnim i reproduktivnim strukama: u slikanju krajobraza dotjerao je do osobito lijepih uspjeha". Za vrijeme školovanja prehranjivao sam se svojim radom, slikanjem portreta, restauriranjem starih slika i prodajom pejzaža. U to vrijeme koliko se sjećam, slikao sam portret velikog župana baruna Turkovića za županijsku dvoranu i kopiju istog portreta za njegovu privatnu zbirku. S mojim učiteljem Crnčićem i drugom Ljubom Babićem sarađivao sam na velikoj slici triptih "More s Plasa" vel. 12x2m, koja je bila izložena u Osijeku, a kasnije u Beogradu, te je bila otkupljena od srpske vlade, ali je za vrijeme rata djelomično izgubljena. Napominjem da nisam dobivao nikakve potpore za vrijeme školovanja osim 100 K od zemaljske vlade na intervenciju Branka Šenoe.

God. 1911. sam otišao u Pariz gdje sam proboravio nekoliko mjeseci. Radi zimske vlage sam oslabio i morao napustiti studije u Parizu i otplovao u Dalmaciju. U to vrijeme bila je u Beogradu izložba Jugoslavenske Lade te sam bio izaslan u Beograd za uređenje izložbe. Tu sam izložio tri pejzaža iz Raba što je otkupila oficirska zadruga u Beogradu. Čini mi se da je bilo 1912. kada sam u Sošicama u Žumberku izradivao slike u unijatskoj župnoj crkvi 12-15 slika u suhom zidu tzv: alla secco i čujem da su tako sačuvane kao da su danas rađene. Postojala je tada opasnost da postanem kapitalista ali tada sam se oženio, a zatim je došla druga katastrofa došao je svjetski rat. Moja žena kao djevojka služila je kao učiteljica nekoliko godina i kada je bio ukinut celibat učiteljica zatražio sam dozvolu da se smije udati. Nismo dobili rješenje. Odrekla se je službe prihvatala mjesto kod Udruge učiteljica u Kraljevici. Tu sam naslikao nekoliko portreta. Kao nepouzdan tadašnjim vlastima bio sam unovačen, odpremljen u Zagreb i na razredbi određen za frontu i kada sam mislio da sam u najjačem razvoju morao sam prekinut s radom. Bio sam zatvaran i skoro vješan dotle je žena bila uspostavljena u službi učiteljice i dobila zabito selo Graboštani kod Kostajnice.

Tu sam proživio 6 godina. 1922. dobila premještenje u Samoborski Farkaševac i tu bi bilo 18 mirnih godina da nije bilo?

Nisam bio ozbiljnije bolestan. 1925. sam obolio na bubregu, nakon dobar mjesec dana sam se nekako izvukao. 1926. sam digao putovnicu za inozemstvo i u društvu Miška Kovačića, mog učitelja iz osnovne škole zaputio se kroz Italiju u sjevernu Afriku. Tom prilikom je Kovačić napisao putne doživljaje izašle u izdanju zabavne biblioteke pod naslovom "Na vratima Sahare" s mojom biografijom. Naravno da sam na povratku priredio kolektivnu izložbu u salonu Ulrich.

1926. u martu sam oputovao na Ohridsko jezero i tu se zarazio tifusom. Teškom mukom stigao sam u Zagreb u bolnicu u Vinogradskoj cesti i nakon 3 mjeseca jedva živ izašao nakon preboljenog tifusa i teške operacije eksudata u trbušnoj šupljini. Usljed velike temperature kroz tri mjeseca oslabilo je srce. Nakon 7 godina liječenja srce se umirilo i prestala vrtoglavica ali sam morao ići na operaciju slijepog crijeva. Od onda nisam bio ozbiljnije bolestan osim 2 do 3 gripe na godinu, ali sam ostao iscrpljen i poremećenih živaca dakako uz to i materijalno iscrpljen.

Godine 1939. je brat gradio novu kuću u rodnom mjestu Ključu i tom sam zgodom pod krovom načinio sobu sa predsobljem gdje sada stanujem i radim. 1940. je moja žena bila premještena kao učiteljica u Zagreb, a ja sam se u oči predstojećeg rata radije povukao bratu.

Žena stanuje u Zagrebu. Za vrijeme rata i sada manje sam radio radi pomanjkanja materijala, pak sam za to vrijeme rasprodao studije koje su se nakupile kroz 40 godina i to za bagatelu od 500 din. po komadu, te se sada nalazim bez ikakvog imetka, bez materijala i bez žene (koja mi uostalom nije više potreba).

Moj rad

Osim napred navedenog prilažem izvadak iz Državne gipsoteke u Zagrebu. U 30 godina 18 kolektivnih izložaba. Kroz to vrijeme oko 30 portreta, zadnji portret ove godine radio sam Maršala Tita za takstilnu tvornicu Zora u Zagrebu. Osim navedenog radio sam 3 slike u svrhu reprodukcije za propagandu turizma (Zavratnica, Bakar, i riječku luku Varoš ?). Poslije oslobodenja poklonio sam sliku "Selo Ključ" omladini sela Ključa i "Park u Mokricama" AFŽ sela Šenkovec, što su predali kao dar drugu Titu. O mojim mnogobrojnim radovima nemam nikakve evidencije ni u privatnom posjedu ni u javnim ustanovama. 1947. je Ministarstvo narodnog zdravlja otkupilo uljenu sliku "Jesen". Prošle godine uprava bolnice u Stenjevcu neke 4 manje slike. Isto tako nisam vodio evidenciju o kritikama. Kod svake izložbe donešene su kritike i prikazi u dnevnim listovima, a Svet i Vjenac donašali su reprodukcije. Računam od dvije tisuće što većih što manjih radova razasutih u Zagrebu i provinciji, a nešto i u inozemstvu. Živio sam vrlo štedljivo ali danas nemam ništa. Nisam imao talenta za sticanje novaca. Odgojen socijalističkim načelima nisam se nikada bavio kapitalističkom politikom. Za vrijeme rata upućivao sam narod na otpor. Od početka 1946. sam član Narodne fronte. Za vrijeme Jugoslavije bio sam odlikovan redom sv. Save dostavljenog preko tajništva slikarske akademije, kad sam se kratio primiti ordern zapretio mi namještenik da će mi poslati preko Kotara u Samobor koji će ujedno utjerati od mene 280 D. Morao sam ga primiti. U mom radu služio sam se tehnikama: uljem, akvarelom i temperom. Od impresionizma prelazim malo k umjerenom kolorizmu. Današnje moje zdravstveno stanje je dosta dobro I vid me dobro služi tako da slikam i crtam bez naočala.

Napominjem da sam 1947-48. i 49. god. dobio pripomoći u novcu od Ministarstva prosvjete.

U Ključu, 22. XII 1949.

*Mihovil Krušlin, v.r.
pošta Šenkovec*

KRUŠLINOVA PISMA ANTUNU ULRICHU (1912-1927.)

Beč, 16. I. 1912.

Javljam Vam se da sam se sretno dokoturao u Beč, samo što je bilo užasno zima jer od Kaniže dalje nisu grijali vagone. I tu je jaka zima. Vidio sam jednu izložbu. Sutra ču istom jesti onu pečenku do Münchenha. Srdačan pozdrav svima.

Krušlin

München, 20. I. 1912.

Dragi g. Ullrich!

Nisam očekivao da je München tako interesantan s umjetničkog gledišta. U svim kavanama i gostonama je ženska podvorba, a kraj toga pivo veoma jeftino. Samo što vrlo malo spavam kraj te ženske podvorbe. Danas smo pozvani na jednu kostimiranu zabavu. Naime, morate znati da sam ja na stanu kod (Ljube) Babića pak se sastajemo sa drugim poznatima i tako smo jedne noći odnosno jednog jutra priključili, dakako u dobroj namjeri, i tako smo se pristojno ponašali da su nam poslale karte za zabavu - dakako jer smo se vrlo dobro ponašali - samo su nam rekle da smo malo pijani. Inače je grad vrlo simpatičan i ugodan i život jeftin, tako sam mjesto kelja danas (jeo) juhu, pečenku sa krompirom i litru pive za 1 Marku.

U ponedjeljak putujemo u Paris, prem smo već do sada razgledali skoro sve znamenitosti, a sad ćemo malo onako švrljati. Sada se baš nalazim kod Babića, pak Vam ne mogu puno pisati; s novcima još dobro izlazim. Kada prispijem u Paris, javit ću Vam odmah adresu, da mi pošaljete odgovor ako je stigao iz Gospića, što sam pisao radi jednog posla a adresu mu dao da sam kod Vas. Sada Vas najljepše sve skupa pozdravljam i izručujem pozdrav od Benkovića, Babića, Simonovića i tako dalje.

Sa štovanjem,
M. Krušlin

Paris, 24. I. 1912.

Dragi gospod Ullrich!

Evo me napokon u Parisu. Ne mogu Vam sada mnogo pisati, jer sam dosta izmučen. Jedva sam našao stan i to kakav - malu podkrovnicu bez podvorbe za 30 franak mjesečno. Jedino je to što nije visoko, pošto je to jedna prizemna kućica. Benković je našao u hotelu za 36 franaka, to je najmanja cijena, a Petrović plaća 60 franaka za posve malu sobicu, jer uopće nema mebliranih soba, osim u hotelu. A život je inače - naime što se tiče potroška - skoro kao što i u Zagrebu: objed 1.20 f s vinom i kruhom, kruh se uopće nigdje posebno ne računa, a večera stoji redovno više nego objed. Tu je uopće večera kao kod nas objed, juhe o podne nema nigdje, te se to jede za večeru. A to ne ima da bi pojeo za večeru jedno jelo pak rekao: Fala, ja sam sit, -nego se uvrijedi ako puno ne jede, kao da njegovo jelo ne valja. Uostalom to su sve trice, najmanje treba 3 franka na dan za jelo. A onda stan, rasvjeta, samo jedno loženje ovako u hotelu 1 franac i pedeset, ali je na sreću tu jako toplo.

A inače Paris, to se ne da opisati ni pripovijedati, a ni vidjeti, to se mora proživjeti i pročutiti. Pol godine vidjeti, za običnog bi čovjeka moglo biti dosta, ali za umjetnika - da pročuti umjetnost - 5 do 10 godina najmanje. I sad razumijem zašto toliki veliki umjetnici dolaze u Paris svoje slike svršavati i raditi. Jučer sam razgledao dvije akademije, može svaki ići po svim atelijerima i za vrijeme rada, pak mi se to jako svidja te će i ja ići barem na akt od 5 do 7 na večer. Što sam platio fijakera s kolodvora i hotel što sam odsjeo, stan unaprijed platio i razne malenkosti, nije mi ostalo ni 20 franaca. Zato Vas molim da mi šaljete odmah 200 franaca koje morate u Zagrebu promijeniti. Treba da si kupim nekoje malenkosti i da se upišem u školu gdje je i Petrović i Kraljević. Ovaj dan i po - koliko smo tu - već smo se sastali skoro sa svim Hrvatima koji su ovdje. Bilo mi je teško kad sam išao ovamo, ali sad mi nije ništa žao, osim što ne mogu barem dvije godine tu ostati. Vidio sam već nekoje gradjevine i Pantheon, ali to nadmašuje sve što sam do sada video i čuo. Medjutim ja sam strašno umoran i nesposoban za pisati.

Lijepo pozdravljam Vas, mil. gospodju i cijelu familiju itd.
adresa: Mihovil Krušlin

entre artiste
Paris, 17 Rue Vavin VI

Paris, 31. siječanj 1912.

Cijenjeni g.Ullrich!

Bojim se da niste primili moj list od 24. o .mj. gdje Vas molim da mi odmah šaljete 200 K. Već dva dana ležim u krevetu o suhom kruhu i čekam spasenje. Sutra neću imati ni za kruh. Da sam zdrav, mogao bi još par dana i bez jela spavati, ali čini mi se da imam opet bronhijalni katar jer me užasno prsa bole a osobito mi škodi hladni zrak, kojega nemogu nikako zamjeniti toplim.

Ako računam, da ste moj list primili u subotu 27. siječnja, to bi svakako do danas morao primiti novaca pošto treba 2 dana dok prispije. Zato vas molim čim primate ovaj list, ako još niste poslali novaca, šaljite odmah brzjavno - možda još neće biti kasno prem bi to mogao dobiti istom u subotu. A ako ste odmah poslali, onda je možda na pošti zaostalo. U tom slučaju ne znam kako će biti pošto Vam ja više neću moći pisati jer je to mojih zadnjih 25 centima. Posuditi ne mogu od nikoga jer ovima ide skoro isto tako kao i meni a od onih drugih Hrvata - što sam ih tu upoznao - ne mogu tražiti jer su odmah naglasili da naši ljudi dolaze fehtati u Paris. Uvjeren sam, da ćete učiniti što ćete moći, pak Vam neću više dosadivati. Uz pozdrav

Mihovil Krušlin
entre artiste
Paris, 17 Rue Vavin VI

Paris, 6. II. 1912.

Javljam Vam da sam primio jedne i druge novce i zahvaljujem se.
Dakako da sam odmah kod prve pošiljke ozdravio.

Srdačno pozdravljam cijenjenu obitelj.
Krušlin

Paris, 14. veljače 1912.

Cijenjeni gospodin Ullrich!

Vaš list sam primio jučer, pak će valjda i novci skoro doći. One dvije gospojice u Kraljevici ne možete Vi, ni ja opomenuti, jer ne bih htio da budu možda uvredjene. Ovih dana sam primio od gdjice Brkić vrlo ljubazno pismo. Javlja da je primila slike i da je svoj "Svjetionik" morala odstupiti gdjici Mosković, jer nije Moskovićeva bila zadovoljna sa njoj namijenjenom slikom. I ponovno me pozivlje da dodjem u Kraljevicu kad mi se god svidi.

Jučer sam primio od velečasnog g. Barlea 50 K i javlja mi da je dobio od nadbiskupa za mene 600 K. Kraj svega toga ne kanim ovdje dulje od Uskrsa ostati. Dotle imam dosta vremena za sve razgledati, a u školu ne može čovjek ništa profitirati, pošto u ovom kursu za 25 franaka, od 8 do 12 ujutro nema korekture (sa korekturom jedam-put na tjedan stoji oko 60 franaka). Kraljević i Petrović također više ne polaze.

Mene savjetuju svi, da idem u Bretagnu, jer da ima lijepih krajeva ali ja ipak ne idem. Opazio sam da specialno učiti više ne trebam, a u Dalmaciji i našem Primorju ima također lijepih krajeva, koji su mi ipak miliji jer su naši, a pod jesen ču malo preko u Italiju. Dakako da nije zgodno da komu kažete, gdje ču biti. Ja ču valjda ići preko opatica u Primorje. U Zagrebu se neću nikome javljati. Osim k Vama mogu jedanputa incognito doći na večeru. Ne mislim time da od koga se krijem, nego da si sa Zagrebom ne pokvarim pariški utisak. Prem je tu veoma čist zrak, sa zdravljem veoma loše stojim, osobito ako malo više izlazim, a tako je i Benkoviću pošto je tu sasma druga klima.

Tu ima vrlo mnogo velikih otmjenih salona za prodaju slika ali se nigdje ne plaća ulaznina, pa ni onda kad izlažu "veliki umjetnici". Neki dan sam bio u takvom jednom salonu. Bila je kolektivna izložba Franka Brangvina, to su upravo božanstveni radirungi. U jednom salonu ima izloženo neki mladi Rus, ali slika upravo tako kao ja, a drže ga tu pod velikom umjetničkom, dapače, pjesničkom naravi. Nedavno se zatvorila izložba "Salon d 'Hirez", tu sam slučajno dobio ulaznicu pak sam išao gledati. Od nekih 1600 slika, nema ni jedne, gdje bi se čovjek mogao zaustaviti. To su umjetnici kao kod nas Auer, a skoro i Crnčićeve zadnje stvari. Kod nas se to ne opaža jer nemamo boljih, ali kad čovjek vidi dobrih umjetnina, onda istom vidi kako je ono naše loše. Žiri od Salona d' Hireza ne prima slike koje su fino i glatko malane (sami tako zvani kić), a izložiti može svatko tko plati 25 franaka za mjesto, tako isto i u Salon d Automne (S. Dotom), samo što ima tu boljih umjetnika.

Primite mnogo pozdrava svi skupa.
Krušlin

Paris, 21. II. 1912.

Cijenjeni gosp. Ullrich!

Vaš list me veoma iznenadio. Zar ne mislite da ja ne bi rado ostao u Parisu i to ne godinu, nego 5 - 10 godina, da se onda vratim jak, pun snage i znanja u svoj narod. Ali nije moguće i možda ču težim srcem ostavljati Paris, nego sam njekada ostavljao svoj rodni kraj. A da se uvjerite kako je to nemoguće, navest ču vam razlog:

P r v o je što nemam dosta novaca. Stan u kojem stanujem stara je potkrovница, kao što je vrag star. Trpim na upali vrata od kad sam tu, škodi mi vani zrak, trebao bi ostati dan dva u sobi, ali tu je još gore, pošto puše kroz zatvorene vrata i prozor. Najjeftinije što se može dobiti sobicu je za 45 franaka. Jedem u jednoj maloj kremeriji njekoliko stuba ispod nivoa, jedva stoje unutra dva mala stolića i tu se čeka da se jedni najedu da mogu drugi sjesti. A ima nas svih narodnosti osim domaćih, a govori se španjolski, ruski, hrvatski, njemački, engleski itd., samo francuski najmanje. Tu izlazim s 3 franka dnevno, objed i večera, a fruštok vazda 50 cantima. Dakle, da Vam svrstam malo pregleđnije: Stan 45 f; fruštok, objed i večera 3.50, mjesечно 105; pranje rublja najmanje 6; jedanput na mjesec kupanje 1,50; duhan, šibice i rasvjeta 15 franaka. To je neophodno nužno za obstanak, a iznaša 172.50 franaka više nego ja imam. Onda: ako ja plaćam školarinu 54 franca i material na tjedan najmanje 5 franaca, mjesечно 20, i to je samo do podne, a poslije podne moram ići njekud razgledavati ili slikati u okolicu, i to ako svaki put potrošim samo za material najmanje 2 franca i ako idem 10 puta na mjesec, to je 20 franaca.

Dakle, školarina 54 f; material u školi 20 f; material izvan škole 20 f; vožnja tramvajem dnevno 30 c; mjesечно 9 franaka; ako jedanput na dan ožednim stoji to 20 cantima, pošto ne ima nikavog pića jeftinije od 20 cantima, dakle mjesечно 6 f = ukupno 281.50 franaca.

To su sve potrebe koje se ne daju reducirati. Sad uzmite u obzir, da moram ići koji put i u kavanu, inače se ne mogu s nikim upoznati ni čuti od nikoga ništa. Nemogu ići ni jedan put u kazalište ili bilo kuda, a ako proživljavam život u sobi, onda neima smisla da sam u Parisu. A gdje su druge potrebe: cipele, odijelo i t.d..

Već sada ne mogu ići u bolje društvo jer neimam poštenog odijela. I onda ako čovjek oboli? To doduše nije potrebno, ali se i to događa i napokon to ne košta toliko, jer ako se ne može ozdraviti, može se be-

splatno umrijeti. Onda nekoje stvari, treba platiti ulazninu ako hoću vidjeti. Dakle, kako vidite samo ono najnužnije iznaša 285.50 franaca, i ne da bi se dalo stisnuti nješto već ne vjerujem, da bi mogao s tim izaći, a sami znate koliko novaca imam.

Ne znam da li sam Vam pisao da sam tu našao jednog znanca iz Zagreba, krojačkog radnika. Taj ima 500 franaca mjesecne plaće, počinje s poslom u 9 sati ujutro do 7 na večer. On ne treba plaćati školarine, ne puši, ne treba ništa matrijala kupovati, ne može ići u zabavišta jer ta počinju istom poslije pol noći. A nemojte možda misliti da lumpa, toga uopće tu nema. Vidio sam ljude s natpanim budjelarom, ali nikad ne bi popio više od čaše piva ili vina. I kraj svega toga, isti moj znanac ne može ni 100 franaca mjesecno na stranu metnuti, a ne troši na drugo nego na stan i koštu, a jede jednostavno ko što obično radnik.

Dočim mi, strani študenti, živimo kud i kamo jadnije nego najzadnji čistač ulica i u takovim okolnostima se ne radjaju velike ideje.

D r u g i je razlog takodjer makar indirektne materijalne naravi. Ja sam do sada nješto učio i uvijek radio onako, kako su drugi htjeli i sada kad bi se mogao osloboditi tujega upliva, ostao bi opet u školi, a škola je svuda jednaka, dapače u Parisu još gora nago u Zagrebu. Jedan možda od najvećih francuskih umjetnika, Cesanne, kaže da bi slikar morao gledati prirodu onakvim očima, ko što gleda dijete kad se narodi; naime da ne slika onakove slike kakove je vidio da su drugi naslikali, nego onako kako sam vidi i osjeća. Dakle, kad bi ja ostao tu, potrošio bi sve što imam, a ne bi se mnogo mogao okoristiti pošto neimam dovoljno sredstava.

Vratio bi se u Zagreb, gdje bi bio još veći siromak, nego što sam bio prije odlaska i bio bi prisiljen opet slikati onakve kipece kakove si već tko zaželi, i smatrati se sretnim ako dobijem 50 kruna za komad.

Ovako ću takodjer potrošiti novce i dosta oskudjevati, ali hoću da budem barem godinu dana sam u prirodi. Hoću da osjetim njezinu veličinu, njezinu muziku i boje i da mi duša u tim časovima daje u slici prirode ono što osjećam u sebi, i što hoću da kažem. Dakle, ja imam svoj put kojim mi valja ići, a sada bi Vas htio ispraviti u njekojim Vašim skroz krivim nazorima.

Ako je umjetnost duševna potreba naroda, onda smo dužni jednakо svi doprinjeti za nju, ali ako ja svoj mir i sreću žrtvujem za umjetnost, ako ja dajem umjetnosti - ne svoju fizičku i materijalnu snagu nego

svoju dušu koju sam kultiviranjem dotjerao do najveće umjetnosti - tada sam ja dao više nego onaj koji je od svoga preobilja dao 50 K za jednu mazariju, na koju sam ja potrošio dio svoje duše.

I Vi ćete vjerovati da slabi duša koja se neprestano troši, a na koncu bude i bolesna. I ja evo prvi put u životu plačem za čim nikad još nisam plakao. Sam u sobi, zamotane glave, da mi ne piri kroz uha. Vani je bogat grad, pritisnut dimom zasićenim zrakom iz kojega sipi kiša, a ono sunce koje svima badava svjetli, zakrito je oblacima. Za mnom je mladost, trpka i gorka, djetinjstvo je tako daleko da mi se čini da ja to nisam proživio, nego da sam čitao njegdje u nepoznatoj knjizi. A sve što je bilo iza toga, bilo je takovo, da je jedino mladost imala snage preći preko toga a da nisam podlegao. Oni koji su nješto učinili za mene - pa ako ja ništa ne postignem - reći će da sam bitanga, a ako postignem, reći će da su to oni učinili za mene. A ipak sam u svakom slučaju ja istrošio svoju dušu, a uvijek je lakše i život dati, nego li živjeti s otrovanom i ojadjenom dušom. Nadbiskup neće ništa pretrpjeti na svojim živcima, ako ja ništa ne postignem. A ja neću u ni u kojem slučaju osjetiti trenutak sreće i mira. Zato mislim da je isključena mogućnost da se je za mene njetko žrtvovao. I onda bih htio ispraviti malo vašu misao, kao da je čovjeku neophodno nužan Paris ili jedna škola, ali bi me to predaleko dovelo. Priznajem da je Paris mnogo i da može čovjek veoma mnogo naučiti, ali razne okolnosti zahtijevaju razne prilike, a kod mene da imam dovoljno sredstava ili da imam onu volju ili snagu koju sam imao pred 10 godina, a ovako me može dovesti do potpune apatije za sve. I to sam odmah nakon njekoliko dana osjetio, ali sam mislio - proći će - ko što bi možda i s vremenom prošlo, a možda i nebi. Zato, da i imam dosta novca za jednu godinu, dvojim da li bi mogao odlučiti da tu ostanem. Pošao bi radije u Španiju zemlju punu sunca i boja i temperamenta. Nije za vjerovati kako je Paris ozbiljan, hladan i zaposlen vječito. Ovako ostajem kod svoje namjere da idem u Dalmaciju a na zimu ili prema proljeću u Rim, u grad u koji šalju Francezi svoje najbolje talente iz Akademije de Beausc Arte, da se tamo usavršavaju, pod vedrim nebom i žarkim suncem. Pošto znam da ste mi pisali onaj list u prijateljskoj namjeri, razložio sam vam okolnosti koje me sile, da ne ostanem tu. Bilo bi mi vrlo žao da mislite da ja iz kojeg drugog, možda neznatnog razloga, mislim za sada ostaviti Paris. Mislio sam i na to da s tim novcem što imam, ostanem do ferija tu, ali onda opet

neimam ništa, potrošim novce a izgubim proljeće koje mi je najzgodnije za vani raditi. Ovo mjesec i po što još ostajem tu, gledat ću što bolje izrabiti, a onda ostaviti Paris s vrućom željom da se opet jednom vratim u boljim okolnostima u njega.

Srdačan pozdrav Vama sa cijenjenom obitelju.
Krušlin

Paris, 5. III. 1912.

Vaš list sam primio. Ovaj mjesec idem još u školu, a 1. travnja ću otići odavlje. Odijela neću tu kupovati, jer ne valja prema cijeni a kod krojača takodjer ne mogu dati praviti jer neznaju, nego ako mi pošaljete 50 K više bit će mi za put dosta, da ne trebate drugi put za to posebno slati. Danas je prvi dan što sam tu, a da me grlo ne boli, inače mi je dobro. Od g. B. ... nisam ovaj mjesec još ništa dobio, a niti nikakve vijesti da je uistinu toliko dobio za mene.

Pozdrav svima.
Krušlin

Paris, 9. III. 1912.

Dobio sam vaš list i obavijest od pošte da su novci došli, ali mi ne mogu isplatiti jer neznaju koliko: da li 88 ili 88,73 f pak moraju pisati u Zagreb na poštu jer tamo leži krivnja, pošto nisu točno računali. Mogu čekati dok stigne, zdrav nisam nikako, pak jedva čekam da otidjem odavlje.

Pozdrav Krušlin

Messina, 22.XI.1926.

Dobro smo putovali - svuda vreme je prekrasno i dosta vruće. Život je nešto skuplji nego što smo mi računali a nisu nas ni stjenice još nanjušile. Ljudi su susretljivi svuda, a i red i sigurnost je bolja nego prije rata - pak se svuda osjećam bolje nego u Zagrebu. Danas putujemo u Taorminu.

Srdačan pozdrav svima zajedno.
Krušlin

Catania, 4. XII 1926.

Gospodja Beti Ullrich

Danas je talijanski kalendario pokazao 4. XII. - Barbara - pak Vam tom zgodom najsrdačnije čestitam imendan i usput se sjećam dobre večere kraj mršavih špageta, ali ko hoće Italiju vidjeti, mora i špagete jesti. Do sada nam ide dobro sve po programu, jedino ciene su veće nego smo računali. Vreme je do sada prekrasno, kiše još ozbiljnije nismo imali, danas je nješto bure ali nije hladna kao kod nas.

Još jedan put sve dobro i pozdrav svima zajedno.
Krušlin

Tripoli, 15. XII. 1926.

Tripolis vrlo prijatan grad samo je sad nješto vjetrovito, inače krasni sunčani dani. Želio bi da Vam mogu malo špageta poslati za Božić, ja ću ih jesti na Božić o podne i na večer, isto i drugi dan Božića pa onda idem u Tunesiu, tamo ih valjda neće biti. Tamo je valjda Franceska kuhinja.

Sretan Božić i novu godinu svima zajedno i srdačan pozdrav.
Krušlin

Tripoli, 24. XII. 1926.

Slavim Badnjak uz lončić toploga čaja. Sutra još o podne jedem špagete a u tri sata putujem ladjom u Sfax kamo stignem prekosutra pod večer. Bio sam u Leptis Magni 123 km kroz pustinju. Vozili smo se autom koji se svaki čas puntao, jedanput i na jedna kola naletio, ali veće nezgode nije bilo. Vreme je ovdje jako lijepo samo dosta vjetrovito. Sunce je na 22. o. mj. izlazilo u 7 a zalazilo u 5.3 sati, prema tome imam dan za dobra dva sata duži a i to je nješto. Ovdje sam se već udomaćio da mi je skoro žao otići. Grad je čist i prijatan. U ožujku mislim da će se već moći vratit.

Srdačan pozdrav svima zajedno.
Krušin

Kaironan, 26. XII 1926.

Dragi Ullrich!

Ja sam kupio ovdje nešto sagova i drugih tkanina, nešto nosim sa sobom a 4 saga šaljem danas na tvoju adresu Šadri Abraham Ben Hassine. Kupio sam za 1350 platio 520, ostane 830 franaca, uostalom šaljem Ti fakturu ili kako se to trgovacki zove. Sagovi će stići pouzećem poštom. Kod jednoga drugoga sam zakapario 2, to će uređiti kad se vratim.

Nemam Ti vremena sad više pisati. Idem odavde na more u Monastir. Do sada sam svršio aquarelle koliko sam imao papira, a sad će uljene na moru raditi. Početkom ožujka se vraćam, ako Bog da. Iz Monastira će ti više pisati.

Pozdrav Tebi sa cijelom familijom.
M. Krušlin

Sbeitla (Tunis), 15. I. 1927.

Nagrijao sam se sunca i nazebao vjetra. U Tageuru je bilo jako toplo ali je dosadna pustinja sa vlakom (...) Gorski krajevi su ljepši ali ima uvijek hladnog vjetra. Do sada radim samo aquarelle dok ne stignem opet k moru. U veljači su boravili u Tunisu i okolicu. Ovo je već dvadeseti konak. Zdravlje mi služi izvrsno, samo se kadkad prenajedem. Tu se svuda plaća cijeli objed i večera a ja sve pojedem. Inače moj suputnik nema apetita. Srdačan pozdrav svima u kući.

Krušlin

Monastir, 31. I 1927.

Dragi Ullrich!

Molim te čim primiš sagove ako to bude prije 20. II. javi mi u Tunis. Poštarina je plaćena pak čini mi se neće više biti za isplatiti nego što u tisku piše osim carine, a to bi rado znati kolika je carina pak Te molim da mi to javiš. Poslije da pišeš, ne bi me stiglo u Tunisu. Početkom ožujka putujem kući. Papir za aquarele sam sav potrošio a ovdje ne mogu kupiti. Uljene sam malo radio a i tu neće biti velike koristi. Ove boje što imam tako su loše da se ne da skoro ništa polučiti. Žao mi je das sam ih vukao sa sobom. Inače sam do sad s poslom zadovoljan, a inače bilo mi je svakako a skoro najviše zima. Da nije vjetra bilo bi toplo, ali skoro svaki dan puše hladan vjetar sa zapada a zna kada biti tako žestok kao naša primirska bura. U Sbeitli nisam mogao 3 dana iz sobe izaći, a nosio je čitave oblake pijeska, unosio ga u sobu ispod vrata i prozora pak ga čak i u krevet sipao. Krajeva u unutrašnjosti Tunesie ima prekrasnih. Divlja pustoš bez drva i biljke, okružena grebenstima gorama, a oaze su na stotine km daleko. Touzer je najdalja oaza do kuda smo bili i do kuda ide tuniska željeznica. To je uskotračna željeznica a sagrađena je za izvoz halfe a najviše fosfata što ih ima u silnoj množini u Tunisu. U Keirmanu sam bio 2 dana ali sam čitavo vrijeme prosjedio u trgovini sagova i tkanina. Ima krasnih stvari što proizvode žene ali tkanine nisu baš toliko za našu upotrebu. Zastora za vrata ima u najukusnijim bojma; vuna protkana svilom, onda svilenih rubaca koji su nešto previše seljačkog ukusa, i veziva sa svilom na vuni. Nešto sam kupio, možda bi i više, da sam imao novaca. Ovako okretnih trgovaca još nisam vidio. Arapi nadkriljuju Židove, pak o njima s prezrom govore. Svakog posjetnika odmah služi kavom i cigaretama i u razgovoru pokazuje robu a sve ljepše i ljepše, ali dosta

o tom kad i onako nemam novaca. Ovdje u Monastiru sam već četvrti dan. Kovačić je ostao u Soussi, ima dosta urodjenika a u Soussi je velika Europska naseobina kao i u Tunisu. U Monastiru sami su Arapi a jedino sam ja stranac. Grad je prilično velik ali nema nego jedan hotel i tu ja sam stanujem u jednoj zapuštenoj kući kao duh, nema ni štakora a čini mi se čak ni stjenica. Ali sutra se vraćam u Sousse a onda idemo u Tunis.

Život je dosta skuplji nego smo računali, treba 30 do 40 fr dnevno a u Touzeuru gdje je zimovalište za strance plaćali smo u posve običnom hotelu 85 fr dnevno. Živce sam čini mi se prilično izliječio a nije ni čudo ovo je već 22. konak što sve mora tu čovjek podnesti. Najgore je bilo s automobilom, čim je mene vozio odmah se pokvario, dok se nije priučio na mene, a sad sam siguran na njem kao na samoborskoj željeznici, ali za čudo što je jeftina vožnja na autobusu. 22 km ovamo sam platilo 2,80 fr to je mnogo jeftinije nego Samoborac a u Gasfi 3.50 km auto u 5 sati ujutro platili smo obadvojica 12 fr. Ali ja tu opisujem kao moj Kovačić, gluposti za novine. Od kad sam ovdje, od Božića svaki dan prije i poslije podne pa bi bio nestretan da jedno pol dana izgubim. Ne znam kako će me dugo ta bedastoća držati. Dobre hrane sam se skoro zaželio, pak da je još malo začinjeno ali možda i ovako dobro jer me sve rjedje trbuh boli. Zdravlje me inače dobro služilo, samo sad nekoliko dana ima što mi se čini da me netko ljevčom preko lediju odalamio, a možda će i to proći. Ali kako će to lijepo biti kad se vratim, moći će brojiti jedino na franke, na pr. "to je bilo dvije godine prije nego sam bio u Africi, ili godinu dana što sam bio u Africi".

E, moram svršiti, Mujezin poziva na molitvu, a to je ujedno doba kad ja dobijem večeru, a moram za to ići na drugi kraj grada. Jedem u jednoj kući gdje su ljudi prilično neprijazni.

Srdačan pozdrav tebi i cijeloj familiji od Miška iz Afrike.
Miško Krušlin
Poste restante
Tunis, poste principale
Africa
Ulrichova napomena:
List primio 8. II. 1927.

PJESME MIHOVILA KRUŠLINA

HAJDE SINCI 1901.

Hajde, sinci domovine!
Zaigrajmo bujno kolo
Nek se brat uz brata vine
Da se vrti naokolo

A iz mladih nek nam grudi
Davor pjesme se izvine
Sve Hrvate da probudi

Iz sna duge mrtve tmine

Da se ljube, da se slože
Da uz pjesmu, ljubav bratsku
Dom nam dragi cvasti može
Haj u kolo za Hrvatsku!

Da se dušman ljuti sjeti
Da imade još Hrvata

Hajde, hajde, družbo mila
Sad u bratsko kolo hajdmo
A kad domu dođe sila
Tad mu krv i život dajmo!

GDJE JE NAŠA DJEDOVINA 1902.

Gdje su luzi, gdje su gore
Ravna polja, sinje more
Brze rijeke srebropjene
I vrletne gole stijene
Gdje su čari svih milina
Tam je naša djedovina

Gdje se pjeva, igra, svira
Gdje srdača milo dira
Sitni zujak tamburice
I gusala romon žice
Gdje je vesela omladina
Tam je naša djedovina.

Gdje hrvatska srca biju
Gdje grobovi slavu kriju
Gdje se romon slave slijeva
Puna srca gdje se pjeva
Tam je naša djedovina.

U PROLJEĆE

1902.

Rascvala se proljet bujna
Vrhom cvijeća pčele zuje
Gorom, dolom, gajem, lugom
Mili poj se ptica čuje.

Nad oračem ševa krili
Slavuj tuži u svom gaju
A pastiri u goricam
Stado pasu i pjevaju.
Na nov život sve se budi
Ustanimo i mi rode
Da i nama proljet svane
Žudne nam već slobode.

MOJA ŽELJA

1902.

Mnogo slatkih želja gojim
Al najsłada ta bi bila
Da bi domom svuda mojim
Hrvatska se riječ zborila

Nek odjekne tamnom gorom
Nek se ori po dolinah
Nek odzvanja sjajnim dvorom
“Slobodna je domovina”.

Primi moju želju, Bože
Izdajice satri grom
Da se braća tada slože
Da ne raste kukolj dom.

U TUROPOLJU

1916.

Šuma lista, sunce toplo čara
U daljini mutna slika žara
Golo drvo kao lik barbara
U titranju gine izgara.

Glas topova, kao zuj bumbara
Što proljeće slika davno stara
Budi se u duši i otvara
Staru ranu, novi rez handara.

Lemeš rđa, brana gubi zube
Zemlja pusta, grob tek da se dube
Počinit će neke ruke grube.
A za vojsku nove čete snube
Vazda idu, bубnjaju i trube
Dok na domu golubi se ljube.

SAMOSTALNE IZLOŽBE

V. 1910. Salon Ulrich, Zagreb
X. 1911. Salon Ulrich, Zagreb
III. 1913. Salon Ulrich, Zagreb
XI/XII. 1916. Salon Ulrich, Zagreb
I. 1918. Salon Ulrich, Zagreb
XI/XII. 1919. Salon Ulrich, Zagreb
XI. 1920. Salon Ulrich, Zagreb
XI. 1921. Salon Ulrich, Zagreb
XI. 1922. Salon Ulrich, Zagreb
II. 1925. Salon Salon Ulrich, Zagreb
XI. 1925. Salon Ulrich, Zagreb
XI. 1926. Salon Ulrich, Zagreb
XI. 1927. Salon Ulrich, Zagreb
X. 1929. Salon Ulrich, Zagreb
XII. 1932 - I. 1933. Salon Ulrich, Zagreb
I. 1936. Salon Ulrich, Zagreb
XI. 1937. Salon Ulrich, Zagreb
IV. 1939. Salon Ulrich, Zagreb
III. 1953. Salon Ulrich, Zagreb
X. 1969. Osnovna škola Marija Gorica
VI. 1972. Osnovna škola Šenkovec
II. 1976. Zavičajni muzej Brdovac
XI-XII. 1982. Galerija Dars
X. 1987. Zvičajni muzej Brdovec
VI. 1991. Osnovna škola Šenkovec
IX-X. 1995. Salon Ulrich, Zagreb
X.-XI. 2010. Galerija Mona Lisa, Zagreb

SKUPNE IZLOŽBE

IV-V. 1905. Jubilarna izložba društva umjetnosti, Zagreb
IX-X. 1906. Izložba hrvatskog društva umjetnosti, Zagreb
I-II. 1910. Izložba slike More s Plasa, Crnčić Babić, Krušlin, Zagreb
Umjetnički paviljon
V. 1910. Izložba slike More s Plasa u Osijeku
XII. 1911. Umjetnička izložba Salona Ulrich i knjižare Babić, Osijek
XI. 1912. Izložba LADE, u korist Crvenog križa, Zagreb
V-VII. 1912. IV jugoslavenska umjetnička izložba, Beograd
XII. 1912. Božićna izložba, Zagreb
V-VI. 1913. Izložba hrvatskog društva umjetnosti, Zagreb
X. 1915. Izložba Šenoa-Krušlin, Zagreb
V. 1916. Umjetnička izložba slika, Zagreb
V-VI. 1916. Izložba hrvatskih umjetnika, Osijek
X. 1916. Umjetnička izložba slika, Zagreb
II. 1918. Za narodni dar Conte Ivi Vojnoviću, Zagreb
IV. 1918. Umjetnička izložba, Rijeka
XII. 1918. Božićna izložba, Zagreb
IV-V. 1919. Exposition des artistes yougoslave, Pariz
V. 1920. Izložba LADE, Zagreb
XI. 1921. Izložba LADE Osijek
IV-V. 1922. Izložba Salona Ulrich, Vinkovci
VI-VII. 1922. V jugoslavenska umjetnička izložba, Beograd
XII. 1923. Božićna izložba, Zagreb
VI-VIII. 1927. VI jugoslavenska umjetnička izložba, Novi Sad
VII-VIII. 1928. Izložba saveza za unapređenje turizma. Sušak
III. 1932. Umjetnici za umjetnike, Zagreb
V-VI. 1934. I izložba zagrebačkih umjetnika, Zagreb
IX. 1935. Izložba primorskih motiva, Ljubljanski velesajam
IV. 1935. Izložba Zadružnog salona, Zagreb
XI. 1935. Pregled naše umjetnosti, Osijek
XI-XII. 1936. Izložba Zadruge hrvatskih likovnih umjetnika, Zagreb
1937. Stalna izložba Zadružnog salona
XI. 1937. Izložba Zadruge hrvatskih likovnih umjetnika, Zagreb
V. 1940. Izložba hrvatskih likovnih umjetnika, Zagreb
X-XI. 1940. Izložba Jadranske straže, Zagreb
XI-XII. 1942. II izložba hrvatskih umjetnika u NDH, Zagreb
I-III. 1943. Ausstellung kroatische Kunst, Berlin
IV-V. 1943. Ausstellung kroatische Kunst, Wien
X. 1943. III izložba hrvatskih umjetnika, Zagreb
VI-VII. 1944. IV izložba hrvatskih umjetnika Zagreb
XI-XII. 1948. IV izložba ULUH-a, Zagreb

X-XI. 1952. Izložba slikarskih i kiparskih radova likovnih umjetnika Zagoraca, Krapina
III-IV. 1953. Izložba LIKUM-a u tvornici Rade Končar, Zagreb
IV-V. 1953. Izložba likovnih umjetnika Zagoraca, Samobor
IX. 1953. Izložba ULUH-a Split
V. 1954. IX revijalna izložba ULUH-a, Zagreb
II-III. 1958. Akvarel XXst. U Hrvatskoj
IV. 1972. Izbor iz likovnog stvaralaštva između dva rata, Vukovar
II. 1977. Autoportret u novijem hrvatskom slijeku, Osijek
1977. Gradovi i krajevi na slikama i crtežima, Povijesni muzej Hrvatske, Zagreb
1980. Hrvatsko slikarstvo 1900-1970. Koprivnica, iz zbirke dr. Franje Kajfeša
1983. Zbirka slika Chromos, Zagreb
1984. Slikarske teme Galerija Dogadanja, Zagreb
XI-XII. 2007. Izložba slika i skulptura prvoispisanih studenata Akademije likovnih umjetnosti u Zagrebu,
Galerija Ulrich, Zagreb
IV. 2008. "1907. od zanosa do identitea, prvi profesori i prvi učenici ALU u Zagrebu", Umjetnički paviljon

BIBLIOGRAFIJA

Male novine 1/1910. br.287 str.2 Krušlinova izložba
Hrvatski pokret VI/VII 1910. br.255 str.2 Kosta Strajnić, Krušlinova kolektivna izložba (iz salona i galerija)
Hrvatska smotra VI/1910. sv.2 str.53-54 Izložba jedne slike
Pokret VII/1910. br.17 str.3 Izložba slike More sa Plasa
Agramer Zeitung LXXXV/1910. br.229 str.5 Willy Lang Aus dem Kunst, Salon Ulrich
Hrvatska sloboda IV/1911. br.248 A.G.Matoš, Krušlinova izložba
Val-Glasilo hrvatske i srpske omladine I/1911. br.4 str.42-43 Jerolim Miše, Mihovil Krušlin
Agramer Zeitung br. 86/1911 str.247 O prvoj izložbi Mihovila Krušlina u Zagrebu
Obzor 52/1911 br.300 str.9 Izložba Mihovil Krušlin
Hrvatski pokret VIII/1912. br.242 str.2-4 Kosta Strajnić - Iz Ulrichovog salona
Jug/Zvono II/1912 br.1 str.10-11 Zagrebačke izložbe
Luč 8/1912-13. br.11/12 str.286-287 Izložba Mihovila Krušlina u Ulrichovom salonu
Jutarnji list II/1913 str.1-3 Krušlinova izložba M.D.
Savremenik VIII/1913. br.3 str.201-202 Kosta Strajnić, Izložba Mihovila Krušlina
Obzor LVI/1915 br.324 str.2-3 V.Lunaček, Izložba Branka Šenoje i Mihovila Krušlina
Savremenik X/1915. br.9-10 str.366, V.Lunaček, Medu manjim izložbama (Šenoa, Krušlin, Sabljak, Jurkić)
Savremenik X/1915. br.11-12 str.426-429 Kosta Strajnić, Prikaz slikara i kipara
Vijavica I/1917-18. br.2 str.2-3 A.B.Šimić, Naš impresionizam
Obzor LIX/1918. br.14 str.3 V.Lunaček
Obzor LX/1919. br.285 str.5 V.Lunaček, Izložba Mihovila Krušlina u Ulrichovom salonu
Jutarnji list 8/1919. br.2867 str.5 P.K., Miško Krušlin
Jugoslavenska njiva III/1919. br.50 str.803 Joca Savić, Mihovil Krušlin
Obzor 61/1920. br.303 str.2 V.Lunaček, M.Krušlin
Riječ II/1920. br.241 str.2 Zdenko Vernić, Kratki referat
Agramer Tagblatt 16.IX.1921.

Umjetnost, almanah za slikarstvo, grafiku i skulpturu 3/1921. 4.XI. Slikar iz Ključa
Umjetnost 1921. sv.IV str.8-10 Arouet, Pregled umjetničkih izložbi, Češko-jugosl. Izložba grafika u Osijeku i Ljubljani
Obzor LXIII/1922. br. 304 str.1 V. Lunaček
Zagrebački dnevnik 2/1922. 82/1 84/2 85/2 83/3 89/2 Naši kipari slikari i grafičari
Stara Srbija 5/1922. 69.2 70.2 72 Izložba slika na univerzitetu
Hrvatska metropolja I/1925. br.41 str.481 Tomo Kumičić, Mihovil Krušlin
Novosti XIX/1925. br.319 str.5 Ivan Pasarić, Mihovil Krušlin, Jedna izložba u Salonu Ulrich
Hrvatski list, Osijek VI/1925. br.263 str.2 Stjepan Ilijić, Umjetnička izložba M. Krušlina u salonu Ulrich
Obzor LXVI/1925. br.316 str.1 V.Lunaček
Hrvatska prosvjeta XII/1925 br.6 str.132 Dragutin Domjanić, Spomen na Jesenice
Jutarnji list XIV/1925. br.4702 str.6 M.C.Nehajev, Izložba Mihovila Krušlina
Jutarnji list XIV/1925. br.4960 str.5 M.C-Nehajev, Slikarske zložbe
Zagreber Tagblatt 40/1925. br.269 str.9 Prikazi i ocjena izložbe slika umjetnika Mihovila Krušlina u salonu Ulrich
Hrvatski list, Osijek VI/1925. br.47 str.3 Stjepan Ilijić, Umjetnička izložba Mihovila Krušlina
Hrvatska njiva IX/1925. knjiga I br.7 str.244-245, Vinko Jurković, Tri izložbe, Krušlin, Tomerlin i Francuska grafika
Der Morgen III/1925. br.876 str.7 Iso Kršnjavi, Ausstellung M. Krušlin
Der Morgen III/1925. br.604 str.6 Iso Kršnjavi, Zwei Kunstausstellungen Car und Krušlin
Riječ XXII/1926. br.259 str.4 Izložba Miše, Postružnik, Tabaković, Krušlin
Svijet I/1926 knj.2 br.21 str.428 Izložba Mihovila Krušlina
Luč 22/1926-27. br.3 str.55-56 Anton Padovan, Izložba Mihovila Krušlina u Ulrichu
Riječ 23/1927. br.260 str.4-5 I.Pasarić, M. Krušlin, Izložba u Salonu Ulrich
Vijenac 7/1927. VII br.23/24 str.610-611 M. Krušlin, S puta po Africi
Jutarnji list IX/1927. br.3167 str.5 Izložba slikara Mihovila Krušlina
Svijet, Ilustrirani tjednik, Zgb. II/1927. knj.4 br.19 str.406-406 Dojmovi iz žarke Afrike
Slobodna Tribina VII/1927. br.739 str.5 Vinko Jurković, Izložba M.Krušlina
Svijet IV/1929. knj.8 br.17 str.406 Izložba Mihovila Krušlina
Novosti, Zagreb XXIII/1929. br.283 str.5 Kazimir Hrenedić, Izložba M. Krušlina
Novo doba XIV/1931. br.257 str.2-3 (Zagreb, X 1931) Ivo Franić, Jedana kolektivna izložba (Crnčić, Krušlin, Čikoš, Auer)
Jutarnji list XXI/1932. br.7496 str.6 Giunio Petar, Slikar prirode, povodom izložbe Mihovila Krušlina
Obzor LXXIII/1932. br.287 str.2-3 Ivo Hergešić, Likovna kronika IV izložbe Zemlje
Samoborski list XXIX/1932. br.24 Mihovil Krušlin, Slikar prirode
Mirko Kovačić, Na vratima Sahare, s Krušlinovim akvarelima, Kolo XLVIII, Zagreb 1935.
Ljubo Babić, Umjetnost kod Hrvata u XIXst. Zagreb, 1935. str.124
Hrvatska prosvjeta 23/1936. br.5 str.219-223 Vlado Kušan, Slikarske izložbe
Jutarnji list XXV/1936. br.8613 str.22 Ivo Šrepel, Izložba Mihovila Krušlina i Drage Renarića
Jutarnji list XXV/1936. br.8949 str.10-11 autor čl. Ivo Šrepel
Morgenblatt LI/1936. br.14 str.4 Josip Bobek, Kunstausstellung Drago Renarić i Mihovil Krušlin
Narodne novine CII/1936. br.11 str.4 Bilješke o izložbi u Ulrichovom salonu
Večer XVII/1937. br.4903 str.9
Jutarnji list 26/1937. br.9291 str.5 Ivo Šrepel, Izložba zadruge hrvatskih umjetnika
Hrvatska Danica 1937. br.13 str.5 Mato Hanžeković, Slikar koji osjeća boju

Hrvatski narod I/1939. br.12 str.5 Kratak osvrt na izložbu u Ulrichovom salonu
Hrvatska straža XI/1939. br.97 str.4 Kroz proljetne i zimske likovne umj.izložbe Ovogodišnja zima u likovnim
priredbama

Novosti 1939. br.18 str.14 Izložba Mihovila Krušlina
Narodne novine, 18.IV.1939. Izložba Mihovila Krušlina
Novosti 26.X.1940. Izložba slika s Jadrana u okviru Jadranskog tjedna
Životopis Mihovila Krušlina, 1947. pripremio Matko Peić, Arhiv za likovnu umjetnost Hazu
Vjesnik 10.III.1953. Izložba Mihovila Krušlina
Vjesnik 8.VI.1962. Matko Peić, Umro je slikar Mihovil Krušlin
Hrvatski slikari i kipari, Slavonija Srijem, Matko Peić, Matica Hrvatska Osijek 1969. str.91-93
Matko Peić, Hrvatski umjetnici, str.67, 177, 178, 185, 253
Vjesnik 9.X.1969. Vladimir Maleković, Slikar poetičnog kuta flore, povodom retrospektivne izložbe u
Mariji Gorici
Vjesnik 12.VI.1972. Komemorativna izložba Mihovila Krušlina
Katalog retrospektivne izložbe, Muzej Brdovec II/1976. Vladimir Maleković, Slikarstvo Mihovila Krušlina,
Maja Pušić, Život i djelo Mihovila Krušlina
Vjesnik 16.II.1976. Maja Pušić
Vjesnik II/1976. Vladimir Maleković, Nadareni plenerist
Zaprešički list II/1976. Maja Pušić, Povodom izložbe Mihovila Krušlina u Muzeju Brdovec
Glas Slavonije 15.II.1977. Autoportret u novijem hrvatskom slikarstvu
Katalog izložbe u Galeriji Dars, XI-XII/1982. Vladimir Majcen, U doslihu s prirodom
Vjesnik 4.I.1983. Vladimir Maleković, Renoir našeg krajobolika
Katalog retrospektivne izložbe Muzej Brdovec 1987. Vesna Vrabec, Život i rad Mihovila Krušlina
Vjesnik 15.XI.1988. Matko Peić, Slikati prema osjećaju
Katalog otvorenja Društvenog doma Mihovil Krušlin, VI/1991. Stjepan Laljak, Slikar i pjesnik Mihovil Krušlin
Večernji list, VI/1991. Stjepan Laljak, Mihovilu Krušlinu u čast
Glas koncila, 7.VII.1991. br.27 Stjepan Laljak, Jedan od prvih hrvatskih pejzažista
Grgo Gamulin, Hrvatsko slikarstvo na prijelazu iz XIX u XXst. 1995. str.341-347
Večernji list, 28.IX.1995. Elena Cvetkova, Večeras u Galeriji Ulrich
Katalog izložbe Mihovil Krušlin ponovo u Ulrichu, 28.IX.-14.X.1995. Snježana Pintarić
Večernji list 11.X.1995. Elena Cvetkova, Izložba za sjećanje
Vjesnik 2.X.2001. Ivanka Horvat, Što nude zagrebačke galerije, ponuda tijedana "Marina" M.Krušlina
Zaprešički godišnjak 2002. str.274-302. Stjepan Laljak, Prijevod kritika Agramer Tagblatt 1921.
Agramer Zeitung, Životopis
Brdovečki zbornik 2003. str.248-270 Stjepan Laljak
Općina i župa Brdovec, Obiteljska i rodoslovna stable 1800-2002. Pavao Kutarčić 2004. str.153, 163
Misli i pogledi A.G.M.-a, Školska knjiga 2004.
Katalog izložbe slika i skulptura prvo upisanih studenata Akademije likovnih umjetnosti u Zagrebu,
listopad 1907. str.7, 9, 10, 11, 12, 13, 42, 43, Boris Vrga, Zagreb
Antonija Tkalić Koščević, Sjećanje na prve generacije Umjetničke akademije u Zagrebu HAZU,
2007. str.64, 126, 166, 190
"1907. od zanosa do identiteta, prvi profesori i prvi učenici ALU u Zagrebu", Akademija za likovne umjetnosti,
(katalog povodom izložbe u umjetničkom paviljonu)

KATALOG DJELA

1 / str. 33

GLIBODER

1922., akvarel, 30.5 x 43.3 cm

2 / str. 34

PEJZAŽ SA SAVE

1955., ulje na platnu, 41 x 55 cm

3 / str. 35

KRAJ SAVE

oko 1940., ulje na platnu, 47.1 x 72.4 cm

4 / str. 36

ZIMA

1931., ulje na platnu, 60 x 79 cm

5 / str. 37

NA SAVI

1930., ulje na platnu, 56.2 x 78.5 cm

6 / str. 38

NA SAVI

1936., ulje na platnu, 42 x 56 cm

7 / str. 39

SEOSKI KRAJOLIK (Na Savi)

1953., ulje na platnu, 33 x 58.6 cm

8 / str. 40

MASLINE

oko 1940., akvarel, 33.5 x 47 cm

9 / str. 40

KLINOVO

1928., akvarel, 28.5 x 41 cm

10 / str. 41

MORE

1913., ulje na platnu, 44.5 x 77.3 cm

11 / str. 45

FUŽINE

oko 1913., akvarel, 25 x 34.8 cm

12 / str. 46

DJEVOJČICA UZ OGRADU

1914., akvarel, 32 x 16.4 cm

13 / str. 47

DVORIŠTE U STAROM

GRADU MOKRICE

oko 1933., akvarel, 36 x 50.4 cm

14 / str. 49

AUTOPORTRET

1914., ulje na platnu, 80 x 55 cm

vl. Prof. Vladimir Majcen

15 / str. 53

MATEJNINA KRČMA

1910., akvarel, 30 x 40 cm

vl. Muzej grada Zagreba

16 / str. 54

ZALEĐENA SUTLA

1929., ulje na platnu, 33.5 x 43.5 cm

vl. Zbirka Henc

17 / str. 55

ZIMSKA IDILA

oko 1930., ulje na platnu, 33 x 45 cm

vl. Zbirka Henc

18 / str. 56

ZIMSKI KRAJOLIK

oko 1940., ulje na platnu, 33 x 45 cm

vl. obitelj Prejac

19 / str. 57

ZIMA

1936., ulje na platnu, 73 x 85.5 cm

vl. obitelj Bošnjak

20 / str. 58

ZIMSKI KRAJOLIK

oko 1935., ulje na platnu, 40 x 55.5 cm

vl. Galerija likovnih umjetnosti Osijek

21 / str. 59

ZIMA NA SAVI

oko 1940., ulje na platnu

vl. privatno

22 / str. 60

ZIMA

oko 1950., ulje na platnu, 26 x 36 cm

vl. Željka Renko

23 / str. 61

SUTLA ZIMI

1937., ulje na platnu, 54 x 83 cm

vl. Štrossmayerova galerija starih majstora HAZU

24 / str. 62

KLJUČ BRDOVEČKI

1935., crtež olovkom, 27 x 36.5 cm

vl. Maja Hunjak

25 / str. 63

SUTLANSKI RUKAVAC ZIMI

oko 1945., ulje na kartonu, 49 x 37.5 cm

vl. Zbirka Henc

26 / str. 64

SAVA KOD BRDOVCA

oko 1930., ulje na platnu, 40 x 56 cm

vl. obitelj Prejac

27 / str. 65

ZIMA NA SAVI

1925., ulje na platnu, 33 x 44.5 cm

vl. Antun Krušlin

28 / str. 67

ZIMA NA SUTLI

1926., tempera, 36.5 x 48.5 cm

vl. privatno

29 / str. 68

ZIMA U KLJUČU

1950., tempera, 35 x 47 cm

vl. privatno

30 / str. 68

ZIMA

1950., ulje na platnu, 40.5 x 56.5 cm

vl. privatno

31 / str. 69

ZIMA NA SAVI

1937., akvarel, 30 x 44 cm

vl. Prof. Vladimir Majcen

32 / str. 69

POGLED S MOKRICA

oko 1935., ulje na platnu, 27 x 39 cm

vl. obitelj Prejac

33 / str. 69

BARKE NA SAVI

1933., ulje na platnu, 22 x 33 cm

vl. privatno

34 / str. 73

SAVSKI RUKAVAC

1939., ulje na platnu, 33 x 45 cm
vl. Zbirka dr. B. Grgić

35 / str. 73

JABLNOVI

1935., ulje na platnu, 73 x 98 cm
vl. Hrvatski lječnički zbor

36 / str. 73

SEOSKO IMANJE

oko 1949., ulje na platnu, 27 x 38 cm
vl. privatno

37 / str. 74

JESEN

1930., ulje na platnu, 30 x 40 cm
vl. Zbirka Henc

38 / str. 75

PRIGORSKI PEJZAŽ

oko 1940., ulje na platnu, 30 x 44.5 cm
vl. Zbirka Henc

39 / str. 76

NA JARUNU

oko 1930., ulje na platnu, 29 x 39 cm
vl. Maja Hunjak

40 / str. 77

KLJUČ BRDOVEČKI

1949., ulje na lesonitu, 32 x 43.5 cm
vl. J. Turković

41 / str. 78

JABLNOVI

1950., ulje na platnu, 32 x 44 cm
vl. privatno

42 / str. 79

UZ SUTLU

oko 1940., ulje na platnu, 45 x 62 cm
vl. obitelj Prejac

43 / str. 80

UZ DRAVU

oko 1957., ulje na platnu, 30 x 37 cm
vl. obitelj Prejac

44 / str. 81

ŠUMARAK

oko 1940., akvarel, 29.6 x 42 cm
vl. Maja Hunjak

45 / str. 82

JARUN I

1936., ulje na platnu, 40 x 55 cm
vl. Zbirka Henc

46 / str. 83

JARUN II

1936., ulje na platnu, 70 x 96.5 cm
vl. Zbirka Henc

47 / str. 84

SAVSKI RUKAVAC

oko 1939., ulje na platnu, 32 x 42 cm
vl. Maja Hunjak

48 / str. 85

JESENSKI PEJZAŽ

1944., ulje na platnu, 44 x 60 cm
vl. Zbirka Kanižaj

49 / str. 86

POD OŠTRCEM

oko 1925., ulje na platnu, 24 x 38 cm
vl. obitelj Prejac

50 / str. 87

UŠĆE SUTLE

oko 1950., ulje na platnu, 46.5 x 59 cm
vl. obitelj Šrek

51 / str. 89

SAVSKI PEJZAŽ

oko 1939., ulje i akvarel na papiru, 31 x 40.5 cm
vl. Jerko Tomić

52 / str. 90

SUNČANI DAN

oko 1935., akvarel, 31 x 42 cm
vl. Muzej Brdovec

53 / str. 91

JABLNOVI

oko 1935., akvarel, 32 x 49 cm
vl. D.J.

54 / str. 92

JESEN

oko 1940., akvarel, 30.5 x 39.7 cm
vl. Maja Hunjak

55 / str. 93

JESEN NA JARUNU

oko 1940., akvarel, 33 x 45 cm
vl. Ivan Kršlin

56 / str. 94

MOKRICE

oko 1940., ulje na papiru, 30 x 45 cm
vl. V. Jakelić

57 / str. 95

SAVSKI RUKAVAC

oko 1930., akvarel, 29 x 41 cm
vl. obitelj Prejac

58 / str. 97

PANORAMA KLJUČA

1950., akvarel, 23.5 x 32 cm
vl. Jerko Tomić

59 / str. 98

DVORIŠTE RODNE KUĆE

1916., akvarel, 23 x 29 cm
vl. Zbirka Henc

60 / str. 99

RODNA KUĆA

1916., akvarel, 23 x 31 cm
vl. privatno

61 / str. 100

TUROPOLJSKA KUĆA

1918., akvarel, 25 x 35 cm
vl. Zbirka Henc

62 / str. 101

MLINICA NA GACKOJ III

1918., akvarel, 25 x 35 cm
vl. Zbirka Henc

63 / str. 102

PEJZAŽ OKO SLUNJA

oko 1940., akvarel, 26 x 34 cm
vl. obitelj Šrek

64 / str. 103

MOST IZMEĐU OPATNICE I GREDE

oko 1935., ulje na platnu, 55 x 69 cm
vl. Galerija likovnih umjetnosti Osijek

65 / str. 104

MLINICA NA GACKOJ II

oko 1925., akvarel
vl. privatno

66 / str. 104

JESENJI PEJZAŽ

1950., akvarel, 37 x 51 cm
vl. Aukcijska kuća Kontura

67 / str. 104

MLINICA NA GACKOJ I

oko 1925., akvarel, 28 x 37.5 cm
vl. Zbirka Henc

68 / str. 104

KRUŠLINOVA RODNA KUĆA

1939., akvarel, 36 x 51 cm
vl. Jerko Tomić

69 / str. 105

UZ SAVU

1920., olovka, 31.5 x 46 cm
vl. Zbirka Henc

70 / str. 105

ŠUMA KRAJ KUPALIŠTA NA DRAVI

1958., akvarel, 30 x 41 cm
vl. obitelj Prejac

71 / str. 105

RIJEČNI PEJZAŽ

1936., ulje na platnu, 41 x 56 cm
vl. Štrossmayerova galerija starih majstora HAZU

72 / str. 105

NA SELU (Ključ Brdovečki)

oko 1950., akvarel, 26 x 34 cm
vl. Prof. Vladimir Majcen

73 / str. 106

POGLED NA RUJNO I

1911., ulje na platnu, 41 x 56 cm
vl. Zbirka Henc

74 / str. 107

POGLED NA RUJNO II

1911., ulje na platnu, 58 x 75.5 cm
vl. Zbirka Henc

75 / str. 109

MOTIV S LOŠINJA

1956., ulje na platnu, 32.5 x 43.5 cm
vl. dr. M. Pavletić

76 / str. 110

JUGO

1919., ulje na platnu, 63 x 105 cm
vl. privatno

77 / str. 111

PUČINA

oko 1925., ulje na platnu, 49 x 66 cm
vl. Vladimir Pavlović

78 / str. 112

MARINA

1935., ulje na platnu, 34 x 44 cm
vl. obitelj Prejac

79 / str. 113

U MORSKOM TJESNACU

1911., ulje na platnu, 58.5 x 78.5 cm
vl. Zbirka Henc

80 / str. 114

PRED OLUJU

1920., ulje na šperploči, 36 x 51 cm
vl. Maja Hunjak

81 / str. 115

NEVERA

1919., ulje na platnu, 40 x 55 cm
vl. privatno

82 / str. 116

MOTIV S KRKA

1922., ulje na platnu, 34 x 45 cm
vl. Zbirka Henc

83 / str. 117

JUTRO NA MORU

1913., ulje na platnu, 33 x 45 cm
vl. Zbirka Henc

84 / str. 118

TIHO JUTRO

1949., ulje na platnu, 34 x 45 cm
vl. privatno

85 / str. 119

JUTRO NA MORU

1933., ulje na platnu, 46 x 62 cm
vl. Privatno

86 / str. 120

POGLED NA LOŠINJ

1957., ulje na platnu, 33 x 45 cm
vl. obitelj Prejac

87 / str. 121

UVALA SA SVJETIONIKOM

oko 1945., ulje na platnu, 32.5 x 43.5 cm
vl. Privatno

88 / str. 126

POGLED IZ JADRANOVA NA

ŠKOJ Sv. MARKA

1936., ulje na platnu, 34 x 46 cm
vl. privatno

89 / str. 127

LOŠINJSKA OBALA

1957., ulje na platnu, 33 x 45 cm
vl. obitelj Prejac

90 / str. 127

NA JUŽINI

1915., ulje na platnu, 70 x 95 cm
vl. g. Branimir pl. Vuchetich

91 / str. 127

POGLED IZ NOVOG

VINODOLSKOG

oko 1950., ulje na platnu, 33 x 45 cm
vl. Slavica Pavić

92 / str. 127

STARA BAŠKA

oko 1950., ulje na platnu, 33 x 45 cm
vl. *Slavica Pavić*

93 / str. 128

PUČINA

1920., ulje na platnu, 40 x 55 cm
vl. *Ivan Krušlin*

94 / str. 128

BURA

oko 1930., ulje na platnu, 33 x 42 cm
vl. *Privatno*

95 / str. 128

GREBEN

oko 1930., ulje na kartonu, 36 x 47 cm
vl. *Zbirka dr. B. Grgić*

96 / str. 129

PLAVETNILO

1953., ulje na platnu, 34 x 46 cm
vl. *Prof. Vladimir Majcen*

97 / str. 130

UVALA ZAVRATNICA

oko 1925., ulje na platnu, 45 x 62 cm
vl. *obitelj Prejac*

98 / str. 131

ZAVRATNICA

1922., ulje na platnu, 56 x 74 cm
vl. *privatno*

99 / str. 132

UVALA

1957., ulje na platnu, 32 x 44 cm
vl. *obitelj Prejac*

100 / str. 133

MASLINE UZ MORE

1955., ulje na platnu, 33 x 45 cm
vl. *obitelj Prejac*

101 / str. 137

POGLED NA KRK

oko 1950., ulje na kartonu, 34 x 46 cm
vl. *obitelj Šrek*

102 / str. 137

TUNERA

1910., ulje na platnu, 54.5 x 82 cm
vl. *Slovenski dom*

103 / str. 137

POGLED NA LOKRUM

1926., ulje na platnu, 36 x 56 cm
vl. *privatno*

104 / str. 138

OMIŠ

1939., ulje na platnu, 43 x 56 cm
vl. *Zbirka dr. B. Grgić*

105 / str. 139

POGLED NA

ZLATNU UVALU

1957., ulje na platnu, 33 x 44 cm
vl. *obitelj Prejac*

106 / str. 140

KRK

oko 1930., akvarel, 30 x 44 cm
vl. *Maja Hunjak*

107 / str. 141

IZ PRIMORJA (Pogled s Krka)

oko 1950., ulje na platnu, 34.5 x 45.5 cm
vl. *V. Jakelić*

108 / str. 142

POGLED NA OMIŠ

oko 1950., ulje na platnu, 43 x 57 cm
vl. *obitelj Prejac*

109 / str. 143

POGLED NA OMIŠ

1958., freska, 122 x 129 cm
vl. *Ivan Bunetić*

110 / str. 144

TRABAKULA U LOŠINJSKOJ UVALI

1957., akvarel, 28 x 39 cm
vl. *obitelj Prejac*

111 / str. 145

BARKE

1935., ulje na platnu, 34 x 44 cm
vl. *obitelj Prejac*

112 / str. 146

VOZ NA KRKU

oko 1950., ulje na platnu, 34 x 45 cm
vl. *Zbirka Ježić*

113 / str. 147

KUĆICE U PRIMORJU

oko 1950., ulje na platnu, 28 x 44 cm
vl. *privatno*

114 / str. 150

ŠKOJ Sv. MARKA

oko 1950., ulje na platnu, 30 x 39 cm
vl. *Muzej Brdovec*

115 / str. 151

RAB

1925., ulje na platnu, 50 x 70 cm
vl. *privatno*

116 / str. 152

SAMOSTAN I CRKVA Sv.

NIKOLO NA KORČULI

1926., ulje na platnu, 33 x 50 cm
vl. *Zbirka Henc*

117 / str. 153

NA CETINI (Omiš)

1937., akvarel, 29 x 40 cm
vl. *Zbirka Henc*

118 / str. 154

ŠKOJ Sv. MARKA

1948., ulje na platnu, 33 x 44 cm
vl. *Zbirka Lacković*

119 / str. 155

POGLED S VOZA NA KRKU

NA ŠKOJ Sv. MARKA

1955., ulje na šperploči, 33 x 43.5 cm
vl. *Antun Krušlin*

120 / str. 156

SUSTJEPAN

1926., ulje na platnu, 34 x 46.5 cm
vl. privatno

121 / str. 157

POGLED NA LOKRUM

1926., ulje na platnu, 55 x 71.5 cm
vl. privatno

122 / str. 158

OMIŠ

1953., ulje na platnu, 46 x 62 cm
vl. Vladimir Pavlović

123 / str. 158

PRIMORSKI GRADIĆ

oko 1950., ulje na platnu, 27 x 37 cm
vl. Ivan Bunetić

124 / str. 159

ZAVRATNICA KOD

JABLONCA

1922., ulje na kartonu, 42 x 57 cm
vl. Zbirka dr. B. Grgić

125 / str. 159

MARINA

oko 1925., ulje na platnu, 38 x 49 cm
vl. obitelj Prejac

126 / str. 160

POGLED NA KRK

1939., akvarel, 36 x 51 cm
vl. Jerko Tomić

127 / str. 160

KUĆA U ZLATNOJ UVALI

1957., akvarel, 29 x 38 cm
vl. obitelj Prejac

128 / str. 161

PRIMORSKI MOTIV

oko 1935., akvarel, 28 x 37 cm
vl. D.J.

129 / str. 161

MARINA

1938., akvarel, 30 x 42 cm
vl. Prof. Vladimir Majcen

130 / str. 162

BARKE U LUCI

oko 1936., ulje na platnu, 40 x 55 cm
vl. privatno

131 / str. 162

VOZ NA KRKU

1950., ulje na platnu, 33 x 45 cm
vl. Ivan Bunetić

132 / str. 162

BAŠČANSKI ZALJEV

1924., ulje na platnu, 56 x 77 cm
vl. obitelj Baron-Brležević

133 / str. 162

LUKA U MALOM LOŠINJU

1957., ulje na platnu, 33 x 45 cm
vl. obitelj Prejac

134 / str. 163

RAB

1939., ulje na platnu, 40 x 55 cm
vl. obitelj Žegarac

135 / str. 163

MORSKI PEJZAŽ

1929., ulje na platnu, 44 x 60 cm
vl. Zbirka Kanižaj

136 / str. 163

PRIMORSKI MOTIV

1926., gvaš, 35 x 50 cm
vl. Ivan Krušlin

137 / str. 163

TUNERA U BAKARCU

oko 1920., ulje na platnu, 58 x 76 cm
vl. Željka Renko

138 / str. 167

Sv. LADISLAV, CRIKVENICA

1936., ulje na platnu, 41 x 56 cm
vl. Štrossmayerova galerija starih majstora
HAZU

139 / str. 167

POGLED NA KRK

oko 1939., akvarel, 37 x 53 cm
vl. privatno

140 / str. 168

Sv. JOVAN KANEJSKI (Ohrid)

1928., akvarel, 23 x 31 cm
vl. obitelj Prejac

141 / str. 168

ULICA U OHRIDU

1928., akvarel, 10 x 14 cm
vl. Slavica Pavić

142 / str. 169

OHRIDSKO JEZERO

1928., ulje na platnu, 64 x 105 cm
vl. Zbirka Henc

143 / str. 170

TRIPOLI

16.XI.1926., olovka, 21 x 30 cm
vl. Č. Ostreš

144 / str. 170

KARTAGA

1927., olovka i akvarel, 25 x 31 cm
vl. ak. kipar D. Grgas

145 / str. 170

IZ AFRIKE

1927., akvarel, 23 x 32 cm
vl. privatno

146 / str. 171

IZ AFRIKE

1927., akvarel, 35 x 50 cm
vl. privatno

147 / str. 171

LA GOULETTE

16.II.1927., akvarel, 32 x 45 cm
vl. Franjo Babić

148 / str. 171

IZ AFRIKE

1927., akvarel, 27 x 37 cm
vl. Ivan Krušlin

149 / str. 172

KUĆE U PLANINI

1939., akvarel, 20 x 30 cm
vl. privatno

150 / str. 173

IZ AFRIKE

20.I.1927., akvarel, 28 x 40 cm
vl. Vladimir Pavlović

151 / str. 174

KLET

oko 1930., olovka, 27.5 x 42.5 cm
vl. Vladimir Pavlović

152 / str. 174

VOZ NA KRKU

oko 1925., olovka, 28 x 39 cm
vl. dr. Mijo Šućur

153 / str. 174

PANORAMA KLJUČA

oko 1950., olovka, 24 x 36 cm
vl. Jerko Tomić

154 / str. 174

MORSKI GREBEN (Krk)

1930., olovka, 28 x 41.5 cm
vl. Maja Hunjak

155 / str. 175

PEJZAŽ SA SUTLE

oko 1925., olovka, 25 x 35 cm
vl. Jerko Tomić

156 / str. 175

SUTLANSKI RUKAVAC

oko 1920., olovka, 26 x 37 cm
vl. Vladimir Pavlović

157 / str. 175

STARAS MASLINA (Krk)

1935., olovka, 28 x 41 cm
vl. Maja Hunjak

158 / str. 175

MOTIV SA SUTLE

1940., olovka, 38 x 54 cm
vl. Jerko Tomić

159 / str. 176

MILKA POGAČIĆ U CRVENOM KRIŽU

1918., olovka i akvarel, 26.4 x 40.8 cm
vl. Hrvatski povijesni muzej

160 / str. 176

IZ MOJE RODNE KUĆE

1922., akvarel, 14 x 20 cm
vl. privatno

161 / str. 176

ZAGREB, PRERADOVIĆEV TRG

oko 1915., olovka i akvarel, 35 x 20.5 cm
vl. Hrvatski povijesni muzej

162 / str. 176

HRELJIN GRAD

oko 1910., akvarel, 35 x 25 cm
vl. Hrvatski povijesni muzej

163 / str. 176

MOKRICE

1954., akvarel, 60 x 48 cm
vl. dr. Mijo Šućur

164 / str. 177

SBEITLA

16. I. 1927., akvarel, 23.5 x 33 cm
vl. Zbirka dr. B. Grgić

165 / str. 177

Sv. ANTON U OMIŠLJU

oko 1950., akvarel, 38 x 54 cm
vl. Ivan Krušlin

166 / str. 177

ULICA U SFAXU

2.I.1927., olovka i akvarel, 30 x 41 cm
vl. obitelj Prejac

167 / str. 177

SAN GIOVANNI, SIRACUSA

9. XII. 1926., akvarel, 38 x 26 cm
vl. obitelj Prejac

168 / str. 177

ZAPUŠTENI VRT I

oko 1915.-1920., akvarel, 23.7 x 35 cm
vl. V. Jakelić

Izvori građe korištene u poglavljju "Život i djelo" (fotografije, korespondencija, katalozi, dokumenti):

Arhiv za likovne umjetnosti HAZU,

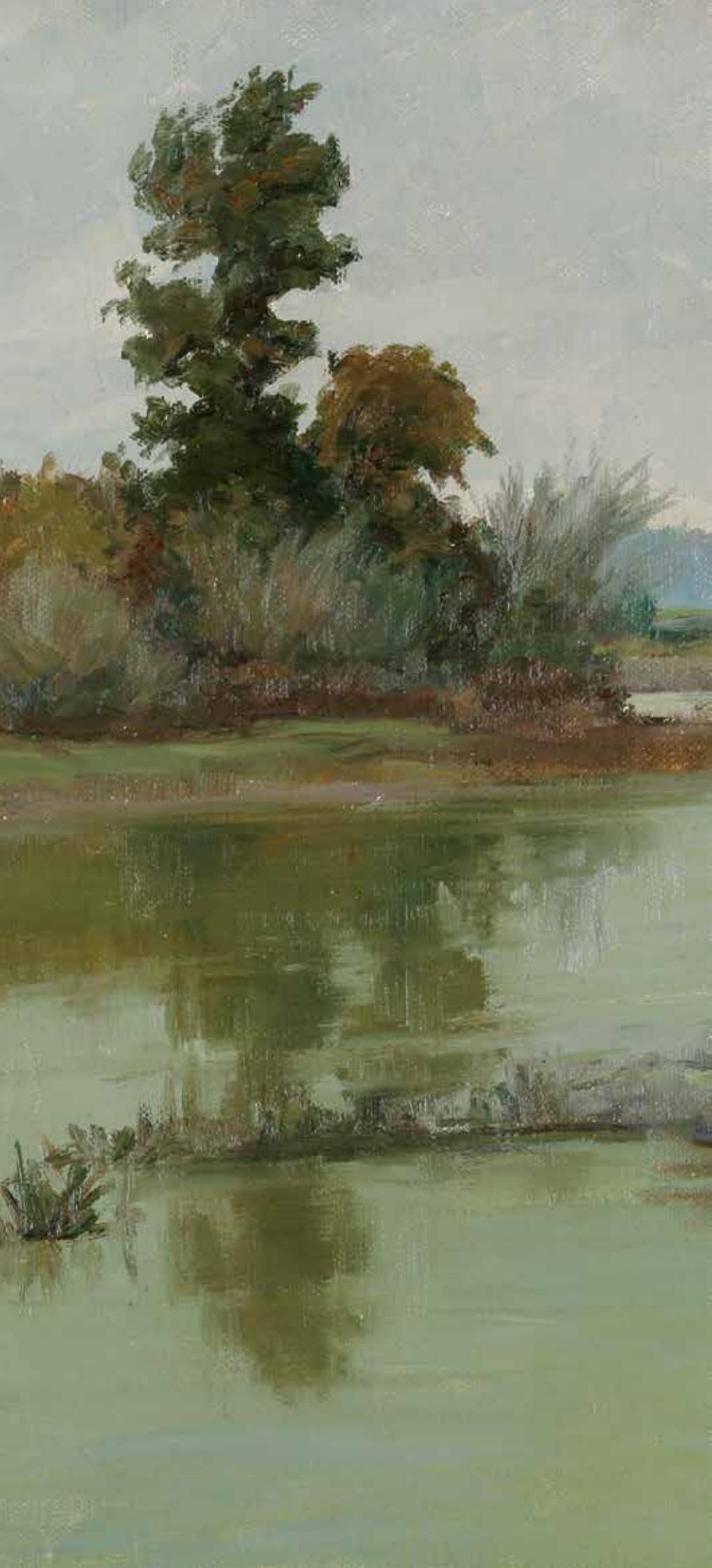
Arhiv ALU,

Matica Hrvatska - ograna Zaprešić,

Hrvatski državni arhiv,

Grko-katolička crkva Zagreb.

Za ustupanje foto i arhivske grade te za dopuštenje fotografiranja djela Mihovila Krušlina nakladnici zahvaljuju muzejsko-galerijskim ustanovama i privatnim vlasnicima u Hrvatskoj.

ISBN: 978-953-7352-14-1

naslovnica

37

JESEN

1930., ulje na platnu, 30 x 40 cm

str. 74

MODERNA GALERIJA

